॥ अलंकारप्रारंभः ॥पत्रे ८४
॥ शंकराजिविठलस्यपुत्रकमिदं

श्रीगणेशायनमः॥ गणेशब्रह्मेशसुरेशशेषाः सुराश्चसर्वेमनवोमुनींद्राः॥सरस्वती
श्रीगिरिजादिकाश्चनमंतिदेवः प्रणमामितंविभुं॥१॥स्फुलाब्जस्फुलनमेवतनुंदधंते
विश्वानिलोमविवरेषुमहांतियस्य॥स्वच्छुरुरांस्वकुलयापिसमर्नसृश्मोनित्यास
मेत्यसदयंतमजेभजामि॥२॥ध्यायंतेध्याननिष्ठाःसुरनरमुनयोयोगिनोयोगवंद्याः
सत्वंस्वेनिसंतंकतिकतिजनिभिर्यंनपश्यंतितप्राः॥ध्यायेत्स्वेछामयंतंविगुणक
रमलोनिर्विकारंनिरीहंभक्तध्यानैकहेतोर्निरुपमरुचिरंश्यामरूपंदधानं॥३॥वंदेहं
सुंपुराणातीतंपरंब्रह्मायुतेयतः॥आविर्बभूवुःप्रकृतेर्ब्रह्मविष्णुशिवादयः॥४॥अ
स्तनरमपर्वभारतीकामधेनुंब्रह्मतिगणकृतवल्लोव्यासदेवोदुदोह॥अतिरुचिर
पुराणंब्रह्मवैवर्तमेतन्मिवतन्विवतमुग्धाःपुण्यमश्नंत्यभिख्यं॥५॥ॐभारतेनैमिष

रण्येसूतयःशौनकादयः॥नित्यनैमित्तिकीकृत्वाक्रियामंत्रुःकुणस्तवे॥६॥एतस्मि
न्नंतरेसौतिर्गाणपत्येतयाहृतं॥प्रणतंसुविनीतंतंविलोक्याहसुरासनं॥७॥तंवभ्रज्याति
र्भिरुताशौनकोमुनिपुंगवः॥संपृच्छकुशलेशोतेसंतः पौराणिकंमुदा॥८॥वर्त्मवा
सविनिर्मुक्तंवसंतंसुस्थिरासने॥सर्वितंसर्वतत्वज्ञंपुराणाचार्यपुराणवित्॥९॥पर
ब्रह्मकथोपेतंपुराणंश्रोतुमुद्यतः॥मंगलेमंगलार्हंचमंगलेमंगलालये॥१०॥सर्वमं
गलबीजंचसर्वादामंगलप्रदं॥सर्वमंगलनिष्पत्तिंचसर्वसंपत्करंपरं॥११॥हरिभक्तिप्र
दंसारसुखदंमोक्षदंभवे॥तत्वज्ञानप्रदंदारपुत्रश्रीवर्धनंनृणां॥१२॥पप्रच्छसुविनीतंच
विनीतोमुनिसंसदि॥यथाकाशेनारदाणोद्विजराजोविराजते॥१३॥शौनकउवा
च॥प्रस्थानंभवतःकुत्रकुतआगमनंप्रभो॥किमर्थंकेनपुण्येनमन्येतद्दर्शनंन

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

२४॥ यथैव कथितो नष्टविशिष्टज्ञानवर्जिताः॥ मुमुक्षवोभवेन्मान्ता हेतुस्तत्रमहागतः॥२५॥ भवा
न्साधुर्महाभाग पुराणेषु पुराणवित्॥ सर्वेषु च पुराणेषु निश्चितोतिक्रपानिधिः॥२६॥ श्रीकृष्णे
निश्चलाभक्तिर्यतोभवतिशाश्वती॥ तत्कथ्यतांमहाभाग पुराणं ज्ञानवर्द्धनं॥२७॥ मरीच्यत्रि
पुलस्त्याङ्गिरः क्रतुकर्मसूलनिकृंतनी॥ संसारसन्निवासानलिगडुछेदकर्त्तनी॥२८॥ भवदावाग्नि द
ग्धानांनिगडुछेदकर्त्तनी॥२९॥ भवदावाग्निदग्धानांपीयूषवृष्टिवर्षिणी॥ सुरदासेदृदासौतेश
यंचैतत्सिजीविनं॥३०॥ यत्रादौसर्वदेवानंचपरब्रह्मनिरूपणं॥ तस्यस्रष्टुःपुरस्यापिसर्वे
कृत्तीर्त्तनंपरं॥३१॥ साकारंवानिराकारं परमात्मस्वरूपिणं॥ किंसाकारंवतद्ब्रह्मतच्चा नं
किंचभावनं॥३२॥ ध्यायंतेवैसदाः किंवाकिंवासंतश्चयोगिनः॥ मनेप्रधानंकेसांख्यादृष्टेरूपितं॥
३३॥ प्रकृतेश्चकिमाकारोमेत्रवत्सनिरूपितः॥ पुराणानांलक्षणंयत्रमहदानस्यनिश्चयः॥३४॥ गो लो
कवर्णनंयत्रयत्रचैकुंठवर्णनं॥ वर्णनंशिवलोकस्ययात्रास्वर्गवर्णनं॥३५॥ श्रेष्ठानांवैष्णवानां

चयत्रसौतेनिरूपणं॥ केसाकृताःकाप्रकृतिःकआत्माप्रकृतेःपरः॥३७॥ निरूपंतन्मेवक्तुंवेदानांवेदवे
दितः॥ समुत्पत्तिःसमुद्दाणांश्रोतानांसरितांतथा॥३८॥ केवांशाःप्रकृतेश्चापिकन्याःकानाःकलाः क
लाः॥ तासांचचरितंध्यानंपूजानामादिकंक्रमं॥३९॥ दुर्गासरस्वतीलक्ष्मीसावित्रीनांचवर्णनं॥ य
त्रैवराधिकारक्षानेसतंश्रेष्ठंसुखोदयं॥४०॥ जीवकर्मविपाकंचनरकाणांचवर्णनं॥ कर्मणांफलदानंच
त्रयत्रतेषांविमोक्षणं॥४१॥ येषांवजीविनांयद्दत्स्थानंयत्रसुखासुखं॥ जीवानांकर्मणोयस्माद्यासुखा
सुखयोनिषु॥४२॥ जीवानांकर्मणोयस्माद्योयोनौभवेद्दृढं॥ मोक्षणंकर्मणोयस्मात्तेषांचतन्निरूप
णं॥४३॥ मनसानुमनसीनालीगंगाषष्ठीवसुंधरा॥ आसांयत्रसुभाख्यानमन्येषांचापियत्रवै॥४४॥
श्रेणिग्रामशिलानांचदानानांचनिरूपणं॥ गणेश्वरस्यचरितंयत्रतज्जन्मकर्मच॥४५॥ कृष्णस्यो
त्तमंचारुचरितंचयत्रवर्णनं॥ एतत्सर्वंपुराणानांलक्षणंतेपरामृशे॥४६॥ कृत्वामनसितत्सर्वंसांप्रतं
कर्तुमर्हसि॥ यत्रजन्मप्रभोर्विष्णोःपुण्यश्लोकस्यभारते॥४७॥ परिभ्रमंतमस्यापिकृत्स्नस्यपरमात्मनः

जनकस्य गृहे लक्ष्म्यां पुण्ये पुण्यवतो सुते॥३६॥ पुनः प्रस्तुतिकाथ-यामा-यापुण्यवती सती॥ आविर्भूय वय
कैः कोहगच्छत्के नहेतुना॥३७॥ गत्वाकिंकृतवांस्तत्र कथंवा पुनरागतः॥ भारावतरणंकेनप्रार्थितोगोश्वका
रसः॥३८॥ विधायकिंवासेतुंवनौकोनेगतवान्पुनः॥ इतीदम्-प्रहरत्वानेपुराणंवसुदुर्लभं॥३९॥ दुर्विज्ञे
यंमुनीनांवमनोनिर्मलकारणं॥ अज्ञानांधजनायाहमहरेवाकुभाकुभं॥४०॥ समस्तुतः सतांश्रेष्ठोयो
ग्यायोग्येवयः समः॥ कोतिरुग्वा॥ सर्वेकुशलमस्माकंवसारपुरहरीनाथ॥१॥ किंकृष्णेनादागतो
हेपापिनारायणाग्रणीः॥ इत्थाविप्रसमूहेवनमस्कर्तुमिहागतः॥२॥ दृष्ट्वैवंवैष्णवंविप्रारण्यपुण्यंवापि
भारते॥ हेवैष्णवेसुते दृष्ट्वा ननमेघस्तुसंभ्रमात्॥३॥ कालत्रेत्रंगतिसयावत्वैदृष्टिवाकरैः॥ तीर्थ्री
सरण-रूपेणशश्वद्भूमिभारते॥४॥ सुकृतीप्रणमेत्पुण्यंब्रह्मारण्यंहरिरूपिणं॥ भगवद्रूपयत्तया
सर्वंज्ञानंसर्वमयीस्थिते॥५॥ सारभूतेपुराणेषुब्रह्मवैवर्तसुत्तमे॥ पुराणेयत्पुराणानांवेदानांभूम
न्येजनैः॥६॥ हरिभक्तिपरैःसर्वैतत्तज्ञानविवृद्धये॥ कामिनांधामदंवेदेसुमुक्षूणांवमोक्षदे॥७॥ भणि

प्रंवैष्णवानांकल्पवृक्षस्वरूपकं॥ ब्रह्मारण्येब्रह्मवीजंपरब्रह्मनिरूपणं॥८॥ श्रायंतेयोगिनःशांते
वैष्णवेपदसरसरं॥ वैष्णवायोगिनःसंतोनचमिनाथशेनकः॥९॥ स्वप्नानपरिपक्वेनभवंतिजीविनः
क्रमात्॥ तेनोभ्रमंतिसंसारेयोगियोगेनयोगिनः॥१०॥ वैष्णवाभक्तसंगेनब्रह्मासंयोगिनोपरः॥ य
तोऽवश्यंहरेवांनोप्रभवः सर्वजीविनां॥११॥ ततः प्रकृतिरण्येवहरीनांचरितंशुभं॥ जीवकर्मविपाकश्च
स्वलिंगामनिरूपणं॥१२॥ तासांचकवचंस्तोत्रंमंत्रब्रह्मनिरूपणं॥ प्रकृतेर्लक्षणंतत्रकलांशानांनि
रूपणं॥१३॥ कीर्तनंतुलसीतर्पनेतासांप्रभावश्चनिरूपितः॥ सुकृतीनांदुष्कृतीनांयत्तत्तेनसुभाशुभं॥१४॥
वृंदारण्यंनरनारायणंवरोगारण्यंगोलरण्यंततः॥ ततोगणेशारण्येवनजन्मपरिकीर्तितं॥१५॥ अतीवास
र्वचरितंऋतवेदेषुदुर्लभं॥ राधेशभूसंवादंसर्वंततोनिरूपणं॥१६॥ निगदकवचंस्तोत्रंमंत्रंततो
नमर्वकं॥ श्रीकृष्णजन्मरण्यंवलीलितंवनतः परं॥१७॥ भारतेपुण्यदेशेवश्रीकृष्णजन्मकर्मच॥
ॐकोभारावनरण्यंकीर्तनस्यसुमंगलं॥१८॥ सतोमेतुविधानेवजन्मरंडेनिरूपितं॥ इतेकोपि

तेषिप्रपुराणप्रवरेपरेऽस्मिन्ननुःस्वरूपपरिमितेसर्वधर्मनिरूपिते।सर्वेषामीप्सितानमेसर्वेषांसूतकारणं
॥६॥ब्रह्मवैवर्तकंनामसर्वेभीष्टप्रदंशुभं।सारभूतेपुराणेषुकेवलंवेदसंमतं॥७॥निरूपितंब्रह्मकल्पेव
कृष्णेनपरमात्मना।ब्रह्मवैवर्तकंतेनप्रवदंतिपुराविदः॥८॥इदंपुराणमतुलंचपुराद्यंचब्रह्मणः॥
निरामयेचगोलोकेकृष्णेनपरमात्मनः॥९॥महातीर्थपुष्करेचदत्तंधर्मायब्रह्मणा।धर्मेणादत्तंपुत्र
यप्रीत्यानारायणायच॥१०॥नारायणोयंभगवान्मह्यंनारदायच।नारदोव्यासदेवायप्रदौजा
हवीतटे॥११॥व्यासःपुराणमतुलंचतुर्धाकारविपुलंमहत्।पुराणकार्त्स्न्यश्रवणेयत्फलंलभतेनरः
॥१२॥तत्फलंलभतेनूनमध्यायश्रवणेनच॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेप्रथ
मेप्रथमोध्यायः॥१॥शौनकउवाच॥किंप्रपृच्छऋषेसौतेपरमाद्भुतमीप्सितं॥सर्वंकथ्यतांव्य
स्यब्रह्मखण्डेमनुत्तमे॥१॥सौतेरुवाच॥वेदैःपुरोःपादपद्मेव्यासस्यामिततेजसः।हरिद्वादि
नाधर्मान्वत्सेसन्नानसागरे॥२॥यत्पृष्टंव्यासवक्त्रेणब्रह्मखण्डेमनुत्तमे॥अज्ञानाधनमोघे

संज्ञानवर्त्मप्रदीपके॥३॥ज्योतिःसमूहंप्रलयेपुरासीत्केवलंहिजाः।सूर्यकोटिप्रभंनित्यमसंख्यविश्वप
रके॥४॥स्वेच्छामयंपरंब्रह्मगोलरूपंज्योतिरुज्वलंमहत्।ज्योतिरभ्यंतरेलोकत्रयमेवमनोहरं॥५॥तेषा
मुपरिगोलोकंनित्यमीश्वरवद्द्विजाः।त्रिकोटियोजनायामविस्तीर्णंमंडलाकृति॥६॥तेजःस्वरूपंसु
महत्तत्परंज्योतिरभीप्सितं।अदृश्ययोगिभिःस्वप्नेदृश्यंतन्यैश्चवैष्णवैः॥७॥योगेनदृष्टमीशानंतारं
ज्योतिर्निरंजनं।आधिव्याधिजरामृत्युशोकभीतिविवर्जितं॥८॥सद्रत्नरचितासंख्यमंदिरैःपरिशो
भितं।तत्रैकंकृष्णपुरंसर्वैर्गोपगोपीभिरावृतं॥९॥तदधोदक्षिणेसव्येपंचाशत्कोटियोजनात्॥
वैकुण्ठंशिवलोकंचतत्समंसुमनोहरं॥१०॥कोटियोजनविस्तीर्णंवैकुण्ठंमंडलाकृतिं।तत्रैकं
चतुर्भुजंश्रीनारायणान्वितं॥११॥चतुर्भुजैःपार्षदैश्चजरामृत्युविवर्जितैः॥सर्वेवशिवलो
कंचयत्कोटियोजनंमितं॥१२॥तत्रैवसप्तधाकारैःसप्तसागरसंयुतैः।गोलोकाभ्यंतरेज्योति
रतीवसुमनोहरं॥१३॥परमाद्भुतकंरम्यंतत्परमानंदकारणं।ध्यायंतेयोगिनःशश्वद्योगेनज्ञा

नवस्तुवन्॥१४॥ तदेवानेदृजनकंनिराकारंपरात्परं॥ तज्ज्योतिरंतरेरूपमतीवसुमनोहरं॥१५॥ द्विभु
जंमुरलीहस्तंसस्मितंपीतवाससं॥सद्रत्नभूषणैर्युक्तंनवभिस्तनकैर्वपुः॥१६॥ चंदनोक्षितसर्वांग
कस्तूरीकुंकुमान्वितं॥श्रीवत्सवक्षसंभूतकौस्तुभेनविराजितं॥१७॥ सद्रत्नसारविलसत्किरीटमु
कुंडलोज्ज्वलं॥रत्नसिंहासनस्थंवैवनमालादिभूषितं॥१८॥ तमेवपरमंब्रह्मभगवंतंसनातनं॥ स्वेछा
मयंसर्वबीजंसर्वाधारंपरात्परं॥१९॥ किशोरवयसंशश्वत्सुरम्योपवेषविधायकं॥कोटिमन्मथलावण्य
भाग्यभक्तानुग्रहकारकं॥२०॥ निर्गुणंनिर्विकारंचपरिपूर्णतमंविभुं॥रासमंडलमध्यस्थंशांतं
रासेश्वरंपरं॥२१॥ मंगलेमंगलार्हंचमंगलंमंगलप्रदं॥परमानंदबीजंचसत्यमक्षरमव्ययं॥२२॥
सर्वसिद्धीश्वरंसर्वसिद्धिरूपंवसिद्धिदं॥प्रकृतेःपरमीशानंनिर्गुणंनित्यविग्रहं॥२३॥आद्यंपुरुष
मीड्यंचपुरुहूतंपुरुष्टुतं॥सत्यंसत्यंचमेकंचपरमात्मस्वरूपकं॥२४॥ध्यायंतेवैष्णवाःशांताः शांतं
तत्परमाप्तये॥एवंरूपंपरंविप्रभगवानेकएवसः॥२५॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखंडे

प्रकृतिनारदसंवादेतृतीयोध्यायः॥३॥ सौतिरुवाच॥ इत्युक्त्वास्तवमेवेशोलोकंचभयंकरं॥निर्जगा
मनेत्रनीरंनिर्वांतंतमसाहतं॥१॥ रक्तशैलसमुद्भूतंविंदुनेवकृताकृतिं॥निर्मूर्तिकंचनिर्द्वंद्वंनिः सत्वं
तरणंहि॥२॥ आलोक्यमनसाकृष्णंसर्वमेकएवासहायवान्॥ स्वेछामयंकुमारंसाहिस्वेछारूप
प्रभुः॥३॥ आविर्बभूवुः सर्गादौपुंसोदक्षिणपार्श्वतः॥भक्तानुग्रहरूपाश्चमूर्तिमंतस्त्रयोगुणाश्च॥४॥
ततोमनोहंकारःपंचतन्मात्रपंचक॥रूपरसगंधस्पर्शशब्दाश्चेतिसंज्ञकाः॥५॥आविर्बभूवतत्
श्चक्रेयेनाराधनंप्रभुः॥श्यामोपुरावपीतवासाःवनमालीचतुर्भुजः॥६॥शंखचक्रगदापद्म
धरःस्थिरयुवावपुः॥रत्नभूषणभूषाढ्यःशार्ङ्गीकौस्तुभभूषणः॥७॥श्रीवत्सवक्षाःश्रीवासः श्री
निधिःश्रीविभावनः॥शारदेंदुप्रभामुष्टसुंदरेंदुमनोहरः॥८॥ कामदेवप्रभामुष्टरूपलावण्यसुंद
रः॥श्रीकृष्णपुरतःस्थित्वानुद्यानेपुरांजलिः॥९॥नारायणउवाच॥वरंवरेण्यंवरदंवरार्हंवरदं
रणं॥कारणंकारणानांचकर्मकृत्कर्मकारणं॥नपसःफलदंशश्वत्तपसिनोवांछितंपरं॥वरेनव

यनस्यामंस्वात्मारामंमनोहरं॥१॥निष्कामंकामरूपंचकामदंकामकारणं॥सर्वसर्वेश्वरंसर्वबीजरू
पमनुत्तमं॥२॥वेदरूपंवेदबीजंवेदोक्तफलदंफलं॥वेदज्ञंवेदविधानंचसर्ववेदविदांवरं॥३॥इत्युक्त्वा
भक्तियुक्तश्चसउवासतदाज्ञया॥रत्नसिंहासनेरम्येपुरतःपरमात्मनः॥४॥इतिश्रीनारायणकृ
तेस्तोत्रेयःसुसमाहितः॥त्रिसंध्यंचपठेन्नित्यंपापंतस्यनविद्यते॥५॥पुत्रार्थीलभतेपुत्रं
भार्यार्थीलभतेप्रियां॥अश्वरत्नंलभेद्राज्यंधनभ्रष्टोधनंलभेत्॥६॥कारागारेविपद्ग्रस्तो
मोक्षंचैवसुखंनेतरोगात्मुच्यतेरोगीवर्षमात्रंसमाहितः॥७॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेनारा
यणकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रं॥समाप्तिकवाच॥आविर्बभूवपुरुषःपुरात्मनोवामपार्श्वतः॥शुद्धस्फ
टिकसंकाशःपंचवक्त्रोहिशंकरः॥१॥तप्तकांचनवर्णाभंजटाभारधरोवरः॥ईषद्धास्यप्र
सन्नास्यस्त्रिनेत्रंद्वादशेक्षणं॥२॥त्रिशूलपट्टिशधरोजपमालाकरःपरः॥सर्वसिद्धेश्वरः
सिद्धोयोगीद्रागुरोर्गुरुः॥३॥मृत्योर्मृत्युरीश्वरश्चमृत्युंजयशिवःशुचिः॥ज्ञानानंदोमहा

ज्ञानीमहाज्ञानवरःपरः॥१०॥चंद्रकंदप्रभामुक्तसुरत्नरत्नोमनोहरः॥वैष्णवानांचप्रवरःप्रजज्वलत्र
ह्मतेजसा॥११॥श्रीकृष्णपुरतःस्थितानुज्ञांचक्रेपुरोजलिः॥पुलकांकितसर्वांगःसाश्रुनेत्रःसगद्गद
१२॥महादेवउवाच॥जयस्वरूपंजयदंजयेशंजयकारणं॥प्रकरंजयदानांचवरेण्यंनमपराजितं॥१३॥
विश्वंविश्वेश्वरेशंचविश्वेशंविश्वकारणं॥विश्वाधारंचविश्वस्थंविश्वकारणकारणं॥१४॥विश्व
रक्षाकारणंचविश्वघ्नंविश्वजंपरं॥मूलबीजंमूलाधारंमूलंचतन्मूलघ्नं॥१५॥तेजःस्वरूपं
तेजोदंसर्वतेजोनिधिंपरं॥मूलाधीनंमूलरूपंमूलंचतन्मूलकं॥इत्येवमुक्त्वातंनत्वारत्नसिं
हासनेवरे॥१७॥नारायणंचसंभाष्यासउवासतदाज्ञया॥इतिशंभुकृतंस्तोत्रंयोजनः संयतः
पठेत्॥१८॥सर्वंभवेत्तस्यविजयश्चपदेपदे॥संततेर्वृद्धतेपित्रेधनमैश्वर्यमेवच॥१९॥शत्रुसै
न्यंक्षयंयाति दुःस्वप्नानिसुरिष्टानिच॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेशंभुकृतंस्तोत्रं॥समाप्तिकवाच॥अथविर्बभू
वतत्रस्थाकृष्णस्यनाभिपंकजात्॥२०॥महातपस्वीहंसश्चकमंडलुकरोवरः॥शुक्लंवासः

शुक्लतनुः शुक्लकेशश्चतुर्भुजः॥ योगीशः शिल्पिनामीशः सर्वेषांजनकोगुरुः॥ तपसांफलदाता च प्रदाता सर्वसंपदां॥ ३२॥ सहस्रविधानां कर्त्ता च हर्त्ता च सर्वकर्मणां॥ दाता च नृणां वेदानां ज्ञाता वेदप्रसूरपि॥ ३३॥ शांतः सरस्वतीकांतः सुशीलश्चकृपानिधिः॥ श्रीकृष्णपुरतः स्थित्वा तुष्टाव तं पुरांजलिः॥ ३४॥ पुलकांकितसर्वांगोभक्तिनम्रात्मकंधरः॥ ब्रह्मोवाच॥ कृष्णं वंदेपुराणेतिगोविंदमेकमक्षरं॥ ३५॥ अव्यक्तमव्ययंशश्वत्कैशोरवेशबिभ्रतं॥ किशोरवयसंशांतंगोपीकांतंमनोहरं॥ ३६॥ नवीननीरदश्यामंकोटिकंदर्पसुंदरं॥ रत्नभूमौमहारम्येरासमंडलसंस्थितं॥ ३७॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणरासोल्लासस्मुलंकृतं॥ रत्नेंद्रमुकुटोत्तंसरत्नसारलसिंहासनेवरे॥ ३८॥ नारायणंवसंभाष्यासउवासतदाज्ञया॥ इतिब्रह्मकृतंस्तोत्रंप्रातरुत्थाययःपठेत्॥ ३९॥ पापान्निस्तरतेनित्यं दुःस्वप्नःसुखभोभवेत्॥ भक्तिर्भवतिगोविंदेस्त्रीपुत्रधनवर्द्धनं॥ ४०॥ अकीर्तिःभयमाप्नोति सत्कीर्तिर्वर्द्धतेचिरं॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मकृतंस्तोत्रं॥ समाप्तं॥ अथविष्णुकृतंस्तोत्रं॥

राम ७

हरिः परमात्मनः॥ ४१॥ हरिर्नित्यःपुरुषः कविःशुक्लवर्णोजगद्धरः॥ सर्वसाक्षीचसर्वज्ञः सर्वेषांसर्वकर्मणां॥ ४२॥ समः सर्वत्रसदृशः शोकहिंसाक्षयवर्जितः॥ सर्वोज्ञानसुखोधर्मीधर्मिष्ठोधर्मदोभवेत्॥ ४३॥ सएवधर्मिणांधर्मः परमःकर्मणोभवः॥ श्रीकृष्णपुरतःस्थित्वाप्रणम्यदंडवन्मुनिः॥ ४४॥ तुष्टावपरमात्मानंसर्वेशंसर्वकामदं॥ धर्मउवाच॥ कृष्णंविष्णुंवासुदेवंपरमात्मानमीश्वरं॥ ४५॥ गोविंदं परमानंदमेकमक्षरमच्युतं॥ गोपेश्वरंवरंवीरंगोपंगोपेश्वरंविभुं॥ ४६॥ भवंभीशंवरंवंद्यं गोवत्सपुच्छधारिणं॥ गोगोपगोपीमध्यस्थंप्रधानंपुरुषंनमः॥ ४७॥ वन्हेर्नवघनश्यामंरासवासंमनोहरं॥ इत्युक्त्वाप्रणम्यमुनिस्तस्थौरत्नसिंहासनेवरे॥ ४८॥ अत्रलिखितमहेशानीरसंभाष्यासउवासह॥ नतुर्विंशतिनामादिधर्मवक्त्रोक्तमानिच॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायसमुदीसर्वतोजयी॥ पुत्रपौत्रेहरेर्नित्यंभक्तिस्तस्यप्रजायतेदृढं॥ ४९॥ समाप्तंतेहरेःस्तोत्रंहरिदासंलभेद्दृढं॥ नित्यंधर्मंलभेद्धीरोनाधर्मेकुमतिर्भवेत्॥ ५०॥ तंदृष्ट्वासर्वपापानिपलायंतेभयेनच॥ भ[illegible]

स्वानि वेदनेत्यभिधोरगः ॥१२॥ इति ब्रह्मवैवर्ते धर्मकृतं स्तोत्रं ॥ सौतिरुवाच ॥ आविर्बभूव कस्तत्र साध्वसं
वाम पार्श्वतः ॥ मूर्त्या मूर्तिमती साक्षाद्दृष्टी याकमलालया ॥१३॥ आविर्बभूव वामांसाद्रासेशस्य परमात्मनः
नः ॥ एकादेवी शुक्लवर्णा वीणा पुस्तकधारिणी ॥१४॥ कोटिपूर्णेन्दुशोभाढ्यशरत्पंकजलोचना ॥ प
क्वि मुक्ताकुन्दधवलरत्नभूषणभूषिता ॥ सस्मितासुदतीश्यामा सुंदरी लोचसुन्दरी ॥ श्वेताश्वतीनां
रणत्त्राणंविदुषांजननी परा ॥१५॥ राधाधिष्ठातृदेवी साकवीनामिष्टदेवता ॥ सुहृत्सप्तस्वरूपा च
ष्णंतरूपासरस्वती ॥१६॥ गोविंदपुरतःस्थित्वा जगौप्रथमतः सुरं ॥ नभामपुरतो वीणांविधीनाधासा
ननर्त च ॥१७॥ कृतानियानिकर्माणि कल्पेकल्पे पुनःपुनः ॥ तानिसर्वाणि हरिणा तुष्टावसा पुरंज
लि ॥१८॥ श्री सरस्वत्युवाच ॥ रासमंडलमध्यस्थं रासोल्लाससमुत्सुकं ॥ रत्नसिंहासनस्थंवरत्नभू
षणभूषितं ॥१९॥ रासेश्वरं रासकरं वरंरासेश्वरीश्वरं ॥ रासाधिष्ठातृदेवंचवंदेरासविनोदिनं
॥२०॥ रासायासपरिश्रांतं रासवासविहारिणं ॥ रासोत्सुकारणं गोपीनां कांतंशंतंमनोहरं ॥२१॥

प्रणमामिनमित्युक्त्वा प्रहृष्टवदनासती ॥ उवाससासकामाचरत्नसिंहासनेपरे ॥२२॥ इतिवाणी
कृतंस्तोत्रंप्राकृत्वापयःपठेत् ॥ बुद्धिवान्वलवान्सोपिविद्यावान्पुत्रवान्सदा ॥२३॥ इतिब्रह्मवै
वर्तेसरस्वतीकृतंस्तोत्रं ॥ सौतिरुवाच ॥ आविर्बभूवमनसः कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ एकादेवी गौर
वर्णारत्नालंकारभूषिता ॥२४॥ पीतवस्त्रपरीधानासस्मितानवयौवना ॥ सर्वैश्वर्याधिदेवीसास
र्वसंपत्स्वरूपिणी ॥२५॥ स्वर्गेसुरेशलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥ साहरेः पुरतःस्थित्वापरमा
त्मानमीश्वरं ॥२६॥ तुष्टावप्रणतासाध्वी भक्तिनम्रात्मकंधरा ॥ श्रीमहालक्ष्म्युवाच ॥ सत्यस्व
रूपंसत्येशं सत्यबीजंसनातनं ॥२७॥ सत्याधारंचसत्यघ्नंसत्यमूलंनमाम्यहं ॥ इत्युक्त्वाश्री
रतिंनत्वा साकोवासमुखासने ॥२८॥ तप्तकांचनवर्णाभाभासयंतीदिशःस्थिता ॥ आविर्बभूव
तत्रैवदेवश्चपरमात्मनः ॥ सर्वाधिष्ठातृदेवीसामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ तप्तकांचनवर्णाभा
सूर्यकोटिसमप्रभा ॥२९॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्या शरत्पंकजलोचना ॥ रक्तवस्त्रपरीधानार

त्नाभरणभूषिता ॥२१॥ निद्रा तस्याश्च पार्श्वे तु दिव्याश्च दासमादिकाः ॥ तासां वसर्वशक्तीनां नामानि
धिष्ठातृदेवताः ॥२३॥ भयंकरी शतभुजा दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ॥ आत्मनः शक्तिरूपासा जगतीजन
नीपरा ॥२४॥ त्रिशूलशक्तीशार्ङ्गं च धनुः खड्गशराशिवान् ॥ शंखं चक्रं गदां पद्मं मालां कमण्डलुं
२५॥ वज्रमंकुशपाशं च भुशुण्डीं दण्डमेव च ॥ नानारत्नास्त्रशस्त्राढ्यैरीड्रं पातु पतेन्तया ॥२६॥
पार्जन्यैवा रणं वह्निं गांधर्वी विभ्रती सती ॥ कृत्स्नस्य पुरतः स्थित्वा तुष्टावतं पुरा चिता ॥२७॥ प्रकृ
त्युवाच ॥ अहं प्रकृतिरीशानसर्वे द्या सर्वरूपिणी ॥ सर्वशक्तिस्वरूपा त्वमया वशक्तिमज्जगत्
२८॥ त्वयास्रष्टानस्तेत्वावमेवजगतीपतिः ॥ गतिश्च पातास्रष्टा वसंहर्ता च पुनर्विधिः ॥२९॥
स्रष्टुः स्रष्टा वसंहर्तुः संहर्ता वेधसंविधिः ॥ परमानंदरूपस्त्वं वेदस्तन्नरूपकः ॥३०॥ चतुर्नि
मेषकालेन प्रलयः पतनंभवेत् ॥ तस्यप्रभावमतुलंवर्णितुंकः क्षमोभवेत् ॥३१॥ अंगलीला
मात्रेणविष्णुकोटिं सृजेन्नुयः ॥ ब्रह्मरुद्रांश्चविश्वेसुरेवा प्रलयुरोगमात्र ॥३२॥ साधिष्ठा क

निधादेवीस्वयाशक्तिश्चलीलया ॥ परिपूर्णतमस्त्वंसर्वेषांनंदरूपके ॥३३॥ महाविराड्यत्क
लांशेविश्वासंख्याश्च योकिमो ॥ वेदेसानंदरूपंचैतेपरमात्मानमीश्वरं ॥३४॥ यंवदोतुमशक्ताश्च
ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ वेदाअहंवकालीवर्वेदेतन्नकृतेःपरं ॥३५॥ वेदाश्चविदुषांश्रेष्ठाः स्तोतुंश
क्तालुलक्षणैः ॥ निर्लक्ष्यंकःक्षमःस्तोतुंनिरीहंतेनमाम्यहं ॥३६॥ इत्येवमुक्तासादुर्गारत्नसिं
हासनेवरे ॥ उवासनत्वाश्रीकृष्णंतुष्टुवुस्तंमहेश्वराः ॥३७॥ इतिदुर्गाकृतंस्तोत्रंकृत्स्नस्यपरमा
त्मनः ॥ यःपठेच्चैवकालेसजनीसर्वतः सुखी ॥३८॥ दुर्गातस्यगृहंत्यक्त्वानैवयातिकदाच
न ॥ भक्त्याश्रीपरमात्मानंयातेत्रीहरेःपदं ॥३९॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्ते ब्रह्मखण्डेसंधिनि
रूपणे दुर्गास्तोत्रंनामत्रयस्त्रिंशोध्यायः ॥३३॥ सौतिरुवाच ॥ आविर्बभूवतत्रश्चाकृत्स्नस्यरस
नायतः ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशादेवीवेलामनोहरा ॥१॥ शुक्लवस्त्रपरीधानासर्वालंकार
भूषिता ॥ विभ्रतीजपमालांचसावित्रीसाप्रकीर्तिता ॥२॥ तांतुष्टावपुरःस्थित्वापरब्रह्मस

गानने पुरोजलिकरासाध्वी भक्तिनम्रात्मकंधरा॥३॥सावित्युवाच॥नमामिसर्ववीजंतवांजग
ज्योतिःसनातनंपरंपरेशंपरेश्वरंनिर्विकारंनिरंजनं॥४॥इत्युक्त्वासंस्तुतादेवीरत्नसिंहासने
वरे॥उवासश्रीहरिंनत्वापुनरेवंश्रुतिप्रभुः॥५॥आविर्बभूवतत्पश्चात्कृष्णस्यपरमात्मनः॥सने
त्रात्पुण्यानेकरत्नसमप्रभः॥६॥मनोमध्यातिसर्वेषांपरंवयोनकामिनां॥तंनामसप्त
धेतेनप्रवदंतिमनीषिणः॥७॥तस्यपुंसोवामपार्श्वेत्कामस्यकामिनीवरा॥वभूवाती वललि
तासर्वेषांमोहकारिणी॥८॥तंदृष्ट्वासर्वेषांतेहृष्टासंस्तुतांसतीं॥तुष्टावतेनतन्नामप्रव
दंतिमनीषिणः॥९॥हरिंक्रीडांतयासार्द्धंसउवासहरेःपुरः॥रत्नसिंहासनेरम्येपंचवालो
धनुर्द्धरः॥१०॥कारणंस्तंभनेचैवजृंभणेशोषणंतथा॥उन्मादनंपंचबाणानसदैवाभिधि
भर्तियः॥११॥कारणाब्धिकोपसर्वेषांकामोबाणापरीक्षया॥सद्यःसर्वेसकामाश्चवभूवुरु
मरे छपा॥१२॥दृष्ट्वाश्रेत्रंरणाश्चरेतःपातोबभूवह॥तत्तस्थौसहयोगीवत्सेरणाका

यलीलया॥१३॥वस्त्रंरत्नाससंयुक्तंजलदृष्टिःसुरेश्वरः॥कोटिकालप्रमाणंचसाशिरश्चस
मुज्वल॥१४॥कृत्वातद्वसनंदृष्ट्वासमस्तोपःस्वलीलया॥निःश्वासवायुनासार्द्धंपुरकविंदुस
मुद्भिरं॥१५॥विश्वोद्भवायामासपुरकविंदुजलंहि॥तस्यकिंविजलकणाद्भिरंशांतिं
कारह॥१६॥ततःप्रभृतिनेनाभिस्तोयानितांत्रजेत्॥आविर्भूतःपुमानेकस्तोयात्सव
करणःस्मृतः॥१७॥जलाधिष्ठानरूपोसौसर्वेषांपादसंपतिः॥आविर्बभूवकश्चैकोनहरिर्वा
मपार्श्वतः॥१८॥सास्वाम्यवक्षःपत्नीनांप्रवदंतिमनीषिणः॥जलेशस्यवामपार्श्वेकन्याचै
कावभूवसा॥१९॥वरुणानीतिविख्याताकरुणास्यप्रियासती॥बभूवपद्मनःश्रीमान्सविनि
श्वासवायुना॥२०॥सचप्राणाश्चसर्वेषांनिश्वासात्कमलोद्भवः॥तस्यवायोर्वामपार्श्वात्क
न्याचैकावभूवह॥२१॥जलेनतेनदेवेनचकेलतोयासुरसंकटे॥संवत्सरांतेनतेनतत्ताडि
तंबभूवह॥२२॥ततोमहाविराड्जज्ञेविश्वोधाधारएवसः॥एकोमविर्वरंविश्वंक

स्य व्यवस्थितिः ॥२॥ सूत उवाच ॥ सर्वलोकनमः सोपि महात्मा च्यवनोपरः ॥ सरस्वतीशोशोपि कुरुक्षेत्रस्य परमात्मनः ॥३॥ महाविष्णुः सच्चिदेकः सर्वाधारः सनातनः ॥ महार्णवेशयानः सप्रपन्नेप्रथमो लोके ॥४॥ कश्चन तस्यौदौतस्य कर्णमलोद्भवौ ॥ तौ जलाशसमुत्थापन्नलोकान्हंतुमुद्यतौ ॥५॥ नारायणश्चभगवान्जघनेतौ जघानह ॥ कश्चमेदिनीकृष्णा कात्मेनवोजसानयोः ॥६॥ तत्रैवसंस्थितिर्विप्रासासनदेवीवसुंधरा ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेप्रकृतिखंडेसृष्टिनिरूपणंनाम चतुर्थोध्यायः ॥४॥ शौनक उवाच ॥ लोमोपलोम्नोगोलोकेकिमाद्याः किंतुकल्पिताः ॥ मम हेहमहाभाग तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥१॥ सौतिरुवाच ॥ सर्वाद्यासृष्टौताबत्ता प्रलयेप्रलयंयिष्यंतीः ॥ सर्वाद्यासृष्टिकथनंयत्रयत्रकथितंद्विजैः ॥२॥ सर्वाद्यासृष्टौकृष्णोवैनारायणमेवच ॥ प्रलयेप्रलयत्यत्रकोविशेषोतोब्रह्मोतिवा ॥३॥ सर्गादौब्रह्मलक्ष्मस्यवरितेकथितंद्विजैः ॥ वाराहपाद्मकल्पौद्वौकथयामिमहामुने ॥४॥ ब्राह्मवाराहकल्पाश्चपाद्माद्याविविधा

मुने ॥ यथायुगानिचत्वारिक्रमेणाकथितानिच ॥५॥ सत्यंत्रेतादापरंचकलिश्चेतिचतुर्युगं ॥ त्रिंशत्कोट्यधिकैर्युगैरिहैकंयुगंस्मृतं ॥६॥ मन्वंतरंतुनिर्दिष्टंमुनिभिर्युगसप्ततेः ॥ अष्टाविंशतिमेतेषु गतेषुब्रह्मणोदिनं ॥७॥ त्रिंशतेःषष्ट्यधिकैर्दिनैर्वर्षंचब्रह्मणोहि ॥ अष्टौतेवत्सरशतेविधेरायुर्निरूपितं ॥८॥ एतन्निमेषकालेनकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ब्रह्मणश्चायुषाकल्पैःकालसंख्यानिरूपिता ॥९॥ एकद्वित्रिकल्पाश्चकृष्णनाभ्यब्जसंभवाः ॥ सप्तकल्पोतजीवोवाकल्पेप्रतिनवोतः ॥१०॥ ब्रह्मणश्चादिनेनैवसप्तकल्पःपरेहनि ॥ विधेश्चसप्तदिवसैर्युगेनायुर्निरूपितं ॥११॥ ब्राह्मवाराहपाद्माश्चत्रयःकल्पानिरूपिताः ॥ त्रिकल्पेषुयथासृष्टिःकथयामिनिशामय ॥१२॥ ब्राह्मेनवेहरहसासासृष्टिंचकारसः ॥ मधुकैटभयोश्चैवमेदसावृतयाभुवि ॥१३॥ वाराहेतासमुद्धृत्यलुप्तांमग्नारसातलात् ॥ विष्णोर्वाराहरूपस्यद्वाराधीतिःप्रपूजितः ॥१४॥ पाद्मेतुनेहरहसासासृष्टिर्निरूपिता ॥ किंविशिष्टेरूपितेसृष्टिःकिंभयःप्रोच्यतेमुने ॥

मिदमुक्तवान्॥५॥श्रीनारद उवाच॥अतः परंतु गोलोके गोलोकेशो महाविभुः॥एतादृक्षाकिंकरा
रतत्रेव्याख्यातुमर्हसि॥६॥सौतिरुवाच॥एतादृङ्नागमासौकुरम्परासमण्डलंएतैः
सत्रेतोभगवाननीवकमनीयकं॥७॥रम्याणांकन्यरत्नानांमध्येनीवमनोहरं॥सुचित्रि
तैरत्नसमंसुलिप्तंमुक्तालताकृति॥८॥चंदनागरुकस्तूरीकुंकुमैश्चानुसंस्कृतं॥रचिता
नेकसुकौशाद्यदूर्वापल्लवपरिष्कृते॥९॥पट्टसूत्रैर्ग्रथितपुंजैर्नवरत्नपल्लवैः॥संपुष्करंभा
लंभांसमूहैः परिवेष्टिते॥१०॥सद्रत्नसारनिर्माणमंडपानांकोटिभिः॥रत्नप्रदीप
ज्वलितैः पुण्यधूपाधिवासितैः॥११॥शृंगारार्हभोगवस्तुसमूहपरिवेष्टितैः॥आनीतै
लितानेकरत्नकल्पैः सुशोभिते॥१२॥तत्रगत्वाचतैः सार्द्धंसतुकामंजगत्पतिः॥दृष्ट्वारासेविधि
नासतुष्टुवुर्मुनिसत्तमाः॥१३॥आविर्बभूवकस्मैकाकृष्णस्यवामपार्श्वतः॥धन्याःपुण्यवती
पदद्वावर्णप्रथोःपदे॥१४॥रासेसंभूयगोलोके राधारत्नहरेः पुरः॥तेनराधेतिसाख्याता पुरा

विद्भिर्विजोनमः॥१५॥प्राणाधिष्ठातृदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनः॥आविर्बभूवप्राणेभ्यः प्राणेभ्योपिग
रीयसी॥१६॥देवीवेषेणशर्वर्यायानवयौवनसंयुता॥वह्निशुद्धांशुकाधानासस्मितासुमनोहरा॥१७॥
कोमलांगीसुललितासुदतीनांवसुंधरी॥रत्नसिंहासनेरम्येनत्रोसिपयोधरा॥१८॥वेणुवीणा
जितारक्तसुंदरौष्ठधरावरा॥शुक्लापंक्तिजिताशुद्धदंतपंक्तिमनोहरा॥१९॥रत्नसर्वणकोटीनुशोणा
शुद्धशुभ्रभानना॥वाक्सर्वसंगिनीवाक्शारत्पंकजलोचना॥२०॥वर्णेद्वेचकिंजिताक्षनासामने
हरा॥स्वर्णगंडूकविजितेगंडपुष्पचकिंशुकी॥२१॥स्थलीवाक्करौवरलाभरत्नाधिष्ठातृदेवी॥चेरना
गकबरीपुंजकुंदकुसुमकुंडलिः॥२२॥सिंदूरबिंदुसंयुक्तशुक्लचंदनशोभनोहरा॥सुसंस्कृतेवाक्यकं
लनीमाल्यशोभिते॥२३॥सुगंधकबरीभारसुंदरंदधतीसती॥स्थलपद्मप्रभायुक्तपादपद्मंसविभ्र
ती॥२४॥गमनेकुर्वतीसाचहंसमंजनगंजनं॥सद्रत्नसारनिर्माणकनकालीमनोहरा॥२५॥हारेद्वी
रकनिर्माणरत्नकेयूरकंकणा॥सद्रत्नसारनिर्माणकलनांजीरशिंजिनी॥नानाप्रकारविभा

सुंदरं परिबिभ्रती ॥ सा वसंभूय गोविंदं रत्नसिंहासनेवरे ॥ ७ ॥ उवास सस्मिता भर्तुः पश्यंती सुरपंकजं ॥ तस्याश्च लोमकूपेभ्यः सद्यो लोपागनागणाः ॥ ८ ॥ आविर्बभूवुरत्येषा वेशेनैव वनत्समाः ॥ लक्षकोटि परिमितः शाश्वत्सुस्थिरयौवनाः ॥ ९ ॥ संख्याविद्भिश्च संख्यातो वक्ष्यमाणो गणः अतौ ॥ कृष्णस्य लोमकूपेभ्यः सद्यश्चाविर्बभूवह ॥ नानावर्णा गोपगणाः शाश्वत्सुस्थिरयौवनाः ॥ बल्लीवर्द्दाः सुरभ्यश्च वत्सानां नाविधाः शुभाः ॥ १० ॥ अतीव ललिताश्चान्याः सुरभ्यः कामधेनवः ॥ तेषामेकं बल्लीवर्द्दं कोटिसिंहासने बले ॥ ११ ॥ शिवायप्रददौ कृष्णो वाहनायमनोहरं ॥ कृष्णांघ्रिनखरंध्रा वहंसपंक्तिर्मनोहरा ॥ १२ ॥ आविर्बभूवुरस्यास्त्री पुंसा वसमन्विता ते षामेकं राजहंसं महाबलपराक्रमं ॥ १३ ॥ वाहनायप्रददौ कृष्णोग्रललोवनपक्षिणे ॥ वायुकर्णस्यविवरात्कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ १४ ॥ गणाः सेतुसुरंगाणा माविर्भूतामनोहराः ॥ तेषामेकं वरेतांश्च धर्मायवाहनायच ॥ १५ ॥ ददौतेषुगणेभ्यश्च संप्रीत्यासुरसंसदि ॥ इत्याकर्ण्यस्यविवरात्पुंसश्च सुरसंसदि ॥ १६ ॥ आविर्भूतासिंहपंक्तिर्मनोहरा बलपराक्रमा ते

षामेकं ददौकृष्णः प्रकृतेःपरमादरात् ॥ १७ ॥ अमूल्यरत्नमाल्यंबरंपरमिकांक्षितं कृष्णोयोगेनयोगीशो रथंचक्रे ॥ १८ ॥ सुंदरत्नेंद्रनिर्माणं मनोयायिमनोहरं ॥ लक्षयोजनमूर्द्धंच प्रस्थे दशशतयोजनं ॥ १९ ॥ लक्षचक्रंचपुरःलक्षशक्तिध्वजान्वितं ॥ शृंगारहेमवस्तुतल्यासंख्यसमन्वितं ॥ २० ॥ रत्नसिंहासनाढ्यंच राजीभिश्चविराजितं ॥ नानाचित्रविचित्रार्घमंडलकलशोज्वलं ॥ २१ ॥ रत्नदर्पणशोभांशोभितंश्वेतचामरैः ॥ कोटिसूर्यप्रभैर्युक्तं श्वेतैर्मालाजालैर्विभूषितं ॥ २२ ॥ मणीन्द्रकुलकाभाणिक्यहीरहारविराजितं ॥ आस्तृकवर्णिरत्नेंद्रसारनिर्माणकृत्रिमैः ॥ २३ ॥ पंकजाभसरोभिश्चसुरेंद्रैश्चविभूषितं ॥ हरेर्नारायणस्येकं तेषांमध्येहिजोत्तम ॥ २४ ॥ एकंरत्नाधिकायैरक्षशेषमालभे ॥ आविर्बभूवकृष्णस्यपुरुषेशमनुत्तमं ॥ २५ ॥ पिंगलश्चपुमानेकः पिंगलैश्चगणैः सह ॥ आविर्बभूवुर्मुदिता येनेनेपुरुषाःस्मृताः ॥ २६ ॥ यः पुमान्वसकुबेरस्यधनेशोपुरुषोत्तमः ॥ बभूवकृष्णयात्रायां कुबेरोनामपार्षदः ॥ २७ ॥ कुबेरपत्नीलीलादेवी सुंदरीसुमनोरमा ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चकृष्णाज्ञा ग्र

लराक्षसाः ॥५८॥ वेतालाविकृतास्तस्यविभूताश्चमहेशितः ॥ शंखचक्रगदापद्मधारिणोवनमालिनः
॥६०॥ पीतवस्त्रपरीधानाः सर्वेश्यामाश्चतुर्भुजाः ॥ किरीटिनः कुंडलिनोरत्नभूषणभूषिताः ॥६१॥
आविर्भूताः पार्श्वतश्चकृष्णस्य क्लिष्टतोमुने ॥ चतुर्भुजान्पार्श्वतश्चददौनारायणायच
॥६२॥ गुप्तज्ञानगुप्तकेशयभूताद्दीश्वंकरायच ॥ द्विभुजाःश्यामवर्णाश्चजपमालाकरावराः ॥६३॥
ध्यायंतश्चरणंभोजंकृष्णस्यसततंमुदा ॥ दास्येनिमुक्तादास्याश्चअर्थमादायचलनः ॥६४॥
आविर्भूताःपार्षदप्रात्मादपद्मैकमानसाः ॥ आविर्बभूवुःकृष्णस्यदक्षनेत्राद्भयंकराः ॥६५॥
त्रिशूलपट्टिशधरास्त्रिनेत्राःशशिशेखराः ॥ दिगंबरामहाकायाज्वलदग्निशिखोपमाः ॥
६६॥ तेभैरवामहात्मानःशिवतुल्याश्चतेजसा ॥ कृतेसंहारकालारंभाशितक्रोधभीषणाः
॥६७॥ महाभैरवरवद्दंगविद्यभैरवास्मृताः ॥ आविर्बभूवुःकृष्णस्यवामनेत्राज्जयंकराः ॥६८॥
त्रिशूलपट्टिशधरामुंडस्रग्दाधराः ॥ दिगंबरामहाकायास्त्रिनेत्राश्चंद्रशेखराः ॥६९॥सर्व

मनोमहाभागोदिक्पालाश्चसहस्रशः ॥ आविर्बभूवुःकृष्णस्यनासिकाविवरोद्भवाः ॥७०॥ सुरासि
कोटिसंख्याश्चदिव्यस्त्रीगणवराः ॥ आविर्बभूवुःसहसाकृष्णस्यहृदयेशतः ॥७१॥ इतिश्रीब्रह्मवै
र्ते महापुराणे द्वितीयेप्रकृतिखंडेनारदनारायणसंवादेषष्ठ्यध्यायः ॥६॥ सौतिरुवाच ॥ अथकृष्णोमहालक्ष्मींसरस्वतीं
नारायणायमहादेवीतांतत्रपत्नीमतीम् ॥१॥ ततःशंकरमाज्ञायसर्वेतेयोगिनोमुनं। उवा
चमधुरंवेदंहरणंसिद्धवांछितं ॥२॥ श्रीकृष्णस्यवचःश्रुत्वामहस्यलीलयाहितं ॥ उवा
चतेतःप्रणतःप्रभोहरंशंकरंगुरुं ॥३॥ महेश्वरउवाच ॥ अधुनाहंनहाभिमकृतिंप्रकृ
तेःपरां ॥ त्वत्प्रसादेनकथयेहितंतस्यमार्गविधिंनृणां ॥४॥ तपसश्चफलंनृणांपरंमहामोहकरंहि
कां ॥ भवजालहरेघोरेदुस्तरेगतिरूपिणं ॥५॥ शश्वद्विवृद्धिजननीसद्बुद्धिहृदयंगमां ॥
शश्वद्भक्तिप्रदांसारविद्यांयेषांविधिंनृणां ॥६॥ नेहाभिलाषिणांनाथवरंदेहिमृदांसितं ॥ प
स्यपादांबुजेनस्तेतद्भक्तिसरीश्वर ॥७॥ त्वत्प्रसादेनयेलोकेसारस्यंवेदतेनिशं ॥ त

मिर्नजायते नाथ जपतेपादसेवने ॥८॥ स्तुत्याप्येवंवक्त्रेण गुणांश्चमेगलायने । स्वप्नेजागरणेशश्व
त्क्षणंवेत्रमाम्यहं ॥९॥ आकल्पकोटिकोटिं चतद्व्रतंध्यानतत्परः ॥ भोगेच्छाकिंचयेनैवयोगेतप
सिमन्मनः ॥१०॥ तत्सेवनेपूजनेचवंदनेनामकीर्तने ॥ सदोत्सवंतितेषांचविरतौविरतिंलभे ॥११॥
स्मरणंकीर्तनंनामगुणयोः श्रवणंजपः ॥ त्वेयाहरूपेकथानेपादसेवाभिवंदने ॥१२॥ सम
र्पणंदासनंश्चनित्यंनैवेद्यभोजने ॥ वरंवरेशदेहीदंनवधाभक्तिलक्षणं ॥१३॥ सार्ष्टिसालोक्य
सामीप्यसारूप्यसायुज्यंमुक्तिंमुक्तिविदोजनाः ॥१४॥ अणिमालघि
माप्राप्तिःप्राकाम्यंमहिमातथा ॥ ईशित्वंवशित्वंचसर्वकामावशायिता ॥१५॥ सर्वज्ञत्वंस्वश
रणेपरकायप्रवेशने ॥ वाक्सिद्धिःकल्पवृक्षत्वंसहस्रमुनिभोजना ॥१६॥ अमरत्वंचसर्व
सिद्धयोह्यष्टशस्मृताः ॥ चतुर्भिस्तोदशबलोदशैवागुणभेदना ॥१७॥ योगात्तत्पंसिसर्वा
णिदानानिचव्रतानिच ॥ यशःकीर्तिर्बलःसत्यंधर्माणीवशानिच ॥१८॥ अमरणंसर्वतीर्थे

स्नानंचैवसुवर्णेनसुरास्त्रीरत्ननंचैवसप्तद्वीपवसुंधरेणा ॥१९॥ स्नानंसर्वसमुद्रेषुसर्वस्वर्गप्रदर्श
नं ॥ अलंतेचैवकृष्णेतिविस्मृतेचपरंपदं ॥२०॥ अतोऽहंनिर्धनीपापीनीकनीपापिनंतिना ॥ सर्वाण्ये
तानिसर्वेशशब्दाभ्यांकथितानिच ॥२१॥ तवभक्तिकनांशस्यनकलांनार्हंतिषोडशीं ॥ सर्वस्व
मेनंसंकृत्वाकृष्णस्तेयोगिनांगुरुः ॥२२॥ प्रहस्योवाचवचनंसत्यंसर्वसुरावरं ॥ अभिमानंतुमाकुरु ॥
मत्तोनकुरुसर्वेशसर्ववेदविदांवर ॥२३॥ अल्पकोटिशतेयावद्गुणेशश्वद्दहर्निशं ॥ वत्सप
सिनीतेवसिद्धानांयोगिनांगुरुः ॥२४॥ तानिनोवैष्णवानांचसुरराणांचपूरेश्वर ॥ अमरत्वेल
भेवत्सभक्तसंजनकोमहान् ॥२५॥ सर्वसिद्धिंचवेदांश्चसर्वज्ञत्वंवरंहरात् ॥ असंख्यप्रलयांपी
तेलीलयावत्सईश्वरः ॥२६॥ अद्यप्रभृतिज्ञानेनतेजसावयसाधिकः ॥ परःकृष्णेनशस्तो
सहसामत्समोभव ॥२७॥ प्राणानामधिकस्त्वंचनभक्तस्तपोमम ॥ त्वत्परोनास्तिमेप्रेयान्र
त्नेष्वेवंयात्मनःपरः ॥२८॥ येतानिंदंतिपापिष्ठाज्ञानहीनाविचेतनाः ॥ पच्यंतेकालसूत्रेचप

MUSEUM

वज्रं हरिष्यति करौ ॥ ४ ॥ कल्पकोटिशतांते वज्रहस्तो भविष्यसि शिवांशिवा ॥ समा सर्वं च वचनं पालनं
कर्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ वज्रपाशस्त्रिर्गतं वा को करोमि नाथ इति कामदा कंचवस्त्रवा को च पालनं कर्तुमर्हसि
॥ ६ ॥ गृहीत्वा प्रकृतिं शंभोर्दिव्यं वर्षसहस्रतो ॥ सुरकंचुकसृंगारं कीर्त्याभिनंदशायुः ॥ ७ ॥ न कं
चुलेन पत्नी च मीश्वरो मत्तो महान् ॥ काले गृहीत्वा पत्नी च योगी सेद्धा भयोहि नो ॥ ८ ॥ दुः खं च
गृहसंयोगे पत्नया कथितं शिव ॥ कुस्त्री हरति दुः खं च स्वामिने न पतिव्रता ॥ ९ ॥ कुले महति
या जाता सलज्जा कुलपालिका ॥ करोति पालनं स्नेहात् सती पुत्रसमं पतिं ॥ १० ॥ पतिं वै दुर्गतं
भर्त्री दैवतं कुलयोषितः ॥ पतिर्नो पतिर्नो वापि कृपणश्चेश्वरोथवा ॥ ११ ॥ असत्कुलप्रसूतायाः
पितरौ दुः शीलमिश्रितौ ॥ विज्ञाताः परभोग्याश्च पतिनिंदा तिसंततं ॥ १२ ॥ आक्रोशं रतिरिक्तं च
शापश्चयति पतिं सती ॥ गोलोके स्वामिना सार्द्धं कोटिकल्पं प्रमोदते ॥ १३ ॥ अविज्ञाता साधिकारा शे
षाप्रकृतिवै शिवप्रदा ॥ सदा ज्ञाता वतांसाध्वी ग्रहीष्यसि वा वरा ॥ १४ ॥ प्रकृत्या योनिसंयुक्तं

रम्य
॥१६॥

लिंगं तीर्थसहस्रतो ॥ तीर्थैः सहस्रसंख्यैश्च फलप्राप्तेरुपकारतः ॥ १५ ॥ सदृशिसंस्थतोयः पवित्रश्च
जितेंद्रियः ॥ कोटिकल्पं वसेल्लोके गोदृते वसया सह ॥ १६ ॥ सप्तसंख्यैस्तीर्थजलैर्योविधिनस्नाति सदृशि
एणं ॥ न मुक्तिस्तस्य गोलोकात्सभवेद्वा वयोः समः ॥ १७ ॥ सदृशस्य गोश कृतिं दृष्ट्वा तीर्थं सुवस्तुनाशि
वा कृत्वालिंगं सदृक्षं तु स्थापयेत्कल्पा पुनर्दिशि ॥ १८ ॥ प्रणवादिनमोन्तैश्च वेदिकाद्यैश्च पुत्रवान्थन
वांस्तथा ॥ ज्ञानवान्थनवान्वस्याधः शिवलिंगार्चकाद्भवेत् ॥ १९ ॥ शिवलिंगार्चनेनस्नानतीर्थै
तीर्थवद्भवेत् ॥ भवेन्न चरतेः पापाच्छिवलोकंसगच्छति ॥ २० ॥ गंगेदेवसरोदेवमहादेवेति
वादिनः ॥ स्मरणाद्याभिमुक्तास्ते नरो नास्त्यवरो लोभनः ॥ २१ ॥ शिवेतिशब्दमुच्चार्य प्राणांस्त्यज
तियोनरः ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मुक्तिं प्रयातिसः ॥ २२ ॥ शिवंकृत्वाशिवंवनेकृत्वा
एमुलिंगवनेकृत्वा ॥ फलंलभेत्तेनसाशिवः परिकीर्तितः ॥ २३ ॥ किंहेधनंवरंनारिसु
खंशीलंसागरे शिवेतिशब्दमुच्चार्य लभतेसाशिवंनरः ॥ २४ ॥ पापस्त्रीकर्मतेसुखंशिवे

भक्तिप्रदस्तथा। पापप्रणोमोक्षदो नृणांशिवस्तोत्रप्रकीर्तितः॥४१॥ शिवेतिमंगलंनाम यस्य वाचि
प्रवर्तते। कोटिजन्मार्जितंपापंतस्यनश्यतिनिश्चितं॥४२॥ इत्युक्तास्तेमुनिगणेकृतोद्वाहाकल्प
तनंतनकं॥तत्रज्ञानंसुदुर्जयमुवाचसिद्धयोगिनी॥४३॥ श्रीभगवानुवाच॥अधुनातिवक्ष्येतं
गोलोकेममसन्निधौ॥कालेभविष्यतिशिवंशिवदंवक्ष्यिवायनं॥४४॥ तेजःसुसर्वदेवानाम
किंकरवरानने॥तंहत्वादेत्यासर्वांश्चभक्षितासर्वप्रजिता॥४५॥ ततःकल्पविशेषेवसत्यं
सत्ययुगेसति॥भविताद्रुमकन्यातंसतीवशंभुयोगिनी॥४६॥ ततःशरीरंसंत्यज्ययज्ञेभ
र्तुश्चनिंदया॥सेनायांशैलभार्यायांभवितापार्वतीसति॥४७॥ दिव्यंवर्षसहस्रंवविहरि
ष्यसिशंभुना॥प्रणीतनःसर्वकालमेहितंकृभविष्यसि॥४८॥ कालेसुसर्वविघ्नेषुमहाप्रम
जिते॥भविताप्रतिकल्पंवशरद्दीयासुरेश्वरि॥४९॥ ग्रामेसुनगरेखेवमजिताग्रामदेव
ताभवतीभविते त्येवनामतेदेनवाकरणा॥५०॥ महाज्ञयाशिवकृतीसंवेनानाविधैर्

विधानविधिंविधास्यामिकवचंशृणुतांमुदं॥विघ्नंनिघ्नंमहादेवितवैवपरिवारकाः॥धर्मार्थ
मोक्षदाःसर्वेभुक्तिमुक्तिफलप्रदाः॥१॥ येनाज्ञातंभजेद्यंतिपुरुषास्तेवधारते॥तेषांयशश्चकी
र्तिश्चधर्मश्चार्थश्चवर्द्धते॥२॥ मुक्तोप्रकृतिंतस्यैमंत्रोद्धारस्तदा॥हत्वासकामबीजंवमंत्र
मनुमंत्र॥३॥ वकारविधिनाध्यानंभक्तानांभक्तकल्पगा॥श्रीमायाकामबीजस्यहृदयंहृद
यं॥४॥ सकलोपयोगिकीशक्तिंसर्वसिद्धिंवकामदां॥यद्दिशाकल्पतंवक्षेतंहृ
दि॥५॥ वकोदशाक्षरंमंत्रंहत्वातस्यैमनुस्मरेत्॥कवचंवक्ष्येसाहितंशंकरायवयाद्यंजाक्षर
त्वाधर्मायतंमंत्रंविहृदानंतदेवत्व॥कामायवक्ष्येवक्षुदेवायवक्षायवक्षः॥४॥ एवंकुवेराद्दीं
वैहत्वामंत्रादिकंपरं॥विधिंशोनावक्ष्यस्वंविधानविधिवत्वत॥५॥ श्रीभगवानुवाच महेशं
तपःकृत्वादिव्यंवर्षसहस्रकं॥सृष्टिंकृतमलभागविधेनाविधिपरं॥६॥ इत्युक्तास्तेमुनिगणा
हृदोकृ

अकलोनाभिकारंभादंगिराश्चुरादश्चन्द्रः२१ रुशुश्च वामपार्श्वाच्चदक्षोदक्षिणपार्श्वतः॥छापा
पाः कर्दमोजज्ञेनाभेः पंचशिरवत्सया॥ वक्त्रमश्वैव कोडुश्चकंडदेशाच्चनारदः॥ मरीचिः कण्ठदेशाच्च
उपानरतमार्गणात् क्रियाश्चोनारदाद्देशात्प्रवेनाः प्रवरोक्षतः॥ हंसश्च वामकुक्षेस्तु दक्षकुक्षेर्म
तिः स्वयं२६ सृष्टिविधातुं चविधिश्चकारशंसुतानपि पितुर्वीर्यसमाकर्षन्नतुवावमनारद
दः ३०॥नारद३०. पुत्रानानयमत्रोक्तान्सनकादीन्सनातनः॥ पुत्रपुत्रान्नारदपुत्रान्नास्माच्चदक्ष
ग तेते २८ पुत्रालीनपतापुत्राः संसारायवयंकथं अहोहंतप्रभोर्बुद्धिर्विपरीतापकल्पते २९
कस्मैपुत्रायपापीयद्ददरेतत्तवोभुना॥ कस्यैदास्यसिविश्वंवविधाधिकं ३० अतीवनि
स्नेहोरेभवाब्धौवपितःपतेद् निष्कृतिस्तस्यनास्तीतिकोटिकल्पेगतेपिच ३१ निस्तारबीजं
सर्वेषांबीजंचपुरुषोत्तमं सर्वदंभक्तिदंदास्यप्रदंसत्यक्षमामयं३२ भक्तेनशरणंभक्तवत्स
लंत्वमेवच भक्तप्रियंभक्तनाथंभक्तानुग्रहकारणं ३३ भक्ताराध्यंभक्तसाध्यंविहाय

परमेश्वरं अन्योमय्यधिकोग्रहोविषयेनाशकारणं३४ विहायकृष्णंगोलोकेशंचपीरसादधिकप्रि
यो कोग्रहोविष्णवग्राह्यविषयंविषयाभिधं ३५ स्वप्नवत्तथ्यरंनुच्छमसत्यंनाशकारणं यथा
दीपशिखाग्नेवकीरांसुमनोहरां ३६ यावद्दिशामार्गवस्त्यानांसुमनोहरां यथाविषि
णांनातिः स्वयंस्तुकारणं३७ इत्युक्तानारदस्तत्रविस्मयंविधेः पुरःसरोनातेस्मस्व
स्वजनरभिधिरोपमः३८ अलोकोलोकहृल्लोकस्त्रीणांस्त्रीणांस्वयंवरः कोकांसुपीनोरु स्व५
रलोकस्थःसुरश्रीनाथरः३९ अलोकाकाशवेलानांलोपुंसांलोपुंसकापिच नारदःक्रीडान्त
गतंसाध्यंचयोनिवस्थंत्रैपटः४० स्थिरयौवनपुंसानांनराणांमनोहरः॥ कांश
लाभिनीनांचमनोवप्राणवल्लभः४१ शृंगारशास्त्रवेत्तावमहाशृंगारलोलुपः॥ नाना
प्रकारशृंगारक्रियापुराणोद्यतः४२ साधुश्चसत्त्वेनावमहाशृंगारलोलुपः॥ नाना
दर्शनसंदर्शनिस्नातः सुमनोहरः॥३२ मानीमधुरवाक्यज्ञः सुशीलः सुंदरः सुधीः॥ भ

MEMORIAL LIBRARY

विष्यसि नसंदेहो नामतः श्रेय वर्द्धन ॥ ७४ ॥ नाभिरिंद्रो ऽस्य पुत्रोऽपि हरिर्जनेवने पुनर्मदीय
शापेन दास पुत्रश्च ततस्तः ॥ ७५ ॥ वृत्रवैष्णवसंसर्गा देसवोऽपि हरोजनात् पुनः कृतप्रसादेन
भविष्यसि मया तत्र जः ॥ ७६ ॥ ज्ञानं दास्यामितेऽद्यपुनरेव पुरातनं ॥ अधुनाभव नम्रस्तं मम सुतो
निर्गतेऽकोप ॥ ७७ ॥ श्रुत्वेत्युक्तासुतंविप्रविरामजगतुस्तुतिः ॥ हरोदरात्ततो मुक्तो वर्षपुरांज
लिः ॥ ७८ ॥ क्रोधं संहरसंहरतातताततजगद्गुरो ॥ नमुक्तपरिनक्लेहाक्रोधो यमत्यनाकरः ॥ ७९ ॥
पापात्परित्यजोद्दिष्टात्पुत्रमुत्पथगामिनं ॥ नपास्तिर्नसुतं शास्तुंकथमर्हतिपंडितः ॥ ८० ॥ नि
र्भर्त्सनेनैवलघ्वयासुतास्वयोनिषु ॥ जडात्मनुहरेर्भक्तिर्मामेवंदेहिमेवरं ॥ ८१ ॥ पुत्रस्ये
ते गतज्ञानमीस्तिभक्तिर्हरेः पदे ॥ एकरात्रेतिरिक्तश्चबोधमोभारतेऽभवत् ॥ ८२ ॥ जातिस्म
रो हरेर्भक्तिर्मुक्तः सप्तसुयोनिषु ॥ जनिर्लब्धेयपवरो गोलोकंयातिकर्मणा ॥ ८३ ॥ तस्विंद्र

रणांभो जभक्तिमाधीकमीप्सितं ॥ पिबतोवैष्णवालीनांस्पर्शिताबसुंधरा ॥ ८४ ॥ तीर्थानि

स्पर्शमिच्छंति वैष्णवानांपितामहापापिनोपापहरणंक्षालनायात्मनासपि ॥ ८५ ॥ मंत्रोपदेशमा
त्रेणनरामुक्ताश्चभारते ॥ परेषुकोटिपुरुषैः सर्वैः सार्द्धंहरेरहो ॥ ८६ ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापंत्र
यहणात्क्षणात् ॥ मुक्ताः सुखंतिष्ठेयुर्वैकर्मनिर्मूलयंतिवा ॥ ८७ ॥ पुनान्दारांश्चशिष्यांश्चमेवक्षा बोध
यंत्यलम् ॥ योदीक्षयतिसन्मार्गंसकृतिसत्वमेवसः ॥ ८८ ॥ योदीक्षयत्यसन्मार्गंशिष्यंदृष्ट्वाभितो
भयं ॥ लुब्धोपाकेस्विकिंसस्यात्वंदृष्ट्वाकरोषि ॥ ८९ ॥ सकिंगुरुः सकिंतातः सकिंस्वामीसकिंसुहृ
त् ॥ यःश्रीकृष्णपरांभोजेभक्तिंदातुमनीश्वरः ॥ ९० ॥ तोनिरापराधेनतयाहंबहुताडनात्
प्रजाभिःसहितस्तेमनुक्तया ॥ ९१ ॥ नुनोभवनुसंक्षोपात्प्रतिविश्वेसुनिश्चितं ॥ अप्रजोभवविं
शेषु पावत्कल्पश्चयोषितः ॥ ९२ ॥ गतेसृष्टिषुकल्पेषुप्रजस्त्वमजोभविष्यसि ॥ अधुनायत्तपाग
तोत्रतादृक्षपिसुव्रत ॥ ९३ ॥ अजोनत्वंमयाज्ञानात्प्रजोभवसुताहिभिः ॥ इत्युक्त्वानारदस्तीर्थं
रामपितुः पुरः ॥ ९४ ॥ तस्यो सभायांसविधिहरेरनविदूयता ॥ उपबर्हणगंधर्वोनारदस्तुनहेतु

नाम्नी रासीपुत्रश्च शंखपदनपितुरेव च शौनक उवाच ततः पुनर्नारदश्च सर्वज्ञमुनिः ॥६॥ ज्ञानं प्राप्य
तः पश्चात्कथयिष्यामि ते पुनः ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्ते महापुराणे ब्रह्मखण्डे नारदोपाख्याने न
माष्टमोध्यायः ॥८॥ सौतिरुवाच ॥ अथ ब्रह्मासुपुत्रांस्तान्नारदेशवरश्चोत्तिष्ठ वत्सेति
प्रेद्य नारदं किंनामा मरीचेर्मनसोजश्च कश्यपश्च प्रजापतिः ॥ अत्रिनेत्रमुखाभ्यां वः हीरोदे वक्षसश्च
रा॥ प्रचेतसश्चमनसोगौतमश्चवशिष्ठपुलस्त्यानखः पुलोमिभृगवः करणादक्षश्च
तरपार्श्वतिस्रः कन्याः प्रजज्ञिरे आकूतिर्देवहूतिश्च प्रसूतिश्चपतिव्रता ॥ प्रियव्रतोत्तान
पादौद्वौचपुत्रौमनोर्हरेरुत्तानपादनयोश्चवः परमधार्मिकः ॥ आकूतिंरुचयेप्रादा
दृषिं दक्षप्रसूतिकां ॥ देवहूतिं कर्दमायपुलः कपिलः स्वयं ॥ प्रसूतांदृक्षवीर्य्येण षड्भिः क
न्याः प्रजज्ञिरे ॥ अरुंधतीयपरादेवसावर्णेनाद्दशस्मृता ॥ ७ ॥ शिवायैवोसतीजातांकश्य
पायत्रयोदश ॥ सप्तविंशतिकन्याश्चदक्षश्चप्राददात्वाच ॥ ८ ॥ नामानिधर्मपत्नीनांसतीवि

ब्रह्मविभुर्विचार्य्यैवं ब्रह्मणः समजायत ॥ तस्माद्ब्रह्मेति संज्ञातस्त्विड
विड्जया मुहुरर्थीः ॥ ६

श्निरिणामयशंतिः प्रज्ञाक्षांतिस्तुष्टिः स्मात्रा ह्रामतिस्मृतीर्धृतेः पुत्रश्चयः शांतः पुत्रेः पुत्रोमहा
नभूत् ॥ एतेधैर्यश्चपुत्रेश्च हर्षेदर्पेसुतौस्मृतौ ॥ क्षमापुत्रः सहिष्णुश्चप्रह्वपुत्रश्चधार्मिकश्च प्र
र्नेशानाविभुः पुत्रः क्षमतेर्जातिस्मरोमहान्नागा सर्वेपत्यांश्चयेवनरनारायणाश्रमे ॥ चभज
रेतेधार्मिकाधर्मपुत्राश्चशौनक ॥ ८ ॥ नामानिकद्रुपत्नीनांसावधानोनिशामय ॥ कला कलावती
काष्ठाकलनाकालहप्रिया ॥ ५ ॥ कंदलीभीषणारोमाप्रोष्ठाश्वरणाश्रुतौ ॥ एतासांबहवः
पुत्राबभ्रुः शिवपरायणाः ॥ ६ ॥ सासतीस्वामिनंदक्षंनतुनत्याजयत्नतः ॥ पुनर्भूताशैलपुत्री
विलेभेशंकरंपतिं ॥ ७ ॥ कश्यपस्यप्रियाणांहिनामानिशृणुधार्मिक ॥ अदितिर्देवमाताच दै
त्यमाताहितिस्तथा ॥ ८ ॥ सुरभिश्चगवांमाताऽरिष्टाश्वगणानांचनिश्चितं ॥ सर्पमाताचसुरसा
ननाम्नीतिस्तथा ॥ ९ ॥ खसामाचैवयातिर्नोसरमाचैवसुव्रतां ॥ इडाचदेवपत्नीहित्वा उर्वेइडा
पुत्रान्पुनौ ॥ १० ॥ कपिलाध्यादितेः पुत्रामहाबलपराक्रमाः ॥ इंद्रपुत्रौजयंतश्चनभश्चप्रमुखश्शक्रा सम

पणाकलोद्भवा॥आस्तीकस्तनयो यस्याविष्णुतुल्यश्चतेजसा॥४२॥एतेवांस्मृतिमात्रेणनाशिनागभय
हरणं॥कद्रुवंशोनिगदितोविनतायाश्चश्रृणुतंथा॥३३॥वैनतेयाकलोपुत्रौविष्णुतुल्यपराक्रमौ॥तक्षक
कर्मेणोवपावत्यःपक्षिजातयः॥४४॥गावश्चमहिषाश्चैवसुरभिप्रवरासुते॥तेसर्वेसारमेयाश्चवभ्र
वुःसरमासुताः॥४५॥दानवाश्चदनोःपुत्राअन्याःसामान्यजातयः॥उक्तःकश्यपवंशश्चवंद्वारव्या
नेनिबोधमे॥४६॥नामानिचेंद्रपत्नीनांसाबधानंनिशामय॥अत्यल्पंचैवचरितंपुराणेष्वपुरात
नैः॥४७॥अश्विनीभरणीचैवकृत्तिकारोहिणीतथा॥मृगशीर्षंतथाद्रार्द्रापुनर्वसुः
॥४८॥पुष्यश्लेषामघाश्चैवफल्गुन्यौत्तरेतथा॥हस्तश्चित्राचस्वातीचविशाखानुराधिर
ज्ञा॥४९॥ज्येष्ठामूलंतथापूर्वाषाढाचैवोत्तरास्मृता॥श्रवणंचधनिष्ठाचतथाशतभिषाशुभा॥
॥५०॥पूर्वोत्तराभाद्रपदारेवत्यंतादिवृधिदा॥तासांमध्येचसुभगारोहिणीशशिनःप्रिया॥५१॥
सततंरमणाचैवनचकारशशिनंवशं॥रोहिणीसंगतश्चंद्रोनयात्यन्यांचकामिनी॥५२॥सर्वाभि

न्यःपितरंकृत्वामासुदुखिताः॥सपत्नीकृतसंतापंप्राणनाशकरंपरं॥५३॥दक्षःप्रकुपितश्चंद्रंशश
पंत्रपूर्वकं॥दुर्वाक्यैरुशतीपत्नीमप्रमत्तोवचस्वसः॥५४॥हित्वाहित्वाक्षमांयस्माद्रोहिणीमयमाणः सुदुः
खितः॥पपुषाईक्षीयमाणेशंक्षरंक्षरणंययौ॥५५॥दृष्ट्वाचंद्रंशोकरश्चक्षीणंतंशरणंगतो
कृणाक्षागरत्नस्तमेकृपयाचाभयंददौ॥५६॥निर्मुक्तिंयक्ष्मणाःकृत्वाक्षकपालेस्कलंददौ॥अम
रोनिर्भयोभूत्वासततस्थौशिवशेखरे॥५७॥तोषितवःशेखरेकृत्वाचंद्रशेखरः॥नाशितश्चैव
पुत्रोकेसुशिक्षानशरणंजगः॥५८॥दृष्ट्वाकन्याःपतिंमुक्तंदृष्ट्वाचक्रुःपुनः॥ताजग्मुःशर
णंतातंदृष्ट्वातेजस्विनंवरं॥५९॥उवेशश्चकरुर्गत्वानिश्चयंपुनःपुनश्चनमुःक्षान्तरेणनाना
नामाथविधेःसुतैः॥६०॥दृष्ट्वाकन्याऊचुःस्वामिन्रक्षोभाग्यनाभवत्पुत्रोस्वामिन्रवचोभा
ग्यमस्तुनस्तातःगतःस्वर्गपुरान्विनः॥६१॥स्थितेचभर्तरिनतातदुर्भगांतमयंजगत्॥वि
रागेचपुनर्नास्त्रीणांपतिरेवहितोवनी॥६२॥पतिरेवगतिःस्त्रीणांपतिंप्राणाश्चसंपदः॥धर्मा

धर्मकाममोक्षकारणं हेतुः सेतुर्भवार्णवे ६३ पतिर्नारायणः स्त्रीणां व्रतं धर्मसनातनं सर्वकर्मकृया तासां
स्वामिन्योपि मुखाश्रयाः ६४ स्नानं च सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दक्षिणा सर्वदानानि पुण्यानि व्रतानि नि
यमानि च ६५ हरार्चनं ज्ञानशतं सर्वाणि वनपांसि च स्वामिनः पादसेवायाः कलां नार्हन्ति षोडशीं
६६ सर्वे वेदाध्वरानां च प्रियः पुत्रश्च योषितां सर्वस्वामिनः शश्वत्सानुत्राधिकः पतिः ६७ अ
सद्वंशप्रसूतायास्तु हिंसास्वामिनं सदा यन्मनश्चेलं दुष्टं सततं परमद्रुहे ६८ पतिते रोगिणं दु
ष्टं निर्धनं गुणहीनकं पुंश्चलं वैव दुष्टं वाभजते न त्यजेत्सती ६९ सगुणं निर्गुणं वापि साध्वी
न त्यजेत्पतिं पश्यते कालसत्रेसायावत्रे दृढा करौ ७० कोटिश्च गुणतुल्यैश्च भक्षितासादिवा
निशं भुंक्ते मृतं वत्सा मांसंपिबे न्नवं च तत्सया ७१ एवंकोटिसहस्राणि शतजन्मानि षट्करी
षापहीशतजन्मानि साध्वी दुःखानतः ७२ ततोमानवजन्मानि लभेत्सर्वकर्मणा विध
वाधनहीनाचरोगसुखाभवेद्ध्रुवं ७३ हरिनः कांतदानं च कामरूपविधेः सुत विधात्रास

दशास्यं च पुनः स्रष्टुं जगत्स्रष्टा समः ७४ ब्रह्मानंदं च नंदंश्च ता दृष्ट्वा शंकरसन्निधिं जगाम शंभुं दृष्ट्वास
मुत्थाय ननाम च ७५ दृष्ट्वाशिवं दृष्टा सतुवाच कृपानिधिं तत्याज कोपंदुर्वृत्तं दृष्ट्वा च प्रणतंशि
वं ७६ दृष्ट्वउवाच हेहिजामातरंशंभोमदीयंप्राणवल्लभं मत्तुल्यांचधिप्राणांपरमेवप्रियं
पतिं ७७ नचेद्दास्यसि जामातरंमम जामातरंविभोदास्यामि दारुणंशापंनुभयोस्तं
७८ दृष्टस्यवचनंश्रुत्वा तुवाचकृपयानिधिःसुसाध्वंवचनंग्रस्तःशरणंपंजरं ७९
शिवउवाच कोपेविभस्मसात्रेभोदृष्ट्वासिशापमेवच नार्हतुंसमर्थश्चेंद्रश्चशरणंगतं
८० शिवस्यवचनंश्रुत्वादृष्ट्वास्तंशालुधानधिकः मस्मारयोगिनंदेविपन्नोस्मरणकारणं
८१ एतस्मिन्नंतरेक्रुद्धोदृष्ट्वालयकृशानुसमप्रभौतयोर्मूर्ध्नि तीव्रंनननृतुः क्रमात् ८२
दृष्ट्वानुभाविकंतांभ्यांग्रस्तज्योतिःसनातनं उवाचशंकरंदृष्ट्वा तमःप्रभंसकोटिजः ८३
श्रीभगवानुवाच नचात्मनः प्रियः कश्चित्सर्वं सर्वेषु बंधुषु आत्मा नेरक्षणीयो देहिवे

MEMORIAL

इंसुरेश्वरा८४॥तपस्विनोवरःसाक्षात्तमेवैष्णवाग्रणीः समःसर्वेषुजीवेषुहिंसाक्रोधवर्जितः८५॥ह
क्रोधीबहुर्दुर्वासेतेजस्वीब्रह्मणःसुतः॥शिवोकिमेतिदुर्दर्षेनदुर्दर्षश्चतेसितः ८६॥नारायणवरःश्रीम
प्रहस्यशंकरःस्वयेऽब्रवीन्नीतिसारंवक्तिजेवीजंपरात्परं८७॥शंकरउ० तपोहास्माभितेजस्वीस
र्वसिद्धिंवसंपदांप्राणांश्चनसमर्थोहंप्रदातुंशरणागते८८॥तंचधर्मंपरित्यज्यकथंशक्तःसुदा
रुणंसर्वेषुलुंसमर्थोहं॥८९॥यःस्वधर्मविहीनश्चसचसर्ववहिष्कृतः॥यश्चधर्मंस
हारश्चेद्धर्मस्तंपरिरक्षति ९०॥धर्मश्चेश्वरंरक्षेत्किंमांरक्षिष्यतिवा॥तंसर्वंपतात्रक्षावसंह
तीपरिणामतः ९१॥त्वयिभक्तिंदृढांयस्यतस्यकस्माद्भयंभवेत्॥शंकरस्यवचःश्रुत्वाभगवान्स
र्वभावविद्९२॥चंद्रंबृहस्पतिर्निक्ष्यदक्षायप्रददौहिमः॥ततस्तावद्दुर्वासदुःखानिर्वाप्यशि
वंशेखरं ९३॥सृजत्राहपरंब्रह्मविष्णुंदृष्ट्वेप्रजापतिः॥यस्यास्तेजसेदृष्ट्वादृष्ट्वास्तुष्ट्वावभूव
ह ९४॥पश्चेदृष्टंकृशंपश्चेत्तंकारदृष्टिः स्वयंपुराप्रस्तेभ्योवरंदत्वाजगामस्वालयंहिजः ९५

दृष्ट्वाश्चेदृष्टंहीनंवकन्याश्चप्रददौपुनः॥तेदत्ताश्चपरिप्राप्यविजहारहिवानिशं९६॥समं
दृष्टीनाःसर्वाकृत्वाश्चेवंकथिताः॥इत्येवंकथितंसर्वंकिंविस्तरिकमंपुनः९७॥श्रुतंवयु
रुवंशेनपुष्करेमुनिसंसदि॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेनारदीयोपाख्या॥
सौतिरुवाच॥भृगोःपुत्रश्चयवनःपुलकश्चमहामुनेवरः॥कतोरपिक्रियाभार्यावालरिव्यान
प्रयत्नात्॥त्रयःपुत्राश्चांगिरसोबभूवुर्मुनिसत्तमाः॥बृहस्पतिःकृतश्चसंवर्त्तश्चापिशौनक७॥
वशिष्ठस्यसुतःशक्तिस्तस्यपुत्रःपराशरः॥शौनकउवाच॥अहोपुराणविदुषामतीवदुर्गमं व
चश्च॥तुंवचनंकिंचिन्नधनेशजन्मसर्वंकमधुनाकथितंजन्मधनेशस्येश्वरादि९॥
पुनर्मित्रंकमंजन्मत्रवीषिकथमेववासौतिरुवाच॥बभूवुरेतेहिपुरावपरमेश्वरा
॥पुनश्चब्रह्मशापेनसचविप्रवसःसुतोभूरवेर्दक्षिणांदानुसुतश्चधनेश्वरं॥वयावे

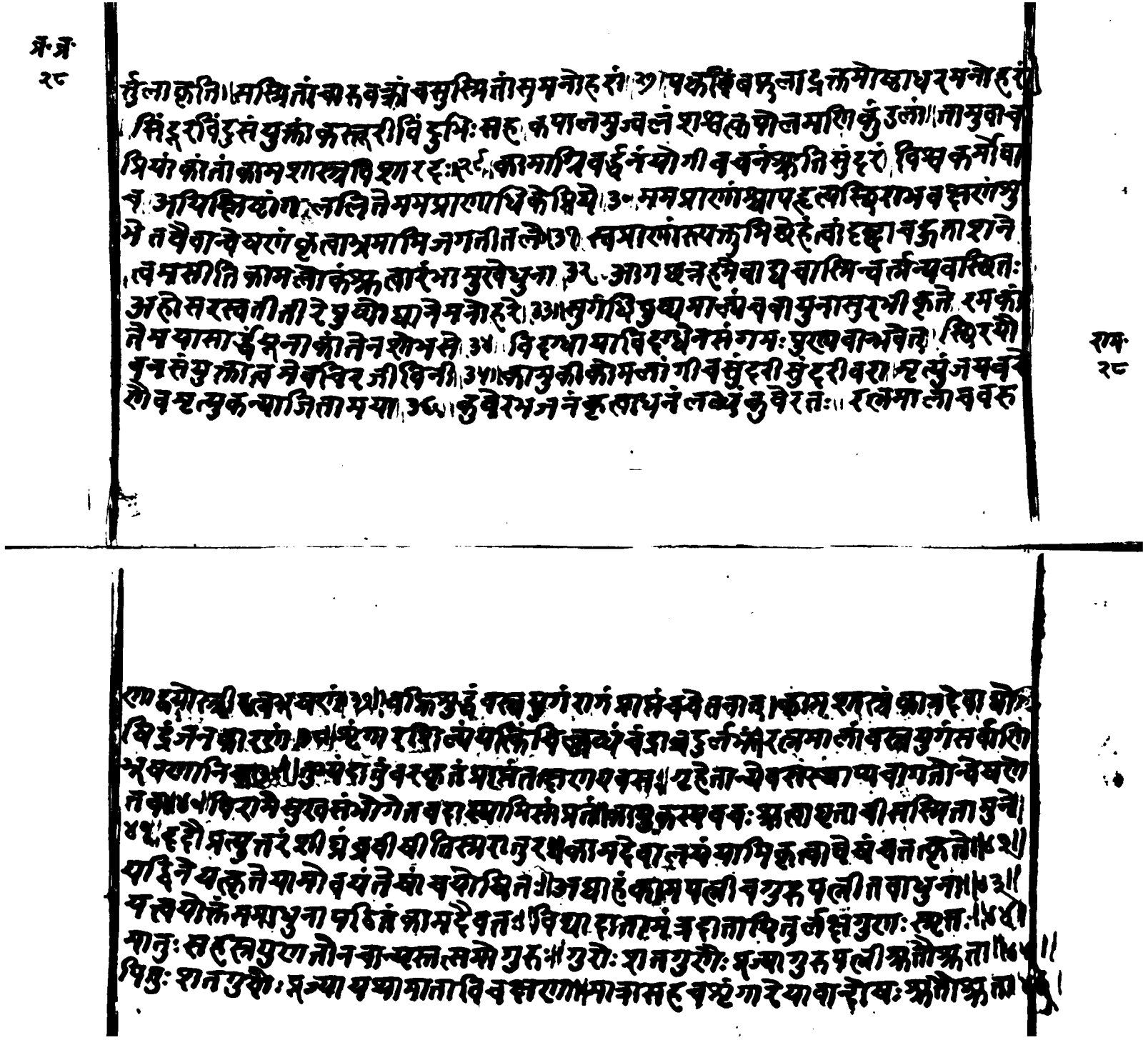

ततो लक्षगुणो दोषो युक्तपत्नीसमागमे मातरित्येव शब्देन यो वसंभाषते नरः ४६ सामान्य
तुल्यासत्येनधर्मः साध्वीसतामपि तयासह वर्षशतं रौरवे कालसूत्रे प्रयातिसः ४७ तत्र घोरेव
सत्येवयावच्चंद्रदिवाकरौ मात्रासह वर्षशतं रौरवे ततो दोषश्चनुर्गुणः ४८ साध्वं वयुक्तपत्न्यावा
तोऽलक्षगुणएववः कुंभीपाकेपचत्येव यावद्वैप्रलयंक्षयः ४९ सापश्चिमेपापिनश्चतस्य
नेवक्त्रतोऽक्षतो वज्राकारंकुलालस्यतीक्ष्णधारंवनंकवत् ५० वशाम्रजपुरीवैश्यपरि
रक्षणंचदुष्टस्य शूलवत्तृप्तिसंयुक्तंतप्तमग्निसमुद्भवं ५१ पापिनांतद्विहारंवकुंभीपाकंप्र
कीर्तितं यावा दोषोहिपुंसांवयुक्तपत्नीसमागमे ५२ तावांश्चयुक्तपत्न्याश्चनत्रैवक्त्रा
क्षीयदि अष्टमास्यामि कामस्यमंदिरंतस्यकामिनी ५३ वेशंकुलाभिव्याभिन
लतेनुदिनेनरे, एतावीवनवक्त्रत्वादिष्वधर्मकरोवतो ५४ शशाकपद्मकोलिंचव्रजेतिजग

तीनलोकएतावीनदृवःअतोतंशशापसुरसत्तमः ५५ लभजन्मभारतेतंसवर्गाद्दुष्टोभवेति वासा
एतावीत्येवमुक्तोजगामकामंदिरं ५६ कामेनसौरतंकृत्वाकथयामासतांकथां साभारते
कोसौजन्मकोपस्यमहत्तस्यच ५७ पल्लीग्रामेनगरेलक्षजन्मशौनक जातिस्मरातपस्तप्ता
वेश्यवत्तपसिनी ५८ वरंनवेश्यभिधानपस्यांमनोहरौनपश्चात्तपस्तप्तंतपकोवन
सन्निभम् ५९ दिवंववर्षशतंगंगातीरेमनोरमे तोजैसासुरकारोश्चवेश्यापुत्रान्तस्यत ६० स
र्गलोकंपुनर्गत्वाएतावीसाक्यवत्वरोनक उवाच कथंवाप्यसहायासुरकारोत्तपस्विनी
पुत्रान्नवैप्रस्तवाचकुत्रकालंतिष्ठेत्तेति रुवाचविधिवत्कर्मवत्तस्यपंसवाकरणंतथाचि
तः ६१ जगामबालरूपः सएवलोकेनहृतवेतनः नलाकलावत्रलोकेन यथामासतांकथां
६२ लभजन्मजन्मबालरूपएथिव्यामाज्ञयाविधेः सएवबालरूपोभवाभुविकाकवंध्यवत्सपा
लंकवत्स्थानोनानाशित्वंवनारहः शिल्पोश्चकारकामासतंवंश्यसंवतः सदा ६४ विचि

नेविविधंशिल्पमाश्चर्य्यसुमनोहरं॥एकदाचप्रयागेतुशिल्पंकृत्वाचपस्यच॥६५॥स्नानंजगामगंगांच
दृष्ट्वातत्रकामिनीं॥जातिस्मरांतांबुबुधेसर्वजातिस्मरोद्विज॥६७॥दृष्ट्वासकामःसहसाबभूवह
तंचेतनः॥उवाचमधुरंशांतंशांतांतांवनपस्विनीं॥६८॥आलपउ॥अहोधुनातंतंचैवएतावि
धुमनोहरे॥मायात्मरसिरंभोरुविश्वकर्माहमेवच॥६९॥शापमोक्षंकरिष्यामिभजमांतवसुंदरि
त्वत्कृतेपरहस्तेचमनोमेसर्वमन्मथः॥७०॥द्विजस्यवचनंश्रुत्वाहसतीनारिरब्रवीत्॥उवाचम
धुरंशांतांनीतियुक्तंपरंवचः॥७१॥नोपिकोवाचनहिनेकामयांताहमधुनावनपस्विनी॥कथं
दास्यामिभर्तारंगंगातीरेवभारते॥७२॥विश्वकर्मंतिहंपुण्यंकर्मक्षेत्रेवभारते॥अत्रयत्कि
यतेकर्मभोगोन्यत्रसुभाशुभं॥७३॥धर्मंमोक्षंकृतेजन्मसंलभ्यतमसःफलात्॥निबंधःकृत
तेकर्मनोहितोविद्युमायया॥७४॥सर्वस्यास्मिन्हिदेहेमहोजातिस्मरापुरा॥एतावीसुर
वेश्याहमधुनानोपकन्यका॥७५॥तपःकरोमिमोक्षार्थंगंगातीरेसुपुण्यदे॥नात्रस्थलेरम०
३०

वक्रीडायाःस्थिरत्वंभवकामुक॥७६॥अन्यत्रतुकृतंपापंगंगायांक्षयंविनश्यति॥गंगातीरेकृतंपापं
घोरंवाक्षपुरंगंभवेत्॥तत्तुनारायणस्तेत्रतपसाक्षयंविनश्यति॥यदेवंकामतःकृतानिचतत्रभवेत्पुन
र्नरएतावीवचनंश्रुत्वाविश्वकर्मानिरागतिः॥जगामतांहरिंतावत्सलयंवरदातरं॥८१॥स्मा
रणंचकारेणंपुण्यातल्लोमनोहरे॥पुण्यंवरदानतोनेसततंसुरभीकृतं॥८२॥एतस्मिन्नंतरेवृद्धो
नारिनिशंवभूवगर्भःकामिनांपरिरक्षणः॥सुखःसह॥८३॥सासुस्नावचनंश्रुत्वापुत्रानहौमनो
हरानाम्नाकृतांशिक्षितांशिल्पेसुतांश्चशतंतथा॥८४॥पूर्वमाज्ञप्ततोयेनपूर्वंबलपुत्रान्वि
श्वकर्मणान्यनामाकारकर्मकारंशंखकारंकुविंदकान्॥८५॥कुंभकारंसत्रधारंस्वर्णचित्रकरांस
थालीवर्तेशंवरंदत्वासंस्थाप्यचमहीतले॥८६॥मानवीतनुमुत्सृज्यजगामनिजमंदिरंस्वर्ण
कारःस्वर्णवीथ्यांप्रकाशनांहिजोत्तमः॥८७॥कश्चवणिजःसधोबलशापेनकर्मणा॥स
प्तारोहिजातीवशापेनक्षितिंतोयुधिः॥८८॥शीघ्रंसेयज्ञस्यंचनरहोतेनहेतुना॥व्याधिकर्मेण

DR BHAU DAJI

चित्रायां सधश्चित्रकस्तथा ॥ ७ ॥ पतितो ब्रह्मशापेन ब्राह्मणांश्च कोपतः ॥ काश्चिद्दासीकुविशे
षश्च संसर्गात्स्वर्णकारिणा ॥ ८ ॥ स्वर्णवैर्यादिदोषेण पतितो ब्रह्मशापतः ॥ कुलटायांशूद्रजा
तांविप्रकारस्य वीर्यतः ॥ ९ ॥ वभ्रुर्दासिकः सद्यः पतितोजारदोषतः ॥ अट्टालिकायांवैश्यो
यकुंभकारस्य योषिति ॥ १० ॥ वभ्रुस्तैलकारश्च कुटिलः पतितोभुवि ॥ सद्यः क्षत्रियवीर्येणराज
पुत्रस्य योषिति ॥ ११ ॥ नटस्त्रीरूपकन्यायांजनयामास षण्मुखान् ॥ मालुमत्यांमातरंवभ्रुंडंको
लेकुलंदूरं १२ ॥ ब्राह्मण्यांशूद्रवीर्येणपतितोजारदोषतः ॥ सद्योवभ्रुश्चाण्डालः सर्वस्मा
दधमोभुविः ॥ १३ ॥ तीरकेशावबोडाल्यांवर्मकारोवभ्रुवत् ॥ वर्मकारश्चबोडाल्यांसंछेदी
वभ्रुवत् १४ ॥ सांसछेद्यांतीरकेणकोटश्चपरिकीर्तितः ॥ कोटस्त्रियांतुशूद्रेणकर्मकारांडारः प
रिकीर्तितः १५ ॥ सद्यश्चांडालकन्यायांनटवीर्येणशोनकः ॥ वभ्रुवत्कुक्कुरौद्वौपुत्रौदुष्टौहंडि
डिमौततौ १६ ॥ कैवर्तहरिकन्यायांसद्यश्चैवंडालवीर्यतः ॥ वभ्रुः पंचपुत्रांश्चदुष्टान

वभ्रुश्चतौ १७ ॥ नयतीरककन्यायांगणतीरश्चशोनकः ॥ वभ्रुसयोजीवालोगंगापुत्रःप्रकीर्ति
तः ॥ १८ ॥ गंगापुत्रस्यकन्यायांवीर्यलवेशधारिणः ॥ वभ्रुवेशधारीचपुत्रोयोगीप्रकीर्तितः
॥ १९ ॥ वैश्यातीरककन्यायांसद्यः शुंडोवभ्रुवत् ॥ शुंडीयोषितिवैश्यायांशौंडिकश्चवभ्रुवत् ॥ २० ॥
शूद्रातीरककन्यायांराजपुत्रोवभ्रुवत् ॥ राजपुत्रापुत्ररत्नादागरेतिप्रकीर्तितः ॥ २१ ॥ क्षत्रवीर्यो
त्थवैश्यायांगैवर्तः परिकीर्तितः ॥ कलौतीरकसंसर्गीवीवरः पतितोभुवि ॥ तीरकांवीवर
पुत्रीवभ्रुवत्रजकःस्मृतः ॥ रजकांतीरकोवैवकपालीतिवभ्रुवत् ॥ नापितात्तीरककन्या यां
वभ्रुवत्सप्तपुत्रकाः ॥ तेकलौहंडिसंसर्गाद्वभ्रुवत्स्वरः सदाभवत् ॥ ब्राह्मण्यांशूद्रवीर्येण सद्यो
मद्यमवामरः ॥ जातःपुत्रोमहादस्युर्बलवांश्चभयंकरः ॥ चंडकारकायांतंचक्षत्रियोवारिणा
सह ॥ तेनजातःसपुत्रश्चचाण्डालीतःप्रकीर्तितः ॥ ४६ ॥ क्षत्रवीर्येणशूद्रायांमनुदोषेणपा
पतः ॥ मनुवत्कोटरत्नाश्चवभ्रुवत्तौ खजातयः ॥ ४७ ॥ तासांनामानिसंख्यांवक्तुंनशक्नोमि

ज वैश्योषिनी कुमारेणजातश्चविप्रयोषितिपि। वैधवीर्येणश्रद्धायांवभ्रुर्वहवोजनाः।तेचग्रामपुरा
शाश्चमैत्रीयधिपरायणाः।८।तेभ्यश्चजाताःश्रद्धायांवेश्यान्त्रग्राहिणीभुवि।श्रीनकउवाच।कथंजा
तेषुतत्पुंसुपुत्रोषिनीसुतः।१७।ऋषेकेनविधानेनवीर्याधानंचकारसः।श्रीसूतिरुवाच।गा
र्हपत्यीतीर्थयात्रायांब्राह्मणोरविनेदनम्।ददर्शनारदंकीर्णंपुत्रोघानेनिजेगृहे।।तयानिवारि
तोयत्नात्वत्तेनबलिनाबलात्।१२।अतीवसुंदरीदृष्ट्वावीर्याधानंचकारसः।हुनंतत्याजगर्भंसा
पुत्रोघानेमनोरमे।१३।सद्योबभ्रवःपुत्रश्चनग्नकीचनसन्निभः।पुत्रान्त्यक्त्वाग्निहोत्रंजगामत्र
तातदा।१४।स्वामिनंक्रुद्धयामासयन्मार्गेवैकरंकविप्रोरोदेनतत्याजतंपुत्रंवस्त्रकामि
नीं।१५।सरिद्भुवेकोगेनसावगोदावरीस्मृता।पुत्रंविधिंससशस्त्रंचपाठयामासयत्नतः।१६
।विप्रश्चज्योतिर्गणनाद्वैनत्राजनिनेतरी।त्यक्त्वाधर्मपरित्यक्तोबभ्रवगणकोभुवि।श्रीलोभवि
प्रश्चश्रद्धाणमनेदीनंहीनवाक्।ग्रहलोभतदानीनामग्रदानीबभ्रवहा।१८।

तेजनेपत्नकुणासमुद्भवःवैश्यायांसतवीर्येणपुमानेकोबभ्रवत्।१९।सभ्रोकावद्रुकश्चसर्वेयांनु
तिपादकः।एतत्तेकथितंकिंवाश्रोतव्यांजातिनिर्णयं।२०।वर्णसंकरदोषेणवर्णोत्पाःसंप्रजा
तयः।संकरोयेषुदोषेषुयःसर्वज्ञातिषुसर्वतः।२१।तेतीव्रवीर्यविद्वेषोक्रूरकर्मणाकथितंपुरा।पि
तानातश्चजननीजन्मदात्रीचेर्नगे।२२।अंगमातातथाजननीगर्भधान्यांप्रसूरिति।पितामहःपि
तरंपितानंपितामहः।२३।अनडुर्थंजानयश्चस्त्रीगोः परिकीर्तिताः।मातामहःपितामानुःप्रमातामहएवक।२४।मातामहस्यजननंतत्पितादृद्धप्रकः।मातामहीमातृमातामात
नुर्व्याचप्रकीर्तिता।२५।प्रमातामहीपितुर्यापितामातामहस्त्रीनीतद्वत्प्रमातामहीचतस्यि
नुः कामिनीतथा।२६।पितृष्वसापितृस्वसृश्चमातुर्भातृस्वसामातुलः।पितृष्वसापितृभगिनीमा
तृभगिनीतुतत्सखा।२७।सनुश्चतनयःपुत्रोदायादश्चात्मजस्तथा।धनभाक्वीर्यजश्चैवपुंसि
गन्येचवर्तते।२८।देवरःस्वामिनोभ्राताननांदास्वामिनःसखा।श्वशुरःस्वामिनस्तातःश्वश्रूश्च

स्वामिनः प्रसूः २८ भार्याजायाप्रियाकांतास्त्री च पत्न्यां च वर्तते॥ पत्नीभ्राताश्यालकश्चपत्नीभगिनी
च श्यालिका॥ २९ पत्नीमातानयाश्वश्रूस्तस्याःपतिःश्वशुरःस्मृतः॥ सगर्भःसोदरोभ्रातासगर्भाभगिनी
स्मृता ३० भगिनीपुत्रोभागिनेयोभ्रातृपुत्रश्चभ्रातृजः॥ मातृष्वसृभगिनी भर्तृभगिनीपतिरेव च॥
३१ श्यालीपतिस्तुभ्राता च श्वश्रूरेकत्वहेतुना श्वशुरस्तुपिताज्ञेयोजन्मदातुःसमोगुणैः ३२ अन्न
दातापयदाताधात्रीना तस्तथैव च विद्यादाताजन्मदाता पंचैतेपितरोमताः ३३ अन्नदातुश्च
पत्नी भगिनीपुत्रकांक्षिणी माता चतत्सपत्नी चकन्या पुत्रप्रियातथा ३४ मातुर्मातापितुर्मा
तीतत्सपत्नी चतत्सुते पितृव्यानीमातुलानी मातरश्चैवतद्दशाः ३५ पुत्रस्यपुत्रेपौत्रस्तुप्रपौत्र
स्तत्सुतेपिच॥ नप्तृनप्त्रीश्चवैवंशाःकुलजाश्चप्रकीर्तिताः॥ कन्यापुत्रश्चयोहित्वत्सुतापाश्चकी
र्तिताः॥ भागिनेयसुताद्याश्चपुरुषाबांधवास्मृताः॥ ३७॥ भ्रातृपुत्रस्यपुत्राद्यास्तेपुनर्ज्ञातयःस्मृताः
पुरुषस्त्रीसमाख्याश्चतेषांयःपरमंबंधः ३८ कुरुकन्यकभगिनी नोक्ष्यामात्रसमासुते पुत्रस्य

चपुरुषाश्चतेषांस्युस्त्रिभ्यबंधवः॥ ३९॥ पुत्रस्यश्वशुरोभ्राताबंधुर्वैवाहिकःस्मृतः॥ कन्यायाःश्वशु
रेवैवतत्संबंधीप्रकीर्तितः॥ ४०॥ पुत्रश्चकन्यकायाश्चभ्रातासुस्निग्धबांधवः॥ पुरुषश्वशुरभ्रातृत्वंपुरुषपु
त्रश्चस्मृतः॥ ४१॥ बंधुतावेवसाईचतत्रिधेपरिकीर्तिता॥ मित्रंसुतप्रदोक्तुःस्वदोरिपुरुक्तश्चतो
४२॥ बांधवोदुःखदोहेतुर्निःसंबंधीसुखप्रदः॥ संबंधास्त्रिविधःपुंसांविद्वद्भिरुदाहृतः॥ ४३॥ पि
ताजोयोनिजश्चैवयोनितश्चप्रकीर्तितः॥ मित्रंतुप्रीतिजोज्ञेयंससंबंधःसुदुर्लभः॥ ४४॥ मित्रंच
त्रिभार्यामात्रतुल्यानसंशयः॥ मित्रभ्राताभ्रितापितासर्वेपितृसमाःस्मृताः॥ ४५॥ चतुर्थजा
संबंधस्त्रिधाहकुलोद्भवः॥ जारश्चोपपतिर्बंधुर्दुष्टासंभोगकर्तरि॥ ४६॥ उपपत्नीनटस्त्रीच
प्रेक्षणीचनटस्त्रीणांस्वामिनुल्योपिजारश्चनटस्त्रीसमाःस्मृताः॥ ४७॥ संबंधोहेयभेदेनसर्व
हेयश्चगर्हितः॥ अबोधकोनिंदितश्चत्रिधाभिन्नेगुणेनिमित्ते॥ ४८॥ पुरुषंजनुषाद्रिक्थीहेयभेदेच
संवरेत्॥ अकीर्तिर्जनकःपुंसांनोक्तिर्नोद्वाहिकीचयत्॥ ४९॥ पितृजोयस्तुसंदोषायदिधर्मान्ने

पुण्ये पुण्ये ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्ते महापुराणे ब्रह्मखण्डे जातेनिर्णयो नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ शौनक उवाच ॥ द्विजः स्वभार्यां संत्यज्य किं चकार च कोपनः ॥ अत्रिर्नो वद महाभाग किं नाम कस्य वै सुतः ॥ १ ॥ सौतिरुवाच ॥ द्विजश्च सुतपा नाम भरद्वाजो महामुनिः ॥ तपश्चकार दुस्सह्यं सहस्रं वत्सरान्मुने ॥ २ ॥ महातपस्वी तेजस्वी ब्रह्मवद्ब्रह्मतेजसा ॥ ज्योतिर्दृश्यकुलस्यैव गणेशस्य सहस्रवत् ॥ ३ ॥ वरेण वव्रे नैपुण्यं ब्रह्मणो ब्रह्मणः परं ॥ सर्वेभ्यो ज्ञानिभ्यश्च वेदशास्त्रविभागिनां वक्तॄणां चाऽपि सर्वेषां व्याख्यातॄणां मुनीश्वर ॥ ४ ॥ परिश्रमं पश्यदास्यं सदास्यमविभागिनां योगस्थो ब्रह्मणो दिनः ॥ ५ ॥ पितृणां मानसी कन्या दृष्टा तेन धृतव्रता ॥ स्वयं तस्यै कल्याणमित्रश्च वव्रे वपुर्निर्गुणः ॥ ६ ॥ यस्यस्मरणमात्रेण नश्वरे क्षुद्रजीविते ॥ नश्वरं क्षुद्रं बन्धुमित्रं च नेत्स्मरणाच्छ्रमेत् ॥ ७ ॥ कल्याणमित्रो जननीं परित्यज्य महामुनिः ॥ शतवर्षसहस्रं च पुत्रं च पञ्चभाग्वह्निनोभव ॥ ८ ॥ सतीरत्नं वव्रे कान्तो वेदवेदाङ्गपारगः ॥ इत्युक्त्वा सुतपा विप्रो जगाम तपसे वनं ॥ ९ ॥ अत्रिर्भ्यां सहितः सूर्यः प्रययौ च तपे तिग्मं पुत्राभ्यां वाहितः

स्तौ च यं सूर्यस्त्वं जगतां पतिः ॥ मुनीन्द्रेतेसुतपसे प्रतिष्ठा च वशीनां ॥ श्रीसूर्य उवाच ॥ क्षमस्व भगवन्ब्रह्मन्विप्रविष्णुरूपपुत्रे पुत्रोऽपराधं च भरद्वाजमुनीश्वर ॥ अत्रिविष्णुहरेशाद्याः सुराः सर्वेवसंतिचेत्पुंजनेविप्रसेवनं जलपुष्पफलादिकं ज्ञानिनां चाऽपि सेवाः शास्त्रविधेर्मुनिपूजिताः ॥ १२ ॥ नविप्रासरोहेतोर्विप्ररूपः स्वयंहरिः ॥ ब्राह्मणेपरितुष्टेच तुष्टोनारायणः सदा ॥ १३ ॥ नारायणेच संतुष्टे संतुष्टाः सर्वदेवताः ॥ नाऽविभक्ता समस्तीर्थं न कृत्स्नाः सुराः ॥ १४ ॥ नशंकरादेवसहिष्णुर्धरा परा नचसत्यात्परोधर्मो नसाध्वी पार्वतीपरा ॥ १५ ॥ नरैकः ह्यनन्तकश्चिन्नचपुत्रात्परः प्रियः ॥ नचक्षुधासमः शत्रुर्नचश्रद्धासमो गुरोः परः ॥ १६ ॥ नास्तिमातृसमोबंधुर्नचभिक्षोः परः सखा ॥ नचक्षुधासमो रोगो नास्तिविप्रात्परो गुरुः ॥ १७ ॥ वेदे वेदाङ्गसंघेषु सिद्धान्तकलनेषु च ॥ सूर्यस्यैव नचैकत्वाद्भरद्वाजो ननामतं ॥ १८ ॥ नीरुजो वापितनुजो बभूव तपसः फलात् ॥ पश्चाच्चतनयं पुत्रो बभूव च महामुनिः ॥ १९ ॥

दृष्ट्वा तत्रागतं वसुतपाः प्रणम्य भास्करं मुनिः॥ जगाम गंगां संतुष्टो हरिसेवनतत्परः॥२२ पुत्राभ्यां सहितः स्नेहं
जगाम निजमंदिरं। वभूव वसुरष्टमो प्रजोयत्नभागोद्दिजाशिषा २३ एतत्सर्वं कृतं श्रीलोत्रयः पठे
न्मानवः सदा। विप्रप्रसादेन सर्वत्रविजयी भवेत्॥२४ ब्राह्मणोन्योनमूर्तिमानकृत्यायः प
देत्। सस्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषुदीक्षितः॥२५॥ यद्यि योगानितीर्थानिविप्रपादे सुतानिच॥वि
प्रपादोदकक्लिन्ना यावतिष्ठतिमेदिनी २६ तावत्सुकृतपात्रेषुपिबंतिपितरोजलं। विप्रपादो
दकं पुण्यमलिप्तुकश्चयः पिबेत्॥२७॥ सस्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषुदीक्षितः महारोगी पादि
वेद्विप्रपादोदकंसुधं॥२८॥ मुच्यतेसर्वरोगाच मासमेकंनुभक्तितः। अविद्योवासविद्योवा संध्या
मतोद्विजोद्विजः. सएवविप्रसदृशोमहारौद्रसुरोयदि। अंतेवक्तुंशपंतंवमहापात्रेचतंशवेत्
३० लोभ्यः शतसुवर्णं पुण्यं हरिभक्तंचब्राह्मणं. पादोदकंवरोर्भुक्तोनित्यंकृत्वेसमर्चयेत् ३१
नित्यंनैवेद्यभोजीचवाजपेयफलंलभेत् एकादशोनमुंक्तोयोनित्यंकृत्वेसमर्चयेद ३२ तस्य

पादोदकक्लिन्नंस्थलंतीर्थंभवेध्रुवं।योभुंक्तेभोजनोद्विष्टंनित्यंनैवेद्यभोजिनः ३३ कृत्वास्नानं
सौनीसीजीवसुभौमहीतले। अत्रंविष्णोपवित्रंयद्विप्रोदितंशिवेदितं ३४ द्विजानांकुलजाता
नांनिष्कारुकमलोद्भवः। बलाबलपुराश्चसर्वेविष्णुपरायणाः ब्राह्मणस्तत्कुलेजातोविष्णु
रूपःश्रीहरौकथंपिशोनातामहादोसंसर्गश्चपुरीवयः ३५ दोषेणापिपुराकृतेपिप्राजीव
न्यताश्चतो। सकिंपुनःसकिंतातः सकिंपुत्रःसकिंसखा ३६ सकिंराजासकिंबंधुर्दृष्ट्वायोन
रोरतिं. भवेत्सवाद्विजाद्विप्रोबलोवैष्णवोवरः ३७ सपुत्रोवसवेसुतो ब्राह्मणोनरकंव्रजेत्
संध्याहीनोसुविभ्रित्यंकृत्वाद्विपुरोद्विजः ३८ सएवब्राह्मणोज्ञेयोविष्णुभक्तोनरोयदि
। पुरुषब्राह्मकुलसंभवोयस्यकर्णेप्रविश्यति ४० तेवैसवेमहाप्राज्ञेजीवमुक्तेनरेद्विधिः पुंसां
मानामहादोषंशतेः सार्द्धहरेः पदं ४१ ब्रजतिवैष्णवः पुंसमात्मनः कुलकोटिभिः ब्राह्मण
क्षत्रविट्शूद्रश्चांडजातोजातयस्तथा ४२ स्वतंत्राजातिरेकाचविष्णोवैष्णवाभिधा भाग

ते वैलवाः शङ्खकोविंदपद्मकुंजेष्वध्यायंते तांश्च गोविंदः शश्वत्तेषां वसन्निधौ ॥ सुरभीनंदसन्निधौ ॥
भक्तानां रक्षणायैव ॥ अत्यपिनैवनिश्चिंतः सतिसेव्यकसन्निधौ ॥ इति श्रीबल्लवर्तेमहापुराणे
बल्लवंउद्धारप्रशंसानामैकादशोध्यायः ॥ ११ ॥ शौनक उवाच ॥ ऋषिवंशप्रसंगेनवत्सयुद्धविधिं
कथं ॥ उपालंभेनप्रस्तावान्नकौतुकेनऋतामया ॥ प्रजावासस्तुनः केनऊर्ध्वरेताश्चकश्चनापिचा
सहविरोधेननारदः किंचकारसः ॥ पितुः एकेनपुत्रस्यकिंकश्चविरोधतः ॥ पितुर्वापुत्रशापेन
तौतेनकथ्यतांमुने ॥ सौतिरुवाच हंसोयतिश्चारुदत्तोवोदुः पंचशिरवत्तया ॥ अनौतरत्स
धैवसनकाद्याश्च शौनक ॥ एतैर्विनाचबहवोब्रह्मपुत्राश्चसंततौ ॥ सोसारिकाः प्रजावंतोपुत्रवंतो
पदिपालकाः ॥ अश्रुयुः पुत्रशापेनस्वयंब्रह्मा प्रजापतिः ॥ तेनैवब्रह्मणोमंत्रंनोपासंतेविपश्चि
तः ॥ नारदोपुत्रशापेन गंधर्वश्चकश्चवसः ॥ अयमिसुविस्तीर्णं नहुतांनैशिखंमय ॥ गंध
र्वराजः सर्वेषांगंधर्वाणांवरोमहान् ॥ परमैश्वर्यसंयुक्तः पुत्रहीनोहिकर्मणा ॥ ८ ॥ तुवंशयाप्र

करेणुपरमेणसमाधिनाऽपश्चत्कारशंभुश्चकृपानुदीनमानसः ॥ ९ ॥ किंवत्सकश्चरुंसोत्रंमंत्रवदा
दशाक्षरंहरिदोगंधर्वराजायवशिष्टश्चकृपानिधिः ॥ नजापपरमंमंत्रंहिंवर्षशतंमुने ॥ पुत्रकरेस
निधाहारो पुत्रदुःखेनतापितः ॥ १० ॥ शिवेशतवर्षेवरदर्शपुरतः शिवं ॥ आसपंतेदशहिरो जलंतंत्र
मतेजसा ॥ १२ ॥ सम्पतोजःस्वरूपंवतपसोमूलहेमूलोपारणागतभक्तायहाहारंसर्वसंपदां ॥ १३
त्रिशूलपाणिंशाश्वरंवरभस्मदिग्धंवरं ॥ मुंडस्रजंकलंकालंशशिनेत्रंकपर्दिनं ॥ १४ ॥ नागस्वर्णप्र
मुखजाबलिधरंपरं ॥ नीलकंठंवसर्वज्ञंनागयज्ञोपवीतिनं ॥ १५ ॥ सहहारंवसर्वेषांकालमृत्यु
नंपरं ॥ श्रीशमध्याह्नसूर्याग्निकोटिसंकाशमीश्वरं ॥ १६ ॥ नवत्सनप्रदेशंतंमुक्तंवहरिभक्ति
दं ॥ दृष्ट्वानत्वासहसागंधर्वोदंडवत्क्षितौ ॥ १७ ॥ वशिष्ठदत्तोवेणशिष्येनपरमेष्ठुरः ॥ वरं र
णावेतिविख्यातंमुनिश्चक्रेकृपानिधिः ॥ १८ ॥ सप्तकावेहरेर्भक्तिं पुत्रेपरमवैलवं ॥ गंधर्वस्यवचः श्रु
त्वाजहासचहरेश्वरः ॥ १९ ॥ उलावदीनदीनेशोदीनबंधुः सनातनः ॥ महादेवउवाच ॥ कृतघ्न

इत्येवमुक्त्वा तमृषिं प्रदक्षिणमानसाः सर्वे यानवाहिनः सिद्धकर्मणः ॥१॥ नारदस्तस्य भार्यां वै लभेज
मकम्पनः ॥ सुसावपुत्रं सावर्णं पर्वतं गंधमादने ॥२॥ पुरुकुत्सो विशोकायां गवायां च वसूत्तमः ॥
लकस्यवतत्रैव मंगलं मंगलेदिने ॥३॥ उपशदोषिकायां च पञ्चैव वरुणः पुमान् ॥ प्रभो नाम
थिकी बालस्तेनोपवर्हणमिति ॥४॥ तीर्त्वा त्रिलवैवर्तं त्रिलवंतेन नारदः कथनं नाम द्वा
ध्यायः ॥ २ ॥ सौतिरुवाच ॥ पुत्रोत्सवेषु रत्नानि धनानि विविधानि वै गंधर्वराजः प्रदेशे
त्रालयेभ्यो मुदान्वितः ॥ उपवर्हणसालुंकालेनहरेमंत्रैस्तु दुर्लभैः सहिरण्यरासंप्राप्य वरा
दुष्करैनपः ॥ एकरात्रंतुनीत्वैतु तेन संग्रामकोविदः ॥ गंधर्वपत्नीरक्षन्तु सर्वाः सपुत्रनेहु
खं ॥ नाश्नतीव्रंतपः कृत्वा प्राणान्संत्यज्ययोगतः ॥ पंचाशतीवरस्त्रीभ्यः पंचाशत्पुत्रकान्वितः ॥ ४ ॥ उपवर्हणगंधर्वनाश्नंतंवरिरे वरान् ॥ सुदामालांदुलसेकासुपर्णः पितुरात्मवान् ॥ ५ ॥
नानाश्चगंधर्वसुतास्सुस्वरौवनाः ॥ हृद्यंत्रिलवंवर्षंवरेरेरहसिकोसुकाः ॥ ६ ॥ ततो

पितुश्चिरंराज्यंकृत्वानाभिःसहस्त्रिभिः ॥ जगामत्रिलवंतत्रगंधर्वाणांमहागणः ॥ १ ॥ दृष्ट्वासर्वंगंधर्वं
गोकर्णेकाहिनंसनी ॥ वभ्रवस्तवलर्नेतस्यगंधर्वस्यमहात्मनः ॥ २ ॥ दुर्लभंराजसंगीतं मूर्छा प्रा
सभातलो ॥ उवैःमजहसुर्वाग्रसालोनाक्षणपतेः ॥ ३ ॥ प्रजनेस्वयोनिंवगंधर्वनदुत्सजे ॥ ४ ॥
लेवैस्वसंसर्गंसमपुत्रोभविष्यसि ॥ ५ ॥ विनाविपत्तेर्मोहंमापुंसांनैवभेसुता सुरवेदुःखंव
सर्वेषांकर्मणाप्रभवेहिनः ॥ इत्येवमुक्तासविधिंजगामपुष्करादृषिं ॥ उपवर्हणगंधर्वस्तस्य
गोतंतुंमुदा ॥ २ ॥ कलाधारंतमाधिष्ठानंमणिमरसनाहते विष्णुदत्ताप्यसौवेतिभिन्नाव
दवक्त्रंवैवाच ॥ ३ ॥ इत्येवंसुपुत्रोत्थोवपिंगलोप्राणहारिणी ॥ सर्वप्राणप्रदोवैवमनःसंयो
गेनतथा ॥ ४ ॥ विष्णुदत्तोवनिर्दग्धोवायुःसंवाहिणीतथा ॥ तेजःपुष्णकरीचैवबलपुष्टि
करीतथा ॥ ५ ॥ पुष्टिसंवाहिणीचैवप्राणसंभरणकारिणी ॥ सर्वप्राणहरीचैवपुनर्जीव
नकारिणी ॥ ६ ॥ एताःसोऽपराधानाद्गिरितावेदुःसमेवका ॥ मनःसासहितंत्रिलप्त्वणा

तीरयोगतः ॥ ७ ॥ स्थितामुहूर्तमात्मानमात्मज्ञेवानुयोजयेत् नात्मिस्मरश्चयोगीद्र संप्राप्यत्र
लशोनक ॥ ८ ॥ वीणांत्रितंत्रीदुःप्राप्यांवामस्कंधेनिधायच मृदुस्पृष्टिकमालोवविधत्यदक्षिणे
करे ॥ ९ ॥ संजल्पन्परमंब्रह्मवेदसारंहरासरं परनिस्तारवीजंचकृष्णहृत्यहारहृयं २ प्र
ज्यो क्त्वाशिरःस्नानंपश्चिमंवरमद्भुतं निनादर्शयनंशाकनःपुनरोयथा २ गंधर्वराजो
दक्षाभार्यकासह तत्क्षणं योगेनब्रह्मसंस्थापत्नीदुःखंमनसास्मरन् पत्यश्चबांधवाःसर्वे
विलप्यतंदुर्दशं ॥ ३ ॥ ततः क्रमेणशोकार्तोमोहितोविष्णुमायया ४ पंचाशद्योषितांमध्ये म
ध्यानमहिषीवरा साध्वीमालावतीनाम्नापरमप्रेयसीवरा २५ उन्मेषरोदसातीव्रंकांतेकु
तोत्सवक्षसि इत्युक्वाहिशोकार्तांकांतंसंवीक्ष्यतत्क्षव २६ मालावत्युवाचहेनाथरमणाश्रेष्ठ
विद्याधरमिकेश्वर इमांत्वंहिमांवध्वोमिमयाःशोकसागरे २७ विसृष्टकेसुरवरैरम्येनंदनका
ननेपुष्पभद्रानदीतीरेपुण्योद्यानेमनोरमे २८ चंदनाचलसानौवोवंदनकाननेपुण्य

वरुणतरुवरनालिलवासिते गंधमादनशैलेकरेरम्येनदीतटेपुंस्कोकिलनिनादेवमाल
तीजालसालिनि २ श्रीशैलेसुधनोद्देशेनिवासनिवेशिते श्रीपुत्रेश्रीपरंभोगैरेतेचुनकुतेसु
खेन प्रणयापद्मनाक्रीडावसंतेरहसिस्थिता मयाबहुहासाद्वैतयाबद्धमनः २९ सुधानु
ष्ठेनवसामिनाहंचत्वयापुराद्यतेमनंतेनपरमात्मानिसंस्मरन् प्रियेणसहसंसर्गोदेवु
एतादृतिदुर्लभः ॥ अहोमेनविवेदोमरणंहरिपुः सदा ३३ तियोतेयंविवेदेः साधुशोद्यु
रः परः ॥ शयनेभोजनेस्नानेस्वप्नेजागरणेपिवा ३४ स्वामिविच्छेदुःखंबलवन्नहिदेहेनहिनेत्र
सर्वं शोकविमूढेनस्वामिसंयोगमाचर ३५ बंधुमध्येनपश्यामि यंदृष्ट्वाविस्मरेत्सतीं नान्यं
विशिष्टंपश्यामिकांधवंस्वामिनाविना ३६ साध्वीकुलराजोवदृत्साहंकमलोद्भव हरिर्मेश
श्चिरंमालाहेकधर्मप्रजापते ३७ गिरौरम्यलतांकांतंकृत्वामांबलवत्तरः परिष्वजेहिमान
लंसर्वदेवेश्वरोहरिः ३८ प्रणतेवनमेप्राप्यविलपंतमुदारधीः इत्युक्वापुनस्तत्रहरिं

संबोध्यसामतो॥ बाल उवाच॥ हेकृष्णजगतांनाथनाथनाहंजगद्गुरो॥ त्वमेवजगतांपाताकोनपि
कथंक्रियो॥४५॥अकर्मातीतस्यमेकर्महेतोर्मतिर्नवमायया॥त्वमेववासर्वतोभर्तासर्वेषांसर्वकारण॥४६॥सं
धर्वःकर्मणाकोयंजातस्तस्यकर्मणा॥कुतःकर्मभोगस्तेकुत्रसंस्थापमाप्तियः॥४७॥बालकस्यापि
पुत्रःकोबालकस्यापिमातरि॥नास्तियुक्तिर्विधातावेपुनर्भिन्नकर्मणा॥४८॥संयोगेपरमानंदोवि
योगेमरणंकरं॥शश्वज्जन्मयतिस्मूर्खस्यनात्मारामस्यकिंक्रमः॥४९॥नश्वरोविषयःसत्यंभोगाश्चबंध
नायुक्ति॥स्वयंत्यक्तःसुखायैवदुःखायत्याजितःपरैः॥५०॥तस्मात्संतःस्वयंत्यक्तापरमैश्वर्यमीप्सि
तं॥प्राप्यतेसनातनंकृष्णपादपद्मंनिरापदः॥५१॥सर्वेज्ञानिनःसर्वेकाम्यंज्ञानवतीसदा॥ततोम
ह्यंसुखदात्रीहरिभक्तिंददातु॥५२॥इत्थंश्रुत्वाजीवमाधवतुर्णवरंवरं॥प्रापनीकामिनीजातिं
गत्वाजगदीश्वरा॥५३॥कस्यैवंशक्तिरुत्पन्नेतथाशक्तिःपतिः॥सर्वेदत्तागुणाःसर्वरूपाणि
विधानिच॥५४॥सुशीलानिचसर्वाणिवामरत्वंविनाहरौ॥रमेशीवपुरोमेवतेजसाविक्रमेणच॥५५॥

शमेनशांत्यासंतुष्ट्याहरितुल्यःप्रभुर्मम॥क्षितिमासूर्यतुल्यश्चसुदोषकृसमःसदा॥५६॥चंद्रतुल्यसु
खदृष्टिःकंदर्पसमसुंदरः॥बुध्याबृहस्पतिसमःनाथेकविसमःसदा॥५७॥वाणीवसर्वशास्त्रज्ञःप्रतिज्ञ
पालनेरतः॥कुबेरतुल्योधनवान्महादाताधनेरतः॥५८॥धर्मेधर्मसमोधर्मीसत्येसत्यव्रताधिकः॥कुमा
रतुल्यरूपेसौभाग्येप्रेमलक्षणसमः॥५९॥ऐश्वर्येशक्रतुल्यश्चसहिष्णुःपृथिवीसमः॥एवंगुणोयुत
जातःप्राणार्थंयातिनमेकथं॥६०॥मेसुतश्चयज्ञभागेचतेनोक्तामातुर्विनाशतो॥नायज्ञभागंग्रहिष्य
तिबलीनपा॥६१॥नारायणंजगत्कोनाहमेवजगद्गुरुं॥शीघ्रंजीवयमकोनमन्यथातंशपाम्य
हं॥६२॥प्रजापतेपुत्रशापात्वमद्यमहीतलं॥त्वामेवानधिकारंकरिष्याम्यधुनाभुवि॥६३॥ह
शंभोस्तानतोपालंकरिष्यामीशशापतः॥धर्मस्तोत्रंवधर्मस्यकरिष्याम्यतुलंतपा॥६४॥धर्मपा
त्रंचकरिष्यामिनसंशयः॥सत्यंकालंशपिष्यामिमत्सुतकोसुनिसुतो॥६५॥शापाग्निसकलं
त्रैलोक्यंजरयाव्याधिंविनाधुना॥व्याधिनाजरयामृत्युंहरिष्यतपतेर्मम॥६६॥इत्युक्त्वाकोपिनीतीव्रं

गत्कारुण्यरूपयोनिधिं मालावतीं महासाध्वीशवंदुनास्ववक्षसि ६२ तांशशंसुमुदितां दृष्ट्वाब्रह्मादेव
पुरोगमः जग्मुश्शरणंश्रितं संतीरंहीरूपयोनिधेः ६३ तत्रस्थाला चतुष्टयपरमात्मानमीश्वरं
विष्णुंब्रह्मजगत्कांतमिमुवाचसभीतवत् ६४ श्लोकाश्च उपबर्हणापत्नीसाक्ष्याविश्वरथस्य
चाख्यानहेतोश्चमार्कंडेयाश्वशपेत्तंरक्षमाधवा ६५ स्मरंतिसाधवः संतोजपंतियोगिनोमुदा स्व
नेजागरेचैवसर्वकर्मसुमाधवं ६६ शरणागतदीनार्त्तपरित्राणपरायणा रक्षरक्षहरीकृ
शंजनाशरणंवयं ६७ पुत्रामेविप्रशापेननिरुतासांप्रतंप्रभो अधिकारहतंसर्वक
मालतीसती ६८ सर्वाधिकारंब्रह्मत्वंदत्तेपुत्रादिभो सेपदानादृशीनाथयास्यत्येवाधु
नाभम ६९ महादेवउवाच त्वयादत्तंमहाज्ञानंयुगंसर्वसुदुर्लभं ज्ञातमचेतरतपः फलेनपुत्रा
दृतदा वेश्यर्थंवाधनंवापिविद्यावापिक्रमाद्यथा ज्ञानस्यपरमार्थस्यफलंनाहुंतियोड
शीं ७१ सर्वज्ञानंसर्वयुगमतीवदुर्लभंपुरा ममतत्वंज्ञानरत्नंशापेनयातियोषितः ७२

MEMORIAL

अहोमतिप्रतानेजः सर्वेषांतेजसांपरंतेजोनलेनदग्धानोरक्षरक्षहरेहरे ७३ धर्मउवाच
सर्वरत्नाधरंरत्नंधर्मएवसनातनः नास्तेवंविधोधर्मस्त्वयादत्तः पुराकिल ७४ समग्रचेतस
तपःफलेनपरमेश्वरः प्राप्तोधर्मोयुगाधीशशापेनयोषितः प्रभो ७५ भारिवाकुक्षौयत्रभाग्या
दतेयुजोवयमेवहुनासत्य योषिच्छापेननःसर्वंयुगायातिमाधवा ७६ इत्युक्तासंयताः
सर्वेतस्थुस्तत्रभयाकुलाः ऐतस्मिन्नंतरेतस्माद्ब्रह्मकाशादरिंदम ७७ धर्मंगच्छतमत्संनि
प्रत्यक्षंजनार्दनः पश्चात्प्रास्यतिशांत्यर्थंमिथोरक्षणायच ७८ श्रुत्वातद्वचनंदेवाःपरि
गमनोत्सुकाः जग्मुर्भागीरथीस्थानंगोशिफातीरमीश्वरा ७९ तत्रमेरुहरुद्रेवादेवीसा
र्धंतुसंस्थितं रत्नसारंद्रुमंचापिकल्पवल्लीकमेवच ८० वह्निशुद्धांशुकाधानंशिरसिदुरवि
द्रुशोभितं ऐरावतंद्रुमंशंखंतथोच्चैःश्रवसंहयं ८१ पद्मिनंवरवारणंधर्मशिरसंस्थितं
तत्संज्वलंतंसुप्रदीप्तंवरिष्ठंपरमुत्तमं ८२ योगासनंकुर्वतीवशवक्षस्थलस्थितं

स्या इ. मरणः शापात्मारणंस्यात्या जयस्यतिः देवानुद्दिश्यविलंबेयथाजीवतिनेपतिः ॥२७॥ स्वकार्यसा
धनेव्यग्राः सर्वेजगतीतलेभावाभावेनजानंतिकेवलंस्वार्थतत्पराः ॥२८॥ सुखंदुःखंभयंशो
कंसंतापःकर्मणांफलं ऐश्वर्यंपरमानंदोजन्ममृत्युश्चलक्षणं ॥२९॥ देवाश्चकर्मजन्याः प्रव
र्तिमनोधिष्णाःजनाः कर्मवृक्षाणांमूलंछेदंवदंतीलयाः ॥३०॥ नहिदेवात्परोबंधुर्नहिदेवा
त्परोबली ॥ देवाद्वांछितदेवाच्चनकदाताननःपरः ॥३१॥ सर्वान्देवान्देवयंतेफलदानसमीहि
तेः ॥ धर्मार्थंकामोमोक्षाणांमूलहाश्वसुरद्रुमाः ॥३२॥ यदिदास्यंतिदेवाश्चेत्कांतदानेयथेप्सि
तं ॥ भूतथाव्यथानेभ्योदास्यामिस्त्रीवधंभ्रुवं ॥३३॥ शपिष्यामिवसर्वांश्चहाकर्णंदुर्निवी
रकं ॥ इत्युक्त्वामालतीसाध्वीशीघ्रंतांसुरसंसदिः ॥३४॥ दिव्यरूपंदिव्यवस्त्रालंकारसुभावचशोभ
नं ॥ आत्मानंच ॥३५॥ कर्मणांफलदातारोदेवाः सर्वत्रमानिनः ॥ सद्यः सुखिदेवोवधात्त्वंचदुः
खिदेवकः ॥३६॥ हीनकर्मकृद्दासीत्वंवदेत्यनिःसंशयं ॥३७॥ तदुक्तोभवेत्कालेकालेरक्तः

फलत्यधिकालेसुपक्वोभवतिकालेशोणितंदुर्बलंशुक्रंबलवत्कालेसुपक्वोभवतिकालेशोणितंदुर्बलंशुक्रंबलवत्
सुखंवपतिनोसारेगृहस्थोविंदुमाधवः ॥३८॥ तदंकुरोदुर्बलकालेकालेशोणितंफलंपुष्प
वत्पुष्पंभ्रूणोभवतिसुखिरंतपरंचैतेषांचफलदातादेवामानेवपाहिका ॥ आत्मरक्ष
णेपुरुषेस्त्रीअंगेवासर्वदासुखी ॥३९॥ योयत्नुरोगिभाषावसतत्राशोणितंनिश्चितंभवलंन
वलोदर्पंसेपत्नधनंसुतः ॥४०॥ नेवत्वीनवसंकांतःकिंभवेत्तपसाविना ॥ सेवतेप्रकृतिंयो
हिभक्तयाजन्मनिजन्मनि ॥४१॥ सलभेत्सुहरींकांतांविनीतांचगुणान्विताम् ॥ अथवानिश्चलांपु
त्रेपौत्रेभ्रमिधनंतथा ॥४२॥ प्राकृतेनकर्मणोवलभेदुर्बलोवलीलयाशिवंशिवस्वरूपंव
शिवदंशिवप्राप्तेरणं ॥४३॥ ज्ञानानंदंमहात्मानंपरंमृत्युंजयंवरं ॥ नमीशंसेवतेयोहिभ
क्त्याजन्मनिजन्मनि ॥४४॥ विप्रनाशोभवेन्नस्यस्वप्रेजागरणेनिशि ॥ परमानंदमेवाथपुत्रपौ
त्रेधनेप्रजाः ॥४५॥ विद्यास्नानेसुकविनांपुत्रेपौत्रेपरंश्रियं ॥ बलंधनंविकर्मेबलभेस

शिवभक्तिनः॥ प्राणांश्च जहति येषां तु सलभेत्परमां गतिं॥ विद्यमानेदमैश्वर्ये वरेण ब्रह्मणो नरः॥३॥ यो नो
रोभजतेभक्त्यादिननाथंहिनेश्वरं॥ विद्यमानेदमारोग्यबंधनंपुत्रलभेध्रुवं॥४॥ गणेश्वरंयोभजतेरवे
र्दिवंसनातनं॥ सर्वाग्रपूज्यंसर्वेशंभक्तप्राजयनिजं॥५॥ भजतेयोहिविष्णुंवैलक्ष्मी कांतेसुरेश्व
रं॥ वसत्यंतेवैलभेत्सर्वैनिर्वाणंचध्रुवं॥६॥ सर्वेनपः सर्वधर्मं यशः कीर्तिमुनंदिनं॥ विष्णुसेवं
वसर्वेषांयोमूढोहन्युतेवरं॥७॥ विडंबितोविधात्रासौमोहितोविष्णुमायया॥ मायानारायणीशा
नासर्वप्रकृतिरीश्वरी॥८॥ धर्मंतोभजतेयस्तुसर्वधर्मलभेध्रुवं॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णो
रंपदं॥९॥ योयोभक्त्याभजेद्देवंसवाञ्छितलभेत्वतः॥ कालेप्राप्तेनसाद्धंपरंविष्णोः परंलभेत्॥१०॥ ॥ राम-
श्रीकृष्णंभजतेयोहिनिर्गुणंप्रकृतेः परं॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चनोसेव्यंजेपरात्परं॥११॥ अक्षरं ४४
परंब्रह्मभगवंतंसनातनं॥ साकारंचनिराकारंज्योतिः स्वेच्छामयंविभुं॥१२॥ सर्वाधारंचसर्वे
शंपरमात्मानमीश्वरं॥ किर्लिंगंसाक्षिरूपंचभक्तानुग्रहविग्रहं॥१३॥ जीवन्मुक्तोहिसयोवेन

वरंभजेत्सुधीः॥ मर्त्यंमृत्युयुतंतुच्छंसालोक्यादिचतुष्टयं॥१४॥ ब्रह्मतत्वमतत्वंनामोक्षंयत्कर्मभिर्हरिः
र्यंलोष्टतुल्यंवनश्यंचैवमन्यते॥१५॥ इंद्रत्वंवमतुल्यंचचिरंजीवितमेवच॥ जलबुद्बुदवद्ध्रुवं
छंनगणयेत्॥१६॥ स्वप्नेजागरणेवापिशाश्वतंयोवमन्यते॥ दास्यंविनाननाथंचेत्श्रीकृष्णस्यपरंप
दं॥१७॥ तमहंवेद्मिभक्तिंचश्रद्धारूपांनिरंतरां॥ परिपूर्णतमंब्रह्मनिर्वेषंसुस्थिरः सदा॥१८॥ अ
तनःकुलकोटिंचशतंमातामहस्यच॥ शतंमूर्तुश्वशुरस्यशतंमूर्तुश्वशुरस्यच॥१९॥ दासंदा
सीचभार्यांचपुत्रादिपरंशते॥ उद्धरेत्कृष्णभक्तश्चगोलोकंयातिनिश्चितं॥२०॥ तावज्जीवेसतां
सीतावत्तीर्थंमयंतनं॥ तावद्दुःखीचभार्यार्थीयावत्कृष्णंनसेवते॥२१॥ धिक्तवत्रादिसुखंस्त्रीयस्य
कलेःप्रविश्यतिक्षयंसत्यंत्रिविधंदुःखंरोगोत्तंकालसंभवं॥२२॥ यमपुरुषादिकंब्रह्मा पुरैवतान्
सोजयेत्॥ अतोविलंघ्यमंत्रोक्तंनार्चनेनकदास्यति॥२३॥ तस्यवैनिष्कृतिर्नास्तिकल्पकोटि
शतैरपि॥ कृतानिचशुभानिकोटिजन्मकृतानिच॥२४॥ तस्मिंहायपतीयंतेवेनतेयमिदो

संसमानया।मालावतीवचःश्रुत्वाविशेषज्ञानवतीवरः॥१०॥सभामध्येसमाहूयतान्पुत्रौवैवकारह।
दृष्ट्वाभ्रुजंगंचप्रथमंमालतीसती॥११॥कृष्णवर्णोघोररूपोरक्तोवरधरोवरः।सविषांवह्नुजो
गेणोद्यतांपुत्रोमहासती॥१२॥कालस्यस्वामिनोवाक्यंवक्तुंसमुपचक्रमे॥कालंनारायणं
देवंदृष्ट्वापुरतःसती॥१३॥सहोवाचपतिंकंठेश्रीवत्सांकसमप्रभं॥षड्वक्त्रंषोडशभुजंनवनेत्रंत्रि
नेत्रंचतुर्दशं॥१४॥षड्दाडिमकुसुमवर्णंवरस्रंवरधरंवरं।हेवत्सदेवदेविहृतांसर्वसंहारकारिणं॥१५॥का
लाग्निदेवंसर्वेशंभगवंतंसनातनं।ईषद्धासप्रसन्नास्यंमुक्तामालाधरंवरं॥१६॥सहिमतोप्र
भुजोद्यतांदृष्ट्वापुत्रीमहासती॥कालस्यस्वामिनोवाक्यंवक्तुंसमुपचक्रमे॥१७॥नमोदेवंपरंब्रह्मकृष्णं
नमीश्वरं।सतीदृष्ट्वापुरतोव्याधिसंघान्सुदुर्जयान्॥१८॥पप्रसादिमहादेवान्रक्षनपांश्चात्म
सत्रिधौ॥सुनाभंदाडिमकुसुमवर्णंधर्मिष्ठंरविनेदृशं॥१९॥नमोदेवंपरंब्रह्मभगवंतंसनातनं॥धर्माधि
र्मविचारज्ञंपरंधर्मस्वरूपिणं॥२०॥नमोनमोमहाशास्तारंदृष्ट्वापुरतोयमौ॥सातंदृष्ट्वाच

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

निःसंशयंप्रथमंधर्मं॥२१॥मालावतीमहासाध्वीपुत्रंवचनमब्रवीत्॥मालावत्युवाचहेधर्म
राजधर्मिष्ठधर्मंज्ञात्वाविशेषतः॥२२॥कालोयंहरतेजीवंकंवहरसिमेविभो॥यमउवाचमाता
कालेनचतेनकश्चिज्जीवतीतले॥२३॥ईश्वराज्ञांविनासाध्वीनहरंतंकदाचन।अहंकालोम
मुक्तःसाधयत्रसुदुर्जयान्॥२४॥निवेदेनसमाकालंकालावतीवराज्ञया॥पुत्रमालिंग्य
रुदंतंसंप्राप्तोतिनिवेदनं॥२५॥समयंकृत्वाप्रेषयंतोकेनहेतुना॥मालावत्युवाचनमपि
स्त्रीपुत्रंचेज्ञानासिस्वामिवेदनं॥२६॥कथंहरसिमत्पुत्रंजीवितांयोमयिप्रियेपुत्र
योवाचा।पुरतिष्ठेत्सरजास्यहाप्यहमेवाचकर्मणा॥२७॥नचस्त्रियापरित्यक्तुंवधुनातपस्वा
सतिसतीसतीनोमध्येवक्तावचेत्रविनीवरा॥२८॥मातेवभस्मसात्कर्तुंशक्तायदिभवेद्भ
वं।सतीपतिव्रतानत्वंविनाहंभवितुंक्षमा॥२९॥पुत्रालोस्वामिनःपश्चाद्विनायद्विस्व
मि॥कालस्यशरिरात्रंवमुक्तायाधपाशवैः॥३०॥नमस्तुतांदेवयशनवमेश्वरलोमिश्रितं

एकस्मिन्काले महात्मानं वैष्णवं विप्रं धर्मसंज्ञं सुविनीतं भक्तं तत्परं विष्णौ निधिं ददौ। मालावतीपतिः
हे कालधर्मिणां साक्षिन् धर्मनृपसनातनाद्य। नारायणांशभगवन्मनुष्येषु पराय वा कर्तुं हरिं
न कीर्तनीयितां यामयिष्यसि॥ ७०॥ त्वं सर्वदुःखं वसर्वज्ञं सर्वकृपानिधिः। कालोऽवां कोऽपि
हे कोऽयमः का वस्तुकः कार्यव्याधयः॥ ७१॥ वर्षं श्रमाप्तः सततमीशानापरिपालकाः। परस्परहा
र्यमूर्तिं ब्रह्मविष्णुशिवादयः॥ ७२॥ इतरा मुनीन्द्रा मनवोमानवाः सर्वजंतवः॥ ध्रुवं यंते तत्संभोजं
भोगिनश्चिरं वसुंधरा॥ ७३॥ जपंतिनस्य नामानि गुणांश्च परमात्मनः॥ यद्यद्यातिवाऽयंतस्
यस्तपंतियद्यद्यत्॥ ७४॥ तत्कालत्वात्तयापस्य पानाविसुर्दहात्मकं संहर्तीशंकरः सर्वजगतां
पस्य शासनात्॥ ७५॥ धर्मश्चकर्मिणांसाक्षात्पस्याज्ञापरिपालकः। पस्याज्ञयाकरः
र्यः पुष्पाणिवसूनिवा॥ ७६॥ वियंत्येवरहत्येवकालेनालवती सति। पस्याज्ञया जल ७७
धरासर्वाधारावसुंधरा॥ ७७॥ क्षमावतीवसुधिवीकपिलावभवेन्नवी। सहस्रनामिनामा

यानायपास्यसंततं॥ ७८॥ सर्वप्रसूर्यप्रकृतिः साध्वीनारदयादरौ। पस्यांतनिवसेद्वेधावक्त्रंने
हारकामरता॥ ७९॥ पुराणानिचसर्वाणिपस्यवैखृतिकारकाः। पस्यनामविधिर्विष्णुः सेवतेसम
लक्ष्मिरा॥ ८०॥ योऽणोरणीयोमहतोमहत्तः सएवतेजसामिभोः॥ सर्वेश्वरः कालकालोमृत्योर्मृत्युः परा
त्परः॥ ८१॥ सर्वविघ्नविनाशायतेस्मरंपरिचिंतयात्। सर्वाभीष्टंकमनीयंप्रदास्यतिहरापतिः॥
८२॥ इत्येवमेरिताः सर्वेसनकाद्यासर्वसंपदंदत्वामुनीकालपुरुषोविरराम चसोनकाः॥ ८३॥ यंश्रुत्वि
नुमारेभेपुनरेवमुनीश्वरान्॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखंडेनारदशोध्यायः॥ १५॥ ब्राह्मण
उवाच॥ एवंकालोयमोमृत्युःकथंवाधिगतोभवेत्। किंतेषुनावसंहर्तृतत्पदंकथंपुनः॥ ब्रा
ह्मणस्यवचः श्रुत्वाहृष्टामालावती सती। पुनर्नोनिहतंसर्वंतदूचेजगदीश्वरं॥ मालाव
त्युवाच॥ यत्कथितंव्याधिःप्राणिनांदेहहारिणी॥ तत्सर्वंविधिवेधसर्वंवेदविदांवर॥ तु
लोनसंसरेन्मृत्युर्निर्वाणमुखावरः॥ तदुपायंवदाकस्यंतद्वा-यकुमर्हसि॥ यद्यद्दृ

श्वेतनेत्रेयःप्रकीर्तितः॥२५॥जनकःसर्वरोगाणांदुर्वारोहारकोज्वरः।शिवभक्तश्चयोगीचनि
कुरोविकृताकृतिः॥२६॥भीमस्त्रिपादस्त्रिशिराःषड्भुजोनवलोचनः।भस्मप्रहरणोरौद्रः का
लोंतकयमोपमः॥२७॥संज्ञाग्निसूनुर्जनकोमंदाग्नेर्जनकात्रयः।पित्तप्रकोपात्समीरश्च्या
पिनांदुःखदायकः॥२८॥वातजःपित्तजश्चैवश्लेष्मजश्चतथैवच।ज्वरश्चैवत्रिधाश्चै
वतुर्थश्चत्रिदोषजः॥२९॥पांडुकःकामलःकुष्ठःशोथःप्लीहाबस्तिकः।ज्वरातिसारग्रहणी
कासश्वासाहलीमकः॥३०॥मूत्रकृच्छ्रश्चमुखशूलंरोगविकारकः।अरोचकोमेहनःछ
र्दिगुदभ्रंशगलग्रहः॥३१॥आमवातोनिपातश्चविसूचीहारुणीतथा।एषांभेदप्रभेदैश्च
चतुःषष्टिरुजाःस्मृताः॥३२॥मृत्युकर्तापीतेजरातस्याश्वकन्यका।जराचभ्रातरश्चैव ४८
हूंहाश्वब्रह्मणिभ्रतले॥३३॥एतेकोपायवेनारेनगछंतिचसंयतं।पलायंतेवनंदृष्ट्वा
वेनतेयमिवोरगाः॥३४॥वसुजलंचव्याघाताद्याधस्तज्जसेवनं।करीतेलेमर्दि

मुता 3

तैलेजराव्याधिविनाशनंचसंतेअगणंवीक्ष्यसेवामात्यांकरोतियः॥वलीर्दसंतेकालेजरातेनो
पगछति॥३५॥खातस्यानीसमाहारीजरातेनोपगछति॥खातस्यानंवहेसंतेकालेवीक्ष्यनिवेदि
तोभैषुंजेनचात्रमुक्तंवजरातेनोपगछति॥समयांकेनकालेनचकालांस्त्रीहरीभोजनोपगं
छतेनवसेवतेयोहिजरातेनोपगछति॥भुंजेसदनंसुखालेतस्यांयोधिवेज्ञलेभीनित्यंभुं
जेचनीतलंजरातेनोपगछति॥दधिहैंगवीनंचनवनीतंतथाघृतं॥नित्यंभुंजेसयमीयो
जरातेनोपगछति॥मुक्तेमांसंसिद्धोरदाकालांकृतरणंदधि॥॥भक्षसेवतेजराचातिप्रहृष्य
ग्नातभिःसहीराजोवेदधिसेवंतेभुंक्तलीश्वरजस्वला॥॥रक्तातुपैतिजराहृष्याग्नातभिःस
हसुंदरीरजस्वलाचकुलस्त्रीवाशीरवीरजातिकाम॥॥मूढवाकुक्कुलीवाकृतुहीनाचयो
षितीयोहितासामन्नभोजीजलहत्यांलभेनुस॥॥तिनपाचेनसाहूंसाजरातेनुपगछति

पापानां व्याधिभिः साई मित्रतानात्र संशयः ॥५५॥ पापं व्याधिजरावीजं निर्घृणं बीजं वनिश्चितं।
पापेन जायते व्याधिः पापेन जायते जरा ॥५५॥ पापेन जायते वान्धं दुःखं शोकं भयं तथा ॥ तस्मात्
पमहावैरं दोषबीजममंगलं ॥५६॥ नारतेसनतं संतोनावरंतिभपानुरा ॥ स्वधर्मावारसंयुक्तं
दीप्तिं हरिसेवकं ॥५७॥ सुकरेवातिथीनांकभक्तंशक्तंतपःसुचिः ॥ प्रतोपवासयुक्तंवशिलाती
र्थनिवेदितं ॥५८॥ पापाद्रवंतिनंदुखा वेननतेषामिकोरगाः ॥ सर्वबोध्यंममप्रियेकलिः सर्वत्रसिध्य
ति ॥५९॥ वरश्चसर्वरोगाणांजनकः कथितः स्वयं ॥ पितृणेनसमोशत्रुर्वरस्यजनकात्त्रयः
॥५५॥ एतेयथासंवरंतिस्वयंयांतिवरेहिषु ॥ वमेवनिवधोपायं साधिमनोनिशामय ॥५७॥ दि
धिनाजस्यमानायामनालादेवएववा ॥ शाकोनाजायतेपिंडं वकेवमाणप्रस्के ॥५२॥ बाल
विल्वपत्रंभुक्त्वाजलपानंवनत्रयं ॥ सदैवतद्भवेपिंडं सद्यः प्राणहरंपरं ॥५३॥ जसोदकेव
शरदिभाद्रेप्रिकंकिशोवतः ॥ रोगग्रस्तश्चवोभुंक्तेपिंडं तस्यप्रजायते ॥५४॥ सशाकंरंवकं

-पाकंपिंडंशीतोदकान्वितो ॥ वणकेसर्वगंधेवरधिनकंविवर्जितं ॥५५॥ विल्वतालपत्रंपत्रं
सर्वमेस्यवमेवचाआहिकंमुक्तंपूर्वतिलपिंडसशाकंरं ॥५६॥ पिंडत्रयकरंसद्योबलपुष्टि
मरेपरं ॥ पिंडनाशंचतद्दीजमुक्तमन्यंनिबोधमे ॥५७॥ भोजनानंतरंस्नानंजलपानंविनातथा
तिलतैलंविनिर्घृतेलस्निग्धंवमालती भवेत् ॥५८॥ पर्युषितान्नंचतक्रंपक्वंरंभाफलंदधिमाषासु
शाकंरालोंसुस्निग्धस्नानसेवनं ॥५९॥ नारिकेलोदकंरूक्षस्नानंपर्युषितंजलं ॥ तप्तजलंपक्व
फलंसुपक्वंकर्करीफलं ॥५५॥ वातस्नानंवर्षासुसुप्तलेप्रेअकारणं ॥ प्रातरंधेचतुर्जामत
दैर्घ्यविनाशनं ॥५७॥ वह्निरवेरंदृष्टिभंगंपक्वतैलनिषेवणं ॥ अपक्वंपक्वभक्षंचपक्वं पक्वहरी
तकी ॥५२॥ पिंडारकंपक्वंचरंभाफलंपक्वं ॥ विल्वंवारःसिंधुवारमनाधारंमधानकं ॥५३॥
सघृतंतेलवनाचरूक्षंसघृतंमुक्तशाकंरं ॥ मरीचिंपिप्पलंमुक्तमार्द्रकंजीरकंमधु ॥५४॥ ६ व्याप्तं
तानि गंधर्वसद्यः श्लेष्महराणिच ॥ बलपुष्टिकरान्येव वीर्यपुष्टिजनिशामय ॥५५॥ भोजनानंतरं

DEHRADUN BAVI... MEMORIAL...

सद्योगमनेभावनंनाघा छेस्नंवह्नि तापंवशस्यद्ध मलामेपुनोधी दुष्ट स्त्रीगमनंचैवमनः संताप
एवचाअतिरूक्षमनाहारंपुष्टं कलरूपवच्च॥५७॥ कटुकंकषायंशोकंकेवलंवामुकारणं॥आज्ञा
ख्यकेतज्जेन्यनिशामयतदोषधी॥पद्मकरंभाफलंचैवसबीजंशर्करोदकं॥नारिकेलोदकं
चैवसघृतंकेसुमिश्रकं॥८॥पाठिंदधिमिश्रंवकेवलंवासशर्करं॥मंथंपर्युषितान्नंचसौवी
रं शीतलोदकं॥९॥पक्केतैलविशेषंवतिलतैलंवकेवलं॥लांगलीतैलखर्जूरीघृतंसमालो
कमांसरसं॥१०॥शीतलोष्णोदकस्नानंसुस्निग्धचंदनं॥स्निग्धंपद्मपत्रतुल्यंसुस्निग्धपंज
नारिकं॥११॥एतत्ते कथितं वृत्तेसद्यो वा सुविनाशनं वायवस्त्रिविधाः पुंसां शंसतापग
रकाः॥१२॥व्याधिसंघश्चकथितस्तत्रादिविधानि च तानिव्याधिप्रणाशायकृतानिस
द्भिरेवच॥१३॥तंत्राख्येतानिसर्वाणि व्याधिक्षयकराणि च तेषांच सर्वतंत्राणांकृतानांवधि
वत्सरो॥१४॥केनरोगेणतत्कांतो मृतः कथयशोभने॥तदुपायंकरिष्यामियेन जीवेत्पत

तिरुद्धि॥तौनिकोवाच॥आलस्यस्यवचः श्रुत्वाकर्णाविश्वरस्यवै॥कर्णाकथितुमारेभेगंधर्वविधयो
धिता॥१७॥मालावत्युवाच योगेनप्राणंतत्याजश्रमणः शापहेतुना॥मायोनिर्जीवितः कांतोमम
विप्रनिशामय॥१८॥सर्वशास्त्रमयंपूर्वंपश्चाद्भारतमेवच॥भवेभवेकुतः तेषांमहत्त्वंधीपटिष्ठता॥
१९॥अधुनामत्पतेः प्राणदानंदेहिविचक्षण॥वद्वरंस्वामिनासार्द्धंयास्यामित्वरहं प्रति॥२०॥
मालावतीवचः श्रुत्वाविप्ररूपीजनार्दनः॥सभांजगामदेवानांश्रीपतिर्गतदोषकान्॥२१॥इति
श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेप्रकृतिखंडेयोऽशीध्यायः॥१८०॥सौतिरुवाच॥इत्थंविप्रंदेवसभ
मुत्थानंचकारह॥परस्परंचसंभाषांचक्रुस्तत्रसंसदि॥तेनैवबुद्धिरेवाः श्रीहरिविप्रस्व
रूपिणं॥१॥वीक्ष्यपप्रच्छविस्मिताश्चमोहिताविष्णुमायया॥सुरासंबोधविप्रश्चवामधुरस्वरं
मोऽब्रवीत्॥२॥तन्मेपरमंपापिनोवचनंशृणुत॥३॥आलस्यउवाच॥उपवर्हणाभार्यायत्कांतश्चित्ररथ
स्यवै॥यदाचैजीवदानंचस्वामिनः शोककर्शिता॥४॥अधुनाकिंमनुष्यदानमस्यकायस्यनिश्चि

द्विर्मेधा धृतिः स्मृतिः ॥२४॥ निद्रा या चेतना चैव क्षान्तिः पुष्टिरतः परा। श्रद्धा तुष्टिरिच्छा च समाप्तज्ञादिकाः स्मृताः ॥२५॥ प्रयांति ये सुरः शक्रे रोचने समनेसति। सर्वे सर्वाः शक्र पत्न्यस्ता परिपालकाः ॥ २६ ॥ ईश्वरे वस्थिते देहे समश्च सर्वकर्मसु। गते स्वर्गे शचीनाथे कस्त्वं देहीति सोब्रवीत् ॥२७॥ स्वं ब्रह्मा वज्रगर्भाख्या तासर्वज्ञा मुक्तिपादारविंदसमिशंध्यानेदृढसक्ता ॥३०॥ पुरा लक्षं तपः कृत्वा श्रीकृष्णस्य वचेतसा। तदावश्यं ज्ञानी वज्रगर्भस्तु समस्तदा ॥३१॥ असंख्यकालेसुचिरं तपस्तप्त्वा हरेर्मया। तदिंद्रं जगाम नमनस्तत्यजे कनकंगले ॥३२॥ अधुनापेक्षवक्षेण यत्रा मयुगकीर्तनं। गायरश्रमामिसततंनिस्पृहः सर्वकर्मसु ॥३३॥ यतो यांति वसृत्युश्च यत्रा मयुगकीर्तनात्। शश्वत्सुपंतेतन्नामहत्वा मृत्युः पलायते ॥३४॥ सर्वत्रलोकेसमेहतीयो हि मृत्युंजयाभिधः। सुचिरं तपसायोथ गुणानामनुकीर्तनात् ॥३५॥ कालेतत्रविलीनोहं विधृतस्ततः पुनः। नकालोमयसंहर्ता कोमृत्युर्यत्रमादृतः ॥३६॥ नो लोके यस्तु वैकुंठे

श्वेतद्वीपे स एववै ॥ ३७ ॥ शंशिनोरभेरश्च ब्रह्मन्वह्निस्फुलिंगवत् ॥ ३८ ॥ इंद्रा मुश्चैवरिष्यामो मुगानामेक सप्ततिः ॥ अष्टाविंशतिमे शक्रे गतेवज्रमणोहिनः ॥ ३९ ॥ एतत्संख्याविशिष्टस्य शतवर्षा मुषो विधेः ॥ प्राणेलोचनपातेवयद्विलोः परमात्मनः ॥ ४० ॥ अहं कलानामृषभः कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ पा रमैश्वरः कोगछेन्नजानामिचकिंचन ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वा शंकरस्तत्रविरराम चशौनक ॥ धर्मश्च वक्तु मारेभे यः साक्षी सर्वकर्मणां ॥ ४२ ॥ धर्म उवाच ॥ पसाक्षि पादौ सर्वत्रचक्षुश्च सर्वदर्शनं ॥ सर्वेनरा स्त्रयो प्रत्यक्षो प्रत्यक्षश्च दुरात्मनः ॥ ४३ ॥ अधुनापिसभांविष्णु नीयांतिइति पद्मवः ॥ वयोक्षमेवदु र्बुद्धा मुनीनांमतिविभ्रमः ॥ ४४ ॥ महाग्निदाभवेद्यत्रनैवसाधुः मृतोतितं ॥ निंदद्भिः श्रोत्रभिः सार्द्धं कुंभीपाके वसेद्युगं ॥ ४५ ॥ श्रुत्वादेवमहत्वं दांश्रीविष्णुस्मरणंनरः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यः प्रयंशांतिमवाप्नोति दुर्लभं ॥ ४६ ॥ श्रीमतोकामतोवापिविष्णुनिंदांकरोतियः ॥ यः शृणोतिहसतिवासभामध्येनराधमः ॥ ४७ ॥ कुंभीपाकेसपतति यावद्वै ब्रह्मणोवयः ॥ स्थलेनलभतेमोक्षं

प्रतेसुरापोत्रयथाहिनश्येत्॥४॥प्राणिनोनरकेयांतिसूतस्तत्रवसेच्चिरं॥विष्णुनिंदाचित्रविधात्रल
णाकथितापुरा॥५॥अप्रत्यक्षंचकुरुतेकिंवानंवावमन्यते॥देवानांयत्कुरुतेज्ञानहीनोनर
थम्॥६॥तस्यानिष्कृतिर्नास्तियावद्वैब्रह्मणःशतं॥पुरोनिंदांपिपुर्निंदांयःकरोतिनराधमः
॥७॥सयातिकालसूत्रंवैयावच्चंद्रदिवाकरौ॥विष्णुदूतश्चसर्वेषांजनकोज्ञानदायक॥८॥पो
षणंतावकंभयंज्ञानंवरदानंजगत्पिता॥एवंचवचनंश्रुत्वात्रयाणांविप्रपुंगव॥९॥महत्यो
वाचनासर्वेरुवाचमधुरयापुनः॥ब्रह्मरुद्रउवाच॥कृतंविष्णुनिंदाहेदेवाधर्मशास्त्रि
नः॥१०॥नागतोहरिरत्रेतियज्ञोवावाशरीरिणी॥इतिकोक्तंमयाभद्रंव्रतधर्मोमीश्वराः
॥११॥सभायांपार्षिदाःसंतोहरुश्चशतरूपकं॥अहंचभावकोव्रतीविष्णुःसर्वत्रसंततं
॥१२॥इतिवेचकथंयाताःश्वेतद्वीपंवरायच॥अंशांशिनोनभेदश्चेद्दात्मनश्चेतिनिश्चितं
॥१३॥कलौहित्वानिवेवंतेसंतःस्मर्तनमंकथं॥कोटिजन्मदुराराध्यमसाध्यमसतां

मपि॥१४॥आशाबलवतीपुंसांकृष्णंसेवितुमिच्छति॥किंसुद्राःकिंमहांतश्चवांछंतिपरमंपदं॥१५॥
लब्धुमिच्छतिचेद्देवाद्भावोवामनोयथा॥योविष्णुर्विश्वयीविश्वेश्वेतद्वीपनिवासकृत्॥१६॥प्र
पंचलावरुद्रश्चविष्णुलाश्चद्विगीश्वराः॥ब्रह्मविष्णुशिवाद्याश्चसुरालोकाश्चराश्चराः॥१७॥
एवंतेतिविधाःसंतिप्रतिविश्वेषुसंततं॥विधानोवसुरालोकाःसंरक्षाकर्तृमीश्वराः॥१८॥
सर्वेषामीश्वरःकृष्णोभक्तानुग्रहविग्रहः॥कर्तुंचसर्वब्रह्मांडेदुष्टसत्यमीश्वरः॥१९॥त
स्माद्ऊर्ध्वंत्रयोलोकाःपंचाशत्कोटियोजनं॥चतुर्भुजश्चवैकुंठेलक्ष्मीकांतःसनातनः॥२०॥
पुनर्द्वंद्वंतदूर्ध्वंपार्षदाधिपतिःपरः॥गोलोकोकोटिभुजःकृष्णोराधाकांतःसनातनः॥२१॥
गोपीगणाधिपतिर्मुकुंदोद्विभुजोगोपपार्षदैः॥परिस्मर्तनमंब्रह्मसर्वोल्लासंवदेद्धरिं॥२२॥
स्वेच्छामयश्चविहरेद्रासेवृंदावनेवने॥तत्रोर्ध्वंनिर्मलाकारंसर्वकोटिसमप्रभं॥२३॥ध्या
यंतेयोगिनःसंतःसनंदनंवनिरामयाः॥नवीननीरदश्यामंद्विभुजंपीतवाससं॥२४॥को

हरंतवीननीरद्रष्यांकेशरसंकुजलोचनं॥१७॥शरत्पार्वणचंद्रास्यंमीषद्धास्यसमन्वितं कोटिकंदर्पलावण्य
लीलाधाममनोहरं १८॥ चंदनोक्षितसर्वांगंरत्नभूषणभूषितं॥ विभुजंमुरलीरंध्रपीतकोशेयवाससं
१९॥ किशोरवयसंशांतंराधाकांतंमनोहरं॥ गोपांगनापरिवृतंकुत्रचिन्निर्जनेवने॥२०॥ गोलोकेविरज
जानदीरपरिजातवनेवने॥ वेणुक्वणंतंमधुरंगोपीसंमोहकारणं २१ निशामयेवगोलोकेकुत्रचिच्छ
वनुर्भुजैः॥ लक्ष्मीकांतंपार्षदैश्चसेवितंचचतुर्भुजैः॥ कुत्रचित्स्वांगरूपेणजगतांपालनेनवा॥ श्वेतद्वी
विष्णुरूपंपरमंपरिसेवितं २३॥ कुत्रचित्स्वांशकलयाक्षीरोदेशयनंप्रभुं॥ अनंतरूपिणंशेषंवसुरूपंशिव
रूपिणं॥२४॥ स्वात्मनः षोडशांशेनसर्वाधारंपरात्परं॥ स्वयंमहाविराड्रूपंविष्णो
र्यस्यलोमसु २५ लीलया॥ स्वांशकलयाजगतांपालनायवा॥ नानावतारंविभ्रा॥ तंवीजं
तेसनातनं २६॥ वसंतंकुत्रचिच्छांतंयोगिनांहृदयेसदा॥ प्राणरूपंप्राणिनांचपरमात्मानमीश्व
रं॥२७॥ तंवत्सोनुमशक्तोहंबलानिर्गुणविभुं॥ निर्लक्ष्यंनिरीहंसाक्षाद्वामनसःपरं २८॥ वंतो

MEMORIAL

पुंनश्चोवंतोसहस्रवदनश्चपंचवक्त्रश्चतुर्वक्त्रोगजवक्त्रःसनातनः॥२९॥ वंतोनुमहामायाश्रीश्च
ताःपरमाप्रभा॥ वंतोनुमहेशाद्याश्चजडीभूतास्तरस्तदा॥३०॥ वेदानशक्तावंतोनुकोवाविद्वांश्चवेदवित्
किंस्तौमितेवक्ष्यतीतिस्त्रीवदेवंपरात्परं॥३१॥ इत्युक्त्वासाचगोपीवीविरराममुरोहव॥ कृपानिधिप्रणता
मभर्याणीवपुनःपुनः॥३२॥श्रीकृष्णःशक्तिभिःसार्द्धमधिष्ठानंचकारह॥ मुनेरम्येनरेतस्याःपरमात्मा
पानिधिः॥३३॥ उत्थायशीघ्रंवीरंवत्साधत्साचवासती॥ प्रणेमुर्दंडसंपन्नंत्रीत्रणंपुरतःस्थितं
नेतुंकुंभयोरेवाःपुण्यदृष्टिंचचक्रिरे॥ हस्ताब्जेपरिरभ्यैनाःप्रहृष्टःपरमाशिषः॥३४॥ गंधर्वीरेवपुर
तोननर्तचजगौक्षणंतदातोषिजीवनंप्रापरेवानांचवरेणका॥३५॥जगामपत्न्यासार्द्धंसमाज्ञापि
त्रीकृतार्थितः॥ उपबर्हणगंधर्वोगंधर्वनगरंप्रति॥३६॥ मालाकतीरत्नकोटिधनानिविविधानिच॥
प्रददौश्रावणेभ्यश्चभोजयामासतान्प्रती॥३७॥ विदांश्चपारयामासकारयामासमंगलं॥ जगुर्वा
श्चसस्तानेविप्रश्चवीजनार्हनः॥३८॥एतत्तेकथितंसर्वंसावराजंचशौनक॥ दुर्लभंलोकेपुण्यरूपंप्र

जालालेवयः पठेत्॥४॥हरिभक्तिंहरेर्दास्यं लभतेवैष्णवोनरः॥वराङ्गीयःपठेद्भक्त्यावाल्मिकिःपरमा
दरात्॥५॥धर्मार्थिकाममोक्षाणांनिश्चयंलभतेनरः॥विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनं
॥६॥भार्यार्थीलभतेभार्यांपुत्रार्थीलभतेसुतं॥अष्टराज्यंलभेद्राज्यंयशोर्थीलभतेयशः॥७॥
रोगमोक्षातुरोगाद्धिमुच्यतेनात्रसंशयः॥बन्धनाद्बन्धनंनरश्चधनंलभेद्धनार्थ्युत्र
स्तोमहारत्नेहिंसजेनुसमन्वितः॥हरेर्दास्यंहरेर्भक्तिंलभतेनात्रसंशयः॥८॥इतिश्रीब्र
[illegible] मालावतीधनंदत्वाबालकेभ्यःप्र
हर्षितः॥चकारविधिवद्वेशंतन्मनास्वामिनःकृते॥भगवन्नुश्चकारस्तुत्वाभक्तोवसमयोचितं
॥तेनसार्द्धंसुरसिकासारेसुविरंसुखोत्थितःमहापुरुषस्तोत्रंचप्रजापतिकवचंमनुंविस्मरतेबोधय
मासमासारहसिसुव्रताःपुराहत्तंवासिष्ठेनस्तोत्रप्रजापतिकंहरेर्गंधर्वीयुवमालत्यैमंत्रंचैकं च
पुष्करे॥९॥विस्मरतेस्तोत्रकवचंवशिष्ठश्चकृपानिधिः॥गंधर्वराजंरहसिबोधयामासशोनक

आगत्यतांश्चसस्वामीसंग्रामःपरमाद्भुतः॥शोनकउवाच॥किंस्तोत्रंकवचंमंत्रंविप्रोःप्रजापतिःपुरा
धीतरपिप्रवरेसौतेश्रोतुंनोहृदयंमम॥शंकरस्तोत्रकवचंमंत्रंदुर्गाविवारणं॥२॥सौतिरुवाचभृगु
वंशेनस्तोत्रंमालतीपरमेश्वरः॥हरेस्तोत्रंमंत्रंकवचंकृष्णस्यपरमात्मनः॥३॥नमोभगवतेरास
मण्डलेश्वरायस्वाहा॥इमंकल्पतरुंमंत्रंपुरादत्तंकुमारायब्रह्मणापुष्करेहरेःपुरादत्तंम
हेशेनगोलोकेरासमंडलेः॥श्रीशंकरउवाचध्यानंचविप्रोह्येतंप्रजितंसर्वसंमतंमूलेनसर्वदेव
वन्दितेत्यादिकंस्तवं॥४॥अतीवकमनीयंचपितुर्वक्त्राच्चनारदात्॥पुरादत्तंपुरविप्रगंगायांस्नानतः
कृतेन॥५॥श्रीशंकरउवाचगोलोकेरासमण्डलेःधर्मायगोपीकृतेनहरिणाकथयप्रभोत्वं॥सम
हेशंकवचंमंत्रंकल्पवृक्षसमंस्तवं॥नारायणेभ्योदास्यामिभक्तिमांवतः॥६॥श्रीकृष्णउवा
चशृणुवक्ष्यामिधर्मेशधर्मेदंकवचंपरं॥अहंदास्यामिपुत्रायगोपनीयंसुदुर्लभं॥७॥यस्मैकस्मै
नदातव्यंप्राणतुल्यंममैवहि॥यतोमेदेहिनांदेहेनजःकवचेपिच॥८॥कृतस्नष्टिमिदंम

स्वाधातात्रिजगतोभवेत् सेहंतोभवेद्देशंभो ममतुल्योभवेभव १५ हेधर्मत्वमिदंदत्त्वाभवसाक्षीक
र्मणां..तपसांफलंदाताचत्वंभवतमद्गुरुं॥ १६ ब्रह्मणेदुपावनस्यास्य कवचस्यहरिःस्वयं
स्रष्टाचछंदश्चगायत्री देवोहंजगदीश्वरः १७ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगःप्रकीर्तितः॥ त्रिलो
कीसारपद्मास्यसिद्धैकवचसंविधे १८ योभवेत्सिद्धकवचोममतुल्योभवेन्नरः॥ तेजसासिद्धियोगे
नज्ञानेनविक्रमेणच २० भालंपातुगवांनेत्रयुग्मंनमोराधेश्वरायच कृष्णःपायाच्छोत्रयुग्मंहरि
र्मेघ्राणमेवच २१ जिह्वांवह्निजायांतःकृष्णायेतिचसर्वतः श्रीकृष्णायस्वाहेतिकंठंपातुच
तुष्पथः २२ ह्लींकृष्णायनमोवक्त्रंह्लींस्वर्वभुजद्वयं नमोगोपांगलेशाद्यंयस्कंधावष्टुतेरो
वतु २३ दंतपंक्तिंमोक्षयुग्मंनमोगोपीश्वरायच ॐनमोभगवतेरासमण्डलेश्वरायस्वाहा
२३ सर्वेश्वरःसदाकंठंपातुमेयंषोडशाक्षरः ऐंकृष्णायस्वाहेतिकर्णौपातुसदावतु
२४ ॐविष्णवेस्वाहेतिकेशंममापिसर्वतोवतु ॐहरयेनमइतिपृष्ठंपादंसदावतु २५ ॐ

गोवर्द्धनधारिणेस्वाहासर्वशरीरकं॥ प्राच्यांगोपातुश्रीकृष्णआग्नेय्यांपातुमाधवः २६ दक्षिणेपातु
गोपीशोनैर्ऋत्यांनंदनंदनः॥ वारुण्यांपातुगोविंदोवायव्यांराधिकेश्वरः २७ उत्तरेपातुरासेशऐशा
न्यामवतुःस्वयं॥ संततंसर्वतःपातुपरोनारायणःस्वयं २८ इतितेकथितंब्रह्मन्कवचंपरमा
द्भुतं ममजीवनतुल्यंचयुष्माभ्यंदत्तमेवच २९ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिवा कलं
नार्हतिलामेवकवचस्यचधारणात् ३० पुत्रसम्पत्कविधिवत्वस्त्रालंकारचंदनैः॥ लाभानंत
नमस्कृत्यकवचंधारयेत्सुधीः ३१ कवचस्यप्रसादेनजीवन्मुक्तोभवेन्नरः॥ परिस्पर्शेनसिद्धा
यचविष्णुरेवभवेद्ध्रुवं ३२॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेब्रह्मखण्डेपुरुषपावनंनामकवचंसमाप्तं॥
शिवस्यकवचंब्रह्मन्यतातमिहशौनकाविदित्वचपुरागंधर्वोयक्षोमणुंनत्वा
गवतेशिवास्वाहेतिवामनुरितोविधिस्तेनपुष्करेकृपयाविभोः॥ अयंमंत्रोवरुणायप्रदत्तो

अलक्षणाय पुराय स्वयंप्रभुश्चाणाय वरदाय वाक्पथातीताय पुराणाय लेनसर्वदेवनमस्कृताय वेदादिकर्मणे वचो॥१॥ध्या
येत्तित्यादिकं ध्यानं वेदोक्तं सर्वसंमतं॥ ॐ नमो महादेवाय वाणीश्वरायवा वाणीश्वरः महेश्वरस्तस्मा ग्रं क
वचं परमाद्भुतं॥२॥संसारकाननं नाम रूपकाय प्रयोजनं॥ महादेवायवा वाणीश्वरायवा॥ शरणं प्रपद्याभिदेवेश
कवचं परमाद्भुतं॥३॥हेतुमंत्रं प्रवक्ष्यामि गोपनीयं सुदुर्लभं॥ पुराद्भुतं सर्वसेवितं त्रैलोक्यविजयं
यच॥ मंत्रैर्वेदैश्च कवचं मनसा धारयेत्सुधीः॥४॥ ॐनमः शिवाय त्रैलोक्यभावनीलमाहिज
संसारकाननस्यास्य कवचस्य प्रजापतिः॥५॥ ऋषिश्छंदश्च गायत्री देवो हंसमहेश्वरः॥ धर्मा
र्थकाममोक्षेषु विनियोगः प्रकीर्तितः॥६॥ पंचलक्षजपेनैवसिद्धिदं कवचं भवेत्॥ योभवेत्ति
हिकवचो मनुष्योभवेद्भुवि॥७॥ तेनसासिद्धयो सोनेनपत्नीविकवेणवा॥ शंभुर्मस्तकेपातु
मुखंपातु महेश्वरः॥८॥ हृत पंक्तिं नीलकंठोप्यधरोष्ठं हरिः स्वयं॥ लंबपातु बंदचक्रो कंठं ष्ट

षभवाहनः॥९॥ वक्षः स्थलं नीलकंठो वृषभः पातु दिग्वरः॥ सर्वांगं पातु विश्वेशः सर्वदिक्षु च सर्व
दा॥१०॥ स्वप्ने जागरणे चैव स्थाणुर्मे पातु दंतकं॥ इतिते कथितं वाणि कवचं परमाद्भुतं॥११॥ य
स्त्वेकवारं पठते गोपनीयं प्रयत्नतः॥ यत्फलं सर्वतीर्थानां स्नानेन लभतेनरः॥१२॥ तत्फलं लभतेनूनं कवच
स्यैव धारणात्॥१३॥ इदं कवचमज्ञात्वा भजेद्योपः समंधीः॥१४॥ शतलक्षमवाप्नोति नमंत्रः सिद्धिदायकः॥
१५॥ इतिश्री अग्निवेवर्ते अलक्षवेद शंकरकवचं समाप्तं॥ श्रीतिरुवाच॥ कवचमिदं कथितं तत्रो क्तेषुच शैल
जे मंत्रराजे कल्पतरुर्वशिष्ठो दत्तवान्पुरा॥१॥ ॐ नमः शिवाय वाणीश्वरायवा वेदे पुराणे सारंचसु
रेशानीललोहिते योगीश्वरे योगबीजे योगिनी वशुरोर्गुरुः॥२॥ ज्ञानानंदे ज्ञानरूपे ज्ञानबीजे सनातने
नपसांमूलदातारं दातारं सर्वसंपदां॥३॥ तपोरूपं तपोबीजे तपोधनधनेवरं॥ वरेवरेण्यवरदे
शंभिद्वंगलोवरे॥४॥ कारणं मुक्तिदं जानो नरकार्णवतारणं॥ आशुतोषं प्रसन्नास्यं करुणामय
सागरं॥५॥ हिमचंदनकुंदेंदु कुमुदांभोजसन्निभं॥ अलज्योतिः स्वरूपंच सूर्यरूपंमहाद्भुतं॥६॥ आत्म

नः स्वपरं सानुसमर्थयमवलीलयाभक्तजीवनमीशं भक्तानुग्रहकारणं ॥७॥ वेदानशक्तायस्तोतुंक्रम
हंसौमितंविभुंअपरिछिन्नसीमानमाद्यंनसगोचरं ॥८॥ व्याघ्रचर्माम्बरधरं हसभस्मधरंशुभं
शूलपट्टिशधरं सस्मितं वेदुशेखरं ॥९॥ इत्युक्तास्तवराजेननित्यंवाणः सुसंयतः ॥प्रणम्यशंकरंभ
क्त्या दुर्वासाश्चमुनीश्वरः ॥१०॥ इदं स्तोत्रं वशिवेनगंधर्वायपुरामुनेः ॥कथितंवयहस्तोत्रंअलिनः पर
मादुते ॥११॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंपठेद्वाश्रावयेन्नरः ॥स्नानस्यसर्वतीर्थानां फलमाप्नोतिनिश्चितं ॥१२॥
अपुत्रो लभतेपुत्रं वर्षमेकंस्मरणोतियः ॥संयतश्चविशुद्धात्मा शिवस्यशंकरंप्रभुं ॥१३॥ गलकुष्ठी म
हाश्लीवर्षमेकंस्मरणोतियः ॥अवश्यंमुच्यतेव्याधिः सुवाक्यमितिविश्रुतं ॥१४॥ कारागारेविबुद्धो
यः सनुप्राप्नोतिनिर्वृतिं ॥सोवत्सरंस्मरन्नासमेकंमुच्यतेबंधनाद्ध्रुवं ॥१५॥ अक्षराज्योलभेद्राज्यंभ
क्त्यास्मरणेनयः ॥मासंस्मरन्नरोयंयत्सलभेद्धनमोघं ॥१६॥ यस्यास्त्रीवर्षमेकंगर्भिणीयं
स्मरणेनवै ॥सिद्धिंतेसुप्रयच्छेरोगाद्यंकरस्यप्रसादतः ॥१७॥ यःस्मरेन्नित्यमेवेदंभक्तवात्सलवराजनिमं

द्विजोनस्यसाद्वैविभुवनेनास्तिकिंचित्रशोनक ॥१८॥ करादिहंभुविछेरोकभवेत्तस्यभारते ॥अचलं
परमैश्वर्यं लभतेनात्रसंशयः ॥१९॥ सुसंयतोनिभक्त्यावमासमेकंस्मरेणोतिच ॥भार्यांलभतेभार्यासु
विनीतांसतीवरां ॥२०॥ महास्मरंस्वदुर्भाग्यमासमेकंस्मरेणोतियः ॥बुद्धिंविद्यांबलंभतेपुत्रमायोपरेश
तः ॥२१॥ जन्मदुःखीहरिंदृश्यमासंभक्त्यास्मरेणोतियः ॥अचलंविपुलंलभतेशंकरस्यप्रसादतः ॥२२॥ इह
लोकेसुखंभुक्तातनौतिंसुदुर्लभां ॥नानाप्रकारंधर्मंवमात्यंतेशंकरालये ॥२३॥ पार्श्वेप्रव
रोभूत्वासवसेत्तत्रशंकरोयः स्मरेन्नित्यंसंयतोत्रमनुत्तमं ॥२४॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तमहापुराणेब्रह्मखण्डेस्तवराजेनामविंशतितमोध्यायः ॥२०॥ सौतिरुवाच ॥ मुदामालावतीसाहंगंध
र्वीशापवर्हणः ॥जातः केनप्रकारेणतद्वाचक्तुमर्हसि ॥१॥ शौनिरुवाच ॥ पुरुजेवरेशेवटु
मिलोपराजनः ॥कलावतीतस्यपत्नीबुद्धाचातिपतिव्रता ॥२॥ स्वामिदोषेणसावंध्याकोपे
लेचभर्तुराज्ञया ॥उपतस्थेवनेघोरेनारदंकाश्यपंमुनिं ॥३॥ ध्यायमानंचश्रीकृष्णंज्वलंतंब्र

Dr. BHAU DAJI MEMORIAL

लक्ष्मणेनैव यास्यामि द्राक्षुनुदेशं प्रभाषितं। अद्यादशेंद्रावधिनेंकालंवकालस्तवेक्षते॥२५॥ब्राह्मणः पत्युतेतत्रभक्षितः कृमिभिर्ध्रुवं॥ततस्त्वंडालकोनीसलक्ष्याजन्मवब्राह्मणः॥२७॥सद्यश्चकुष्ठीभवतिशपतिभिःपरिवर्जितः॥इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठोविररामचशोभनः॥२८॥इयंतीतपुरस्तस्यौमुक्तकंठौष्ठतालुकौ॥एतस्मिन्नंतरेविप्रमनोप्रवेनिशामयः॥२९॥तस्यापुरस्तनेहृष्टामुनिवीर्यंपपातह॥धर्मोस्नाताचकुमली कृत्वातद्भक्षणंमुदा॥३०॥मुनिंप्रणम्यसाहृष्टाप्रययौभर्तुरंतिकं॥तत्प्रणाम्यकुमिलेकांतेकांतेमनोरमं॥३१॥सर्वंनिवेदयामासकृतांतेगर्भहेतुकं॥कलावतीवचःश्रुत्वाप्रहृष्टवदनेक्षणा॥३२॥उवाचकांतामधुरंपरिणामसुखावहं॥कुमिलउवाच॥विप्रस्यवीर्यंत्वद्गर्भेवैलक्षस्यमहात्मनः॥३३॥वैलक्षोभविताबालस्त्वंभाग्यवतीसती॥यद्गर्भेवैलक्षोजातोयस्यवीर्यंत्ववासती॥३४॥तपोबलंचवैकुरुतेपुत्रकाणांशतंततः॥तीर्थयात्राविमानेनसद्यस्तीर्त्वाभिनिःसृतः॥३५॥यानोवैकुंठनगरंजन्ममृत्युजराहरं॥कस्यचिद्ब्रह्मणस्यैवगेहेगच्छसुभाननेः॥३६॥पश्चात्रमांतिकंभद्रेयास्यसीतिहरेःपुरा॥इत्युक्त्वागोपराजश्चस्नाताकृत्वाचतर्पणं॥३७॥संपूज्याभीष्टदेवंचब्राह्मणेभ्योधनंददौ॥अश्वानांचचतुर्लक्षंगजानांलक्षमेवच॥३८॥शतंमत्तगजेंद्राणांब्राह्मणेभ्योददौमुदा॥उष्ट्रैःश्रवःपंचलक्षंरथानांचसहस्रकं॥३९॥शकटानांत्रिलक्षंचब्राह्मणेभ्योददौमुदा॥ग्रामाणांतुसहस्रेचनगराणांशतंशतं॥४०॥सार्द्धंतुलक्षौलंचब्राह्मणेभ्योददौमुदा॥राज्येस्थाप्यमहाराजोपुत्रंबाह्येहरिंस्मरन्॥४१॥जगामवदरीगोपोमनोपायीमुदान्वितः॥नत्वामासंतपःकृत्वागंगातीरेमनोहरे॥४२॥सर्वविघ्नविमानेनरत्नैर्दुग्धाभितोनवं॥संपूजोविष्णुदूतोथवैकुंठंचजगामह॥४३॥नत्वाप्रहरेहरिंहरिदासोवभूवसः॥कृष्णानाम्नाकलावत्याःअयंतामहरीनक॥४४॥कलावतीगतेनाथेउवैधव्यमवारुदत्॥वक्षोग्राणांस्तनुलामाब्राह्मलोनेवरहिता॥४५॥ब्राह्मणीजानतेपुत्रानाम्नाहीनामुदान्वितः॥जगामरत्नप्रस्थंचस्वगेहेवैष्णलोनव॥४६॥सार्द्धंमगेहे

साध्वी वसुमती नयेवरं तप्तकांचनवरर्णभंजलेतेजसा ४७ तत्स्पर्धोद्धितः मर्कीरत्नुवी
लकेसुभं श्रीमध्याङ्गमार्तंडज्वलंतेजलतेजसा ४८ कामरेवाधिकंरूपंवंद्राधिकसुशोभनं श
रत्पार्वणचंद्रास्यंशरत्पंकजलोचनं ४९ रक्तपाटलिललितंसुकपोलंमनोहरं पद्मचक्रांकि
तेपादपद्मेनातुलमुज्वलं ५० करपुण्यसुरंचकरंतेवस्तनार्थिनं योषितो बालकंदृष्ट्वा
प्रयपुश्चाश्रमंमुदा ५१ पुत्रहारसुतोविप्रः प्रहृष्टश्चननर्तच सबालोवरथेनचमुत्कपट्टेय
थाशशी ५२ पुरोधप्रांतरणासंवसपुत्रंवयथासुतं ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेब्रह्मखंडेउपबर्हणज
न्मकथनेनामत्रिंशतितमोध्यायः ॥ ३० ॥ सौतिरुवाच ॥ वभ्रुवत्कालेबालश्चक्रेणसंवत्सरायनः जाति
स्मरोज्ञानपुंजः पूर्वजंस्मरतः सदा १ सोचते सततंकृष्णयशोनामगुणादिकं स्मरणंरोदिति
दृष्ट्वपुत्रकोकिलविप्रः २ कृष्णसंबंधिनोगाथांश्रुत्वोवाचतंतत्रवै तत्संबंधिपुराणंवत
त्तितस्मिन्वाढधिं ३ पुत्रंमाकुरुतेमानमानराणांवरेपुने हरिंसंस्मरयानीतिमानरसो

वरसुन ४४ शौनक उवाच ॥ किंनामबालकस्यास्यवभ्रुवत्जन्मयत्तसः ॥ उत्पत्तिसंज्ञयावापितद्ब्रू
वानमुमर्हसि ४५ सौतिरुवाच ॥ अनारब्धवशेवत्कालेबालोवभ्रुवत्तानारदोजन्मकालेवैतेन
पंनारदाभिधः ४६ शौनक उवाच ॥ शिशुर्नामबभिरयोतुमुत्पत्तावयोषिते ॥ मुनीश्वरस्यक
थंनामनारदश्चेतिविश्रुतो ४७ सौतिरुवाच ॥ अपुत्रकायविप्रायधर्मपुत्रोनरोमुनिः ददौपु
त्रैकाग्रयपायतेनवैनारदस्मृतः ४८ शौनक उवाच ॥ अपुत्रानामपुत्रत्वंकतासौतेशिशोर
पिअद्रवोमौत्रलपुत्रः कथंसनारदाभिधः ४९ सौतिरुवाच ॥ कल्पांतरेब्रह्मकेशभुर्व
हरोनराः जातआदौचनलेदासेनवैनारदः स्मृतः ५० ततोवभ्रुवत्बालश्चनारदंक
रेशतः अतोब्रह्मानामचक्रेनारदश्चेतिसंज्ञनं ५१ सापतेशिशुहतोतेनमातावधानंनिश्च
मया ॥ उपालंभोरहस्येनविशिष्टंकिंप्रयोजनं ५२ वरंमेपिकोबालोविप्रेणेहेनहेने
सउत्पपालनंचक्रेमातरंस्वसुतंयथा ५३ एतस्मिन्नंतरेविप्रा आयपुर्विप्रमंदिरं शिशु

अपंचवर्षीयान्महातेजस्विनोयथा॥१४॥ प्रछनेंऽतर्वंतश्रीकामध्याऽभास्करं मधुपर्काद्यैः
रक्षाप्रणामपुरोहितः॥१५॥ फलमूलादिकंकृत्वाचत्वारोमुनिपुंगवाः विप्ररूपेणभुंजीरेतान्छेष
भुंजोशिशुः॥१६॥चतुर्थकोमुनिस्तत्रैकृष्णमंत्रंददौमुदा तेषांदासःसोवभूवाऽजानांमानुरा
गेणा॥१७॥एकदाशिशुमातावगच्छंतीमिधिवृक्षकेसमारसर्परक्षावताक्षणात्मरतीहरिं॥१८॥
सद्योजग्राससर्वेकुरुंतंविप्रुवानेनस्तामती विप्रुपार्थरसंमुक्तास्वस्तानंप्रयकौकिल॥१९॥महा
रतीनीशिशुस्तस्थौगंगातीरेमनोहरे॥नवस्तावादिप्रुमंत्रंविप्ररूपंजजापसः॥२०॥कृतापि
सारोगशोकहरंवेदेसुदुर्लभं॥महारण्येवटोरेवअश्वत्थस्यसन्निधौ॥२१॥कृत्वायोगासनंसो
वैपुरुषिंतंतत्रकालकः॥शीघ्रंजग्राहतंबालकः प्राप्तकुमारेणवधीमता॥२२॥दीनमुरा
श्रीहरेश्चनउवाचकुमहर्षि॥कौतिकवाचकृष्णेनदत्तोगोलोकेकृपयाप्रभुणा॥२३॥ताविष
त्यक्षरोमंत्रोवेदेसुदुर्लभः॥तदाग्रहोदत्तोमेकुमारायवधीमते॥२४॥कुमारेण

सदृत्तश्चमंत्रोदेहिशवेद्विजा॥३॥नमोभगवतेरासमंडलेश्वरायश्रीकृष्णायस्वाहेतिमंत्रोपंच
त्यपादृक्॥महापुरुषस्तोत्रंचसर्वेषांकवचंचयत्॥२५॥अस्योपयोगिकंध्यानंसामवेदोक्तमे
वंचतेजोमण्डलरूपंचसूर्यकोटिसमप्रभं॥योगिभिर्वांछितंध्यानंयोगसिद्धगणैर्वृ
ध्यायंतेवैलतारूपंतरुणंनरसन्निधौ॥२७॥अतीवकमनीयंचशोभनीयंमनोहरं॥ललि
तंसुरलीहस्तंवल्लवीवेषधारिणं॥कोटिकंदर्पलावण्यलीलाधाममनोहरं॥वंशीवट
प्रभामूलनिवासिनंपरात्परं॥त्रिभंगभंगिमायुक्तंद्विभुजंपीतवाससं॥रत्नकुण्डल
गंडाभ्यांमण्डितंस्मेरमाननं॥३०॥मयूरपिच्छचूडंचरत्नमालाविभूषितं॥शोभितंजानुपर्यं
तंवनमालयावृतं॥३१॥चंदनोक्षितसर्वांगंभक्तानुग्रहविग्रहं॥सस्मितंकोटिकंदर्पलीलाधाम
मनोहरं॥एवंविधंमहाविष्णुंस्मरेत्तंतत्रसंयतः॥३२॥वह्निजायांचमामंतेडेतांते॥
शिरोमंत्रोमयाप्रोक्तोमहाविद्याश्चषोडश॥३३॥अष्टाक्षरोमहामंत्रोराधाकृष्णेतिसंज्ञितः॥

यैश्वर्यजितवंदितंसदाशिवं॥३४॥किशोररायिकाकांतंशांतरूपंपरात्परं।मिलितंसाखिरूपंवनिर्गुणं
सहजेः परं॥३५॥ध्येयंसर्वेश्वरंतेवपरमात्मानमीश्वरं।इदंतेकथितंध्यानंलीलयैवकृतवेसुने
३६॥मंत्रौषधयोगिकंसत्यंमंत्रंवै कल्पपादपंसाप्तंबालकंसरयूध्यानस्थंस्तवशोनक
३७॥हिंवर्षसहस्रंवनिराहारः कृशोदरः।हरेर्ध्यायन्बालकोध्यानेश्रीकृष्णंवयरात्परं॥३८॥हरि
लीलासनस्थंवरत्नभूषणाभूषितं।किशोरवयसंशांतंगोपवेशंवसस्मितं॥३९॥गोपा
लैर्गोपिभिश्चवेष्टितंपीतवाससं।हिभुजंमुरलीहस्तंवदनेनविचिंतयन्॥४०॥बालकिस्तु
शिवाध्येयस्तयमानेपरात्परे।इक्ष्वाकुवंशविध्वंसेशांतश्चगोपिबालकः॥४१॥विरराम
शोकार्तोयदानंद्रुमक्षमः॥तरोरधस्थमूलेवनइक्ष्वाकेश्वरंशिशुं॥४२॥ब्रह्मा वप
रिपुरुषश्चनिद्रमंत्रप्रभावतः॥कभूवाकोशकालीनुतंदृष्ट्वाबालकं॥४३॥सत्यंप्रबोधयुतं
वहिर्नमेवहिर्नाहरं॥सकृत्प्रदर्शितंरूपंनदृष्टंनाभुनाभुनः॥४४॥अविपक्वकषायाणां

दुर्दर्शमकृतात्मनां॥एतस्मिन्विग्रहेलीलेसंजातेहिअविग्रहे॥४५॥पुनर्दृष्ट्वाशिशोर्विग्रहंब्रह्ममुह
रंहसोहिनिश्चलांतोपिबालोविरराम्मुदान्वितः॥४६॥कालेत्यजदेहंसकृत्वंवहिर्मनसा
वाचेदुर्दुभयःस्वर्गेपुष्पवृष्टिर्बभूवह॥४७॥बभूवशापमुक्तिश्चनारदस्यमहामुनेर्नृपत्वात्
सजीवश्चविलीनोविग्रहेहरेः॥४८॥बभूवप्रलयानित्यकालभेदेनिरोहितः॥अविभावितिरो
भावःसेवयानित्यदेहिनांपंजन्ममृत्युजराव्याधिर्भलानांवालिशोनक॥इतिश्रीब्रह्मवै
वर्तेमहापुराणेब्रह्मखंडेनारदशंभोवनेनामैकविंशतितमोध्यायः॥२१॥सौतिरुवाच॥क
तिकल्पान्तरेनीतेसृष्टिविधौपुनर्मरीचिमिश्रमुनिभिः सार्द्धंकदाहंबभूवसः॥२॥नार
दश्चेतिविख्यातोपुनर्दृष्टेनहेतुना॥पुत्रश्चोत्तानपादस्यबभूवमुनिपुंगवः॥३॥तेनसर्वेनारद
तेतिनामचक्रेपितामहः॥बभूवधातुर्यःपुत्रस्तत्सादृश्यापाश्चतः॥४॥सर्वकर्मणिदक्षश्चतेन
दक्षःप्रकीर्तितः॥वेदेषुकर्दमःख्यातोयोवर्णितेस्मृतेः॥५॥बभूवकर्दमाद्वालःकर्दमस्तेन

कीर्तितः अतितेजस्विनोमुख्योवर्णितेवापिशौनकः ५ जातःसयोतितेजस्वीश्रुतेनप्रकीर्तितः वशीभूतश्चशिष्यश्च जातःसयोतिबालकः ६ अतिमियोवैधानुश्च वाशिष्ठस्तेनकीर्तितः संततेपस्ययत्नेननस्वीबालकस्तथा ७ प्रकीर्तितोयतस्तेनसंयुतःसर्वकर्मसुपुनस्तपःसुवेदेवर्त्तनेस्फुटनेपिवा ८ तपसंघस्वरूपश्चपुलस्यस्तेनकीर्तितः त्रिगुणाधोमहत्स्वाविष्णावश्चप्रकीर्तितः ९ नयोर्भक्तिपुनश्चेतितेनबालोत्रिरुच्यते जटाश्चांगेशिरसारूपाः पंचसंत्यस्वमस्तके १० तपस्तेजोमयोयश्चसवर्षेवाशिरवः स्मृतः आंगिरतमेदेशेनपस्तोपेसजन्मनि ११ आयोनरतपानाममुनिस्तेनप्रकीर्तितः स्वयंतपःसमाप्तोतिकाहयेत्राणवेससन् १२ कविः समर्थस्तपसिकोदुस्तेनःप्रकीर्तितः तपस्तोजसाबालोहीमिमान्सतनंमुने १३ तपःसुरोचतेचित्रंकविस्तेनप्रकीर्तितः कोपादेवकुलेसत्रुरेकारशस्मृताः १४ रोहनादेवरुद्राश्चकोपनास्तेनहेतुना शौ

MEMORIAL

नकउवाचरुद्रश्चैकतमोबालोमहेशइतिनेश्रुतः १५ भवान्पुरातनस्तज्ञःसंदेहंछेत्तुमर्हसिविभुः सत्वगुणःपातात्रलात्सत्रहारजोगुणः १६ तमोगुणास्तेचरुद्राःप्रलयंकुर्वंतिकालाग्निरुद्रः एतेहतीतेरुद्रेकः शंकरोभिधः १७ शुद्धसत्वस्वरूपश्चशिवश्चशिवरः स्मृतः अन्येकुलस्यचकर्त्तारोशेषिणुशंकरौ १८ सत्वोसत्वस्वरूपौद्वौपरिपूर्णतमस्यवा उत्तमेरुद्रोभवेद्रुद्रेकालेकर्षतिस्मरासितेहिजगत्सीमायायामोहिताः सर्वमुनीनांचमतिभ्रमः सनकश्चसनंदश्चतृतीयश्चसनातनः १९ सनत्सुमारोभगवांश्चतुर्थोव्रह्मणः सुतः व्रह्मास्तत्रासर्वपुत्राणांवचनेनमोहितः २० तेनप्रोक्तोपिनोधाताहरान्प्रसुप्तवेनहा सनकश्चसनंदश्चतीव्रावानंदबालकौ २१ आनंदितौचवाक्यौद्वौभक्तिपूर्णानमोस्तवा सनातनश्चश्रीकृष्णोनित्यपूर्णतमःस्वयं २२ तद्रूपश्चसनःसत्यंतेनबालःसनातनः सनत्सुनित्यवचनःकुमारःशिशुवाचकः २३ सनत्कुमारस्तेनैवश्रीवाचकमलोद्भवः व्रह्मणोबालकानांचव्युत्पत्तिःकथिताश्रुतौ २४ सांप्रतंनारदस्याद्यश्रुतांचपु

याऽऽमे ॥ इतिश्री ब्रह्मवैवर्ते महापुराणे ब्रह्मखण्डे द्वाविंशतितमोध्यायः ॥ २२ ॥ सौतिरुवाच ॥ ब्रह्मा
सृष्टिविधानेनानियोज्य सर्वान्लोकान्नारदंप्रेरयामास सृष्टिं कर्तुंवशीनकाहिनेसत्यंवेदा
रंपरिणामसुखावहंऽवाचनारदंब्रह्मावेदवेदांगपारगः ब्रह्मोवाचाहिवत्सकुलश्रेष्ठनारद
प्राणवल्लभोनानारीपरिहारोज्ञाननिधिरक्षयकारकाःसर्वेषामपिवंश्यानांजनकःपरमोगुरुः
विद्यादातामंत्रदाताहौसप्तमोवपितुःपरोधर्मवाहंजनकःपुत्रविद्यादाताचबालकाःमहान्याच
त्यागिनंकुठारपरियुद्धंसवशिष्यःसोपिपुत्रोयश्चाज्ञांपालयेद्गुरोःनस्येनंतस्यसृष्टस्यसोपुरु
षवत्करः ॥ सपंडितःसचज्ञानीसत्तमीसचपुण्यवान्गुरोर्वचस्करोयोहिस्येनंतस्यपरिप
वेदः सर्वेषांशास्त्रमाणांयः पुराणःपुण्यवान्सदा ॥ स्त्रीपुत्रयोश्चयुक्तेनारदतपसःफलं ॥ पि
तरः सर्वकालेचतिथिकालेचदेवताः ॥ सर्वेदृष्टस्यसायांतिनृणांनाशिवधेनवः ॥ नित्यनै
मित्तिकंकाम्यंकुर्वन्निःस्पृहिणःसदा ॥ हरंतंसुखंपुण्यंस्वर्गभोगंपरत्रच ॥ जीवन्मुक्तोय

स्यधर्मपरिपालकः ॥ यशस्वीकीर्तिमान्योहिसतोजीवतिसंततं ॥ यशःकीर्तिविहीनोहिजी
वन्नपिसतोहिसः ॥ ब्रह्मलोकंवसंस्तात्तारहेपुत्रिपुंगवः ॥ ऽवाचविनयंनीतःपुत्रकंदीर्घजीवनं
प्रतीनारदऽ ॥ ऽकदाचिदेवोचितोभोक्तानपुत्रोयः ॥ ऽ ॥ हानिर्वंशधरेवेशमहत्वेवायशस
रोगमकामालेचक्षापाऽधर्मसृष्टेनचाऽ ॥ जन्मकर्मवपुःक्षापालक्षणंचोभयोःपुरा ॥ कथंचक्षापा
पुत्रिकेकालेमृत्योर्विध्वंसिनः ॥ ऽ ॥ दोषायकल्पतेशश्वद्दोषोनगुणायच ॥ सपितासुतवंपु
सपुत्रःसमदीयतेऽ ॥ श्रीकृष्णपादपद्मेचदृढभक्तिंचकारयेत्तस्यसदृष्टिहीनाज्ञानाऽ
यहवालिशाः ॥ ऽ ॥ निर्वंशेचसपितातानेवकंकालमालिनी ॥ ऽ ॥ रक्षित्वाकृष्णपादेभक्तियोगं
पः पितामहः ॥ ऽ ॥ अन्यथाभिचिवंशेपुत्रेसक्तिंहरेर्नचेत् ॥ नपः स्वर्गभुक्तिमुक्तिकर्मणांचवधा
त्राऽ ॥ ऽ ॥ त्रिविधायोगिनोब्रह्मन्गृहिणश्चतथेतरे ॥ साधीयोन्याचकुलजाताः सर्वेःस्वपित
रंतरा ॥ ऽ ॥ परलोकंयमाधीनंतथैवयशसंतनुं ॥ वत्सामोक्षिसंमोक्षंनावत्यवशगामियां ॥

कुलागारसमानारीकुलरा कुलनाशिनी॥ कपटाकुरुतेसेवांस्वामिनोनवभक्तिता॥२२॥ सदा पुंयोगम
श्वर्थमनसामदनातुरा आहारादधिकंजारंप्रार्थयंतीनवंनवं॥२३॥ जारार्थेस्वपतिंतातहंतुमिच्छंतिपु
श्चली तस्यांयोषिद्यमेपूतोजीवनंतस्यनिष्फलं॥२४॥ कथिताःयोषितःसर्वा उत्तमाधममध्यमाः
स्वात्मारामाविजानंतिमनसासाधुपंडिताः॥२५॥ हृदयंक्षुरधारासंशरस्तत्प्रोतनंमुखं सुधोप
मंसुमधुरंवचनंस्वार्थमिच्छये २६ प्रकोपेविषतुल्यंवअन्यहंशीलकुत्सितं दुर्जयंमरणंप्रायं
निपटंकर्मकेवलं॥२७॥ सदातासाविनयंप्रबलंसाहसंपटुदोषः कार्यकलाकार्यशास्त्रमाया
दुरत्यया २८ पुंसश्चारुगुणान्नाशंश्वकामोजगदुरो आहारोदुर्गुणोनित्यमैश्वर्यंचबहुदुर्
गुणं २९॥ कोपःप्रेमाशकृतश्चवत्सायश्चनिश्चिते पत्रमेदोघनिबलःकास्थानत्रयितामह ३० का
नीताकिंसुरतंपुंसांविस्मरत्रपपरिक्षये तेजःप्रनष्टसंभोगेदृष्वालापेयशःक्षये॥३१ धनक्षय
मतिप्रीतोवात्यासन्नीवधुः सर्वं साहित्येदोषकंधनंकुलहेमनाशने ३२ सर्वनाशश्चकिंत्वासे

बलनारीकुकिंसुखं यावद्धनीवतेजस्वी सम्मानोयोग्यतापरः॥३३॥पुमान्नारीवशंकर्तुसमर्थस्तावदेवहि॥
रोगिणोनिर्गुणंरूढंयोषित्त्यजेत्प्रियं॥३४॥लोकाचारभयात्तस्मेदत्वाहारमल्पकं इत्येवंकथि
तंसर्वंबलनाम्नागमंयथा॥३५॥सर्वंजानासिसर्वज्ञस्वात्मारामेश्वरोभवान् अनुग्रहंकुरुकिंवो
विज्ञापंदेहिसांप्रतं॥३६॥कृतमत्रकिमार्यायामित्थंकन्यानरोपरं॥इत्युक्त्वानारदस्तत्रस्थित्वावैत
त्यहंबुजं॥३७॥गोपयावेपितरंगंतुंनपसिमंगलं॥पुरोजलिपुटोभूत्वाकिंनप्राप्तंकथरहं॥३८॥न
त्वाप्रदक्षिणांनत्वाब्रह्मलोकंगंतुमुद्यतः॥३९॥गच्छंतंतत्रपद्मोविधाताजगतांमुनेः॥४०॥कोरोदोषैर्मु
क्तंकंदंमहासंसारिणोयथा॥४१॥करेधृत्वासमाश्लिष्यचुचुंबवपुनःपुनः॥४२॥किंनप्राप्तंकृतार्थ
यासयाकस्मज्जगत्रितयंस्वात्मारामेश्वरोब्रह्मायोगीन्द्राणांपुरोगुरुः॥४३॥भेदंसोढुंनशक्तःकवि
त्वेदोदुःसहोहृदिज्ञानरूपुत्रभेदेनमोहितोविष्णुमायया॥४४॥रोदंतीतांचकमलारेमेसुतंसंवो
ध्यशोनकः॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेनारदनारायणसंवादे॥ब्रह्मखंडे॥ब्रह्मोवाच॥ त्वंवत्सतपसेगच्छसंप्रा

रत्नहत्नर्षिणा अहं वस्यामि गो लोके कृष्णेविज्ञानुमीश्वरे १ सनकश्चसनंदश्चतृतीयश्चसनातनः स
नत्कुमारो वैराग्याच्चतुर्थः पुत्रएवच २ यतोहि नारदश्चैव वोढुः पंचशिरस्तथा। ब्रह्मात्मजस्तेसनकः स
र्वेचैते संसारकर्षिणः ३ ववल्गतोमरीचिर्मे अंगिराश्चमनुःस्मृतः। तविरश्चिः कर्दमश्चप्रचेताश्च
क्रतुर्भगुः ४ वशिष्ठोवत्सलः शश्वत्सर्वज्ञेतेपुनःपुनः अन्येविदेकिनः साध्याः किंवेसंसारकर्षि
णः ५ निबोधवत्सवक्ष्यामिवेदोक्तंवचनंशुभं वेदप्रणिहितानेतान्सभासुसप्रशंसिता ६
वेदप्रणिहितोधर्मोधर्मस्तद्विपर्ययः आदौविप्रोपुरोसर्वंपरिधायविधानतः ७ समधी
त्यतोवेदान्ददातिगुरुदक्षिणां ततःप्रकृष्टकुलजांसुशीलांतांसदुद्वहेत् ८ साध्वीजायां
पतिनापतिर्वेकासुतत्परा। सदृशेदुर्विनीतांवैप्रभवेन्नकदाचन ९ आकरेपद्मरागाणांजन्म
कांचनमेरुतः। जातःसदृशसंस्कारापिप्रोहीचेरणान्नर १० दुर्विनीतासाचदुष्टास्यात्
सर्वकर्मसु नित्यंसदुष्टाःस्त्रीश्चयोषितः कर्मजाकुलजा११ सर्वैश्वासावकुलजा अस

देशसदृक्षनिर्गुणेस्वामिनंसाध्वीसेवतेचपतिंसती १२ नसेवतेचकुलजापिकांतंदुष्टं
शीलाःसदृशंशीलकल्याणप्रबलेनपरिग्रहेत् १३ तस्माद्गुणसमुत्पादंदृष्ट्वातपसेप्रेरेत्। वरमध्य
स्थितेवासःसर्पस्त्रीचकंटकी १४ एतेभ्योदुःखदोवासःस्त्रियादुष्टयासह तस्माच्छीलमयावे
दोक्तसंस्कारदक्षिणांश्च पुत्रदेहीदमेवेतिनुनुवारपरिग्रहेत् तेवसन्तुलजांतांचपत्नीं च
मालभेत् १५ विवाहंतुकृतंकल्याणकल्याणेवसुधेहिनो मनुर्वंशेदुवसेहसंजपस्पर्हेसती
१६ त्वंकृतेजन्मलब्धावकुलतेभारतेतपःश्रद्धांकुलांरत्नमालांकमलाकलां १७ भार
तेजन्मवेदार्थंजनानांतपसःफलं। आरोहंवेदहीलोकेवनतःप्रस्थितःपरं १८ तपस्तपस्विनो
दानंकमण्डलुंअक्षतंवेलवंतेहेतिसकुलंकुलपरायणं १९ अंतकालेहरिर्यस्यास्य
किंतपसाहरथा। तपसाहरिराराध्योनान्यःकश्चनविद्यते २० पत्रंतत्रकृतंकृष्णेसेवनंपरमं
तपः वत्सबद्धवनेनैवगृहेस्थित्वाहरिंभजगृहीभवसुविश्रेष्ठदक्षिणांसर्वदासुरां २१ का

MEMORIAL

क्षुभद्गमनप्रयोजनंतपोधनंतपसाचशोनक १५ सद्रत्नसिंहासनसुंदरेवरेदेवाप्रशंसुर्व
रपार्श्वदैःसहासीनोवाससकुलनयःपुरंजलिस्तुष्टावभक्तिप्रणतःप्रभुंदिजः १६ गंधर्वराजे
नकृतेनसारदोदेवोकस्तोत्रेणशुभप्रदेनच स्तुत्वा प्रणम्यपुनरेवकृतांजलिर्मुनीद्रासभव
स्यवाग्मतः १७ वंकारंतदेवनिवेदितंशिवेमनोभिलाषंभवकामपूरके कृत्वामुनेसद्गुरुंक
पानिधिंकुतंप्रतिशोप्रचकारदोभितिः १८ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेब्रह्मखंडेईशानारदसंवादे पंच
विंशतितमोध्यायः २५ सौतिरुवाच हरेस्तोत्रंचकवचंमंत्रंप्राप्यविधिंपरंहरंयथावेदवि
धीनंवज्ञानंचेवच १ स्तोत्रंचकवचंमंत्रंध्यानंप्राप्यविधानकं।तमेकंनीतंज्ञानंवदद्दीन
बंधो महेश्वरः २ मंत्रंप्राप्यमुनिश्रेष्ठः परिपूर्णमनोरथः उवाचप्रणतोभक्त्या गुरुंप्रणतवत्स
लं ३ नारदउवाच आकृष्णंब्राह्मणोवाचवृद्धेदविदांवर स्वधर्मपालनेनित्यंयतोभ
वतिनिश्चितं ४ महेश्वरउवाच उत्थायब्राह्मेमुहूर्तेब्रह्मरंध्रसरोजके कृत्वासहस्रपत्रे

वनिर्मलेह्यनिवासंपरित्यज्यगुरुंतत्रेवचिंतयेत् ब्राह्ममुहूर्तकंप्रीतंसस्मि
तंशिष्यवत्सलं ध्यात्वाप्रसन्नवदनंशांतंपरिगुरुंनिरंतरं साक्षात्कृष्णस्वरूपंचशिष्यश्चिंतये
त्ततः ध्यात्वानदद्याद्गंधादीन्मूलेनैवतुसंहस्रपत्रेकिंतुरौद्रेवैष्णवेचिंतये
त्तु चापस्यैवस्यध्यानंषट्पंतद्विचिंतयेत्तान्हीत्वातदनुशोचकर्मणेसमर्पयेच्चिंतयेत् आ
त्मानंध्यात्वागुरुंनत्वासंपूज्यविधिपूर्वकं पश्चात्तदाद्यादायस्थानेदद्यात्प्रयत्नतः १०
गुरुंप्रदक्षिणीकृत्यदेवीमंत्रंप्रजापयेत् नत्वादेवंगुरुंदृष्ट्वासप्ताहंवागुरुंनतः ११ गुरुर्ब्र
ह्मागुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः गुरुः प्रकृतिरीशाद्या गुरुश्चद्वौनिलोरविः १२ गुरुर्वायु
श्चवरुणो गुरुर्नानाविधोमतः गुरुरेवपरंब्रह्मनास्तिसत्योगुरोः परः १३ अनीहरेवं
हरेवसमर्थोब्रह्मणोगुरुः नसमर्थोगुरोरुच्चैरक्षणोसर्वदेवता १४ यस्यमुखेगुरुः स्व
यंनयत्नस्यपदेपदे यस्यरुष्टोगुरुस्तस्यसर्वनाशश्चसर्वदा १५ अतस्तंप्रत्यगुरुंदेवं

नेत यैव वा ॥ ३ ॥ सङ्कल्पानां चक्रेत्राणां मुद्राणां नोमदेत्यनेत् ॥ स्नानोवा पयो वास्नानोविप्रः शौचेन
शुध्यति ॥ ४ ॥ शौचं हीनोशुचिर्नित्यमनर्हः सर्वकर्मसु ॥ कृत्वा शौचमिदं विप्रोमुखं प्रक्षालयेत्सुधी
॥ ५ ॥ आदौ वोऽङ्गं यैर्मुखशुद्धिं समाचरेत् ॥ दंतमार्जनकाष्ठानांनिंद्यमंश्रृणु नारद ॥ ६ ॥ नि
रपित्ते सामवेदे हरिणी वाऽकि कङ्क्रमो ॥ अपामार्गसिंधुवारमाम्रंचकरवीरकं ॥ ७ ॥ करीरं वशिरी
षं वजाति पुन्नाग शालिकं ॥ अशोकमर्जुनंश्रीवल्लीरक्तंकरंवकं ॥ ८ ॥ नेत्रकंवकुलंचोंडुं पला
शं चसुशस्तकं ॥ वटरीपारिभद्रं चमंदारं शाल्मली तथा ॥ ९ ॥ वृक्षंकेटकपुक्कं चलताहिपरि व
र्जितो ॥ पिप्पलंपिप्पली चापिप्लंतिंतिणीकं नतालकं ॥ १० ॥ खर्जूरंनारिकेलंचनालंचपरिव
र्जितो ॥ एतत्शौचविहीनस्य सर्वं शौचविहीनकः ॥ ११ ॥ शौचं हीनोशुचिर्नित्यमनर्हः सर्वकर्मसु
॥ तदङ्गानांकृतेकर्म नतस्य फलभाग्भवेत् ॥ १२ ॥ नोपतिष्ठतियःप्रातर्नोपास्तेयस्तुपश्चिमां ॥ स
शूद्रवद्बहिः कार्यः सर्वस्माद्द्विजकर्मणः ॥ १३ ॥ प्रातर्संध्यांपरित्यज्य मध्याह्नंपश्चिमांतथा ॥

अहल्यायामहल्यांप्रत्यहंनभोद्विजः ॥ १४ ॥ एकादशीविहीनोयः संध्याहीनश्चयोद्विजश्चकल्पं
नेत्कालसूत्रेपच्याहिरवलीपति ॥ १५ ॥ विधायप्रातःसंध्यांचपुरुषिंसुरंरविं अहल्यायामी शं
विष्णुंक्षमांपंप्रोक्षस्वंतीं प्रणम्यगायंमाल्पंवदर्पणंमधुंकन्यें दृष्ट्वास्नानादिकंकालेकु
र्यात्साधकस्नानकं ॥ १६ ॥ पुष्करिण्यांचवाप्यांचयदास्नानंसमाचरेत् ॥ समुद्धृत्यपंचपिंडानादे
धर्मविचक्षणः ॥ १७ ॥ नद्यांनदेकंदरेवातीर्थवास्नानमाचरेत् ॥ तीर्थान्युत्तालयेत्तत्रतः स्नानंपु
नर्मुने ॥ १८ ॥ श्री कृष्ण प्रीतिनामद्यवेलावांमहामुने ॥ संकल्पोहरिणामेवकृतपापक्षयंकरः
॥ १९ ॥ विप्रः कृत्वासुसंकल्पंपूरंगात्रेप्रलेपयेत् ॥ दिक्पालमंत्रेणानेनदेहशुद्धिंकुतेनवः ॥ २० ॥ अग्नेकोते
रयकोतेविष्णुकोतेवसुंधरेशशिकेहरमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतं ॥ २१ ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णे
नशतबाहुना ॥ त्रातंकृष्णमयंमामंगात्रंसर्वपापप्रणोदय ॥ २२ ॥ पुरंदरेहिमहाभागेत्वंनोनुज्ञांकु
रुष्वमे ॥ इत्युक्त्वाजलेनाभिप्रमाणोमंत्रपूर्वकं ॥ २३ ॥ वनुर्हस्तप्रमाणं चकृत्वामंडलिकांशुभां ॥

ती र्थान्यावाहयेन्नत्वहर्मन्त्रकृत्वा तपोधना॥४॥ पानि यानि च तीर्थानि सर्वाणि कथयामि ते॥ गंगे च यमुने
वैव गोदावरि सरस्वती॥५॥ विष्णुपादाब्जसंभूते गंगे त्रिपथगामिनि॥ धर्मद्रवीभगवती स्वर्गदे
खाव कौशिकी॥६॥ हलादिनी नंदिनी शोभा शंखिनी सागरोद्भवा॥ विद्याधरी प्रसन्ना च तथा लो
कप्रसादिनी॥७॥ क्षेमा च वैष्णवी शांता शंखिनी सागरोद्भवा॥ सावित्री तुलसी दुर्गा महालक्ष्मी
सरस्वती॥८॥ कृष्णप्राणाधिका राधा लोपामुद्रादिती रतिः॥ अहिल्या वादितिः संध्या संध्या स
हा पकंथती॥९॥ हा नरूपा रेवहृति रेवमाया स्मरे त्सुधीः॥ स्नाता कृतामहा स्नानं कुर्या च्चुति
लकं बुधः॥१०॥ वा कोर्द्ध ले ललाटे च कंठदेशे च वक्षसि॥ स्नानेदानेन होमेर्चे वपि त
र्पणे सुधीः॥११॥ तत्सर्वं निष्फलं याति ललाटे तिलकं विना॥ ब्राह्मणस्तिलकं कृत्वा कुर्यात्संध्यो
पतर्पणं॥१२॥ नमस्कृत्य सुरान्भक्त्या गृहं गच्छे त्सुहर्षितः॥ प्रक्षाल्यपादं यत्नेन धृत्वाधौ
तेच वाससी॥१३॥ शंखिरंभ विशोभाज्ञ इत्याहूरि रेवकीर्तिना पादौ च प्रक्षाल्यस्नात्वातिश

तिमंदिरं॥१४॥ तस्यस्नातादिकं नष्टं नपंहोर्च कंचरी॥ परिधायस्निग्धवस्त्रेगृहंवे त्प्रविशेद्गृही
॥१५॥ तदा लक्ष्मीर्गृहात्याति शपंदत्वा सुदारुणं॥ ऊर्जेनेयश्चयोविप्रः पारेप्रक्षालये द्धरिं॥१६॥
तावद्भवंतिचोद्योगा लोकवृद्धिंगोनपश्यति॥ उपविश्यासनेशुद्धे तत्रा चम्यसाधकः॥१७॥ जानु
पीत्वेदोर्ध्वांभसिपुनोहिंसे पनः॥ शालग्रामेरवौंत्रे प्रतिष्ठायांजलेथवा॥१८॥ जोएके वासुदे
विप्रेप्रशस्तमर्चनंहरेः॥ सर्वेषुशस्तास्त्रजो वैष्णलग्रामेवनारद॥१९॥ पुराणलग्नेवसर्वेषांपूजाधिकार
नेवच संस्कारः सर्वतो वेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः॥२०॥ शालग्रामोद्भवेनैव योभिषेकंसमाचरेत्॥ शा
लग्रामं जलंभक्त्यानित्यमश्नातियोनरः॥२१॥ जीवन्मुक्तः सभवेद्यात्यंतेविष्णुमंदिरं॥ शालग्राम
शिलाचक्रो यत्रतिष्ठति नारद॥२२॥ सचकोभगवांस्तत्रसर्वतीर्थविनिर्मितं॥ नक्षयोहितयोरेही
नेदानेनहैवतः॥२३॥ दलविर्मोक्षणंकृत्वा सम्यगिष्ट्वाहरेः वरं॥ शालग्रामंविनाम्बुसाधकंम
नवेद्धरिं॥२४॥ कृत्वानत्वहरेः प्रजांकारयेत्पूजनंलभेत्॥ रत्नाधारेकथितः अथतेमजनक्रमः॥

प्रजावद्धमनायाश्चकथयामियथागमं कश्चिद्दानिहरयेउपचारांश्चषोडश ८१ सुंदरासनपवित्रासि
नित्कंभलावकेलवः कश्चिद्वादशद्वाणि पंचवक्त्रनिकश्चन ८२ वेषामेवयथाशक्तिभक्तिर्मूलं
चप्रजने आसनंवसनंपाद्यमर्घ्यमाचमनीयकं ८३ पुष्पंचंदनधूपोवदीपंनैवेद्यमुत्तमं गंधमाल्य
चशाख्यांचज्वलितोमुविचक्षणः ८४ जलमन्नंचतो मूलंसाधारंदेयमेवच गंधानुलेपनो
मूलंविनाद्रव्याणिद्वादश ८५ पादार्घजलनैवेद्यपुष्पाख्येतानिपंचच सर्वाण्येतानिमूलेन
दद्यात्साधकसत्तमः ८६ पुनरपिहरंमूलंचप्रशस्तेसर्वकर्मसु आहोकृत्वाभूतशुद्धिं प्राणा
यामंततः परं ७ वर्णन्यासंविधिनिर्वर्त्य चार्घपात्रंविनिर्दिशेत् त्रिकोणमंडलंकृत्वाकलशं
तत्रप्रजयेत् ८ जलेनापूर्यशरावंचतत्रैसंस्थापयेद्विजः ॥ जलेसंप्रजयेविधिवत्तीर्थान्या
हृदयेनतः ९ पूजोपकरणंतेनजलेनात्मानमेवच ततोगृहीत्वापुष्पंचकृत्वा योग
तनंमुनिः १० ध्यानेनमुखदेनध्यायेद्रुद्रंमनाः सुधीः ध्यात्वापाद्यादिकंसर्वं वैदिया

मूलेनसाधकः ११ अंगप्रत्यंगदेवंचनत्रीकेप्रजयेद्बुधः मूलंजप्त्वाथयाशक्तिर्देवमंत्रंसम
र्पयेत् १२ ततोपचारंविविधंस्तुत्वाचकवचंपठेत् ततः कृत्वापरीहारंस्त्रीचप्रणामेद्विधिं १३
कृत्वाचदेवप्रजांचविहरेत्तत्रतत्परः ततोत्सवांतेविसृजेच्चलिंदद्यात्ततोमुनेः १४ नित्यप्र
दंयथाशक्तिदानंविनानुपूर्वकं कृत्वाकृतीचविहरेत्क्रमएषः प्रतीरितः १५ एवंकथि
तंसर्वंवेदोक्तंसत्रमुत्तमं आस्तिकस्यविप्राणांकिंभूयः श्रोतुमिच्छसि १६ ॥ इतिश्रीव
लवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखंडेशिवनारदसंवादेविघ्नेशप्रकथनेनामषट्त्रिंशतितमो
ध्यायः ॥ ३६ ॥ नारदउवाच भक्ष्यंकिंवाप्यभक्ष्यंवाहिताहारिणांप्रभो एतन्नोवेत्तवान्नो
विधवाब्रह्मचारिणां किंकर्तव्यमकर्तव्यमभोज्यंभोज्यमेवच सर्वंकथयसर्वज्ञसर्वंशास्त्र
पारगः ॥ कश्चिन्नपत्नीविप्रश्चनिराहारीचिरंमनुः कश्चित्सभीरणाहारीकृत्वाहारीचकश्च
नाऽऽभाहारीयथाकालेगृहीत्वागृहिणीपुनः ॥ वेषामिष्टावयाब्रह्मन्कथंवाविधिपाग

तिः ४ हविष्यान्नेब्राह्मणानांप्रशस्यंहविष्यंसदा नारायणोविष्वक्सेनमनिवेद्यमभक्षकः५
अन्नंविष्ठाजलंमूत्रंयद्धिरण्यंनिवेदितं विष्णूनंसर्वपक्वंचमनंचहरिवासरे ६।ब्राह्मणः क
मतोनंवयोभुंक्तेहरिवासरे त्रैलोक्यजानितेपापंसोपिभुंक्तेनसंशयः ७।नभोक्तव्यंनभोक्त
व्यंनभोक्तव्यंचनारद विष्णुचभक्षणंकृत्वापादिंद्राश्चतुर्दश ८ जन्माष्टमीदिनेरामनव
मीदिवसेहरेः शिवरात्रौचयोभुंक्तेसोपिदुष्टोपातकी ९ यहिमिश्रीमलैरन्नंसंप्राप्तेहरि
वासरे कृमिभिःसकलमालैश्चभक्षितंसप्तजन्मनि १० विष्णूनंचभक्षणंकृत्वापादिंद्राश्च
तुर्दश उपवासासमर्थश्चफलंफलंजलंपिबेत् ११ नवेत्शरीरंसभवेदन्यथावात्मघा
तकः सकृद्भुंक्तेहविष्यान्नंविप्रोनैवेद्यमेवच १२ नभवेत्सत्यवादीस उपवासफलंलभे
त् एकादश्यामनाहारो यहीविप्रश्चभारते १३ सर्वतिष्ठतिवेदुंडेयावद्वैब्रह्मलोकयः १४
हिरण्यंचैवशाल्यन्नंशिरभुंक्तेचनारद १५।विप्रोयतीवैष्णवानांयतीनांब्रह्मचारिणांनित्य

नैवेद्यभोजीयः श्रीकृष्णस्यचवैष्णवः १६ नित्यंशतोपवासानांजीवन्मुक्तःफलंलभेत् यांयंतिनरस्य
स्पर्शंतीर्थानिसर्वदेवताः १७ आलापंदर्शनंचैवसर्वपापप्रणाशनं हिंसनंमंत्रंपुंसुंदुंदेः
विशेषकेः १८ नात्यंतंशस्तंविप्राणांभक्षणेचनिवेदने अभक्ष्यंयतीनांचविधवाब्रह्मचारिणां
१९ यतीनांब्रह्मचर्यंयाब्रह्मसत्रंयेतेव्रतिनांकेवांब्रह्मचर्यविधवास्त्रीणंयतीनांब्रह्मचारिणां १० पीत
पत्निनांचविप्रेंद्रगोमांससदृशंस्मृतं सर्वेषांब्राह्मणानांचसभक्ष्यंसदृशंनारद ११ यदुक्तंसामवे
देचहरिणाचाकिकंकमेलाम्रपात्रेपयःपानंसुखिहेहनाभोजनं १२ कुंभंचलवणैःसार्द्धंस
योगोमांसभक्षणं १३ नारिकेलोदकंकांस्यताम्रपात्रेस्थितंमधु १४ एतत्रयंताम्रपात्रस्थंसुरातु
ल्यंनसंशयः १५ उत्थायवामहस्तेनयत्पीतंपतितेद्विजः १६ सुरापीतिसविज्ञेयः सर्वधर्म
नहिस्मृतः १७ अनिवेद्यंहरेर्दत्तंभक्ष्यंशैवंनित्यशः १८ पीतशेषंजलंचैवगोमांससदृशं
मुने १९ रात्रिंगतेप्रहरेचैवगोमांसंमेघार्तिकेस्मृतं २० माषंचमूलकंचैवकलंबीशयनेन

नारद उवाच ॥ ॐ तं सर्वजगन्नाथं तत्प्रसादाज्जगद्गुरो ॥ भगवन्ब्रह्मरूपं च वदब्रह्मनिरूपणं ॥ १ ॥
भगवाकिंब्रह्मसाकारंकिंनिराकारमीश्वरः ॥ किंतद्धिशोषणंवाथापविशोषणमेवच ॥ २ ॥ किं
नाद्दश्यमदृश्यंवालिंगंदेहिषुकिंनच ॥ किंवानलक्षणंचत्रसर्वत्रैः ॐनौॐनमः ॥ ३ ॥ कस्यस्मरो
च्चाधान्यंद्वयोर्मध्येवरंपरं ॥ विचार्यमनसासर्वंसर्वज्ञवदमांप्रभो ॥ ४ ॥ नारदस्यवचः श्रु
त्वापंचवक्त्रः प्रहस्यच ॥ भगवान्चनुमारेभेपरब्रह्मनिरूपणं ॥ ५ ॥ महादेव उवाच यद्यत्सृष्टं
त्वयावत्सनिरूपितंज्ञानमुत्तमं ॥ मुदुर्लभंचवेदेषुपुराणेषुचनारद ॥ ६ ॥ अहंब्रह्मविजानामि
शेषोधर्मोमहामुनिः ॥ सर्वंनिरूपितंब्रह्मत्वत्तस्त्वामिः ॐतिभिर्नमः ॥ ७ ॥ यद्दिशोषणापृथ्वी
चद्दश्यप्रत्यक्षमेवच ॥ तंनिरूपितमस्माभिर्वेदेवेदविदोवरः ॥ ८ ॥ वैकुंठेचपुराद्दक्षोय
धर्मेणब्रह्मरूपया ॥ पठनावहरिः किंचित्रिवोधकथयामितेः ॥ ९ ॥ सारस्वतंचतत्सा
नाम्नाज्ञानांधकलोनं ॥ द्वैधभ्रमतमोध्वंससुप्रकृष्टप्रदीपकं ॥ १० ॥ परमात्मस्वरूपंच

राम ७८

दंब्रह्मसनातनं ॥ सर्वेद्दश्यंतसाक्षिस्वरूपंदेहकर्मणां ॥ ११ ॥ प्राणाः पंचस्वयंदेवा मनोब्रह्माप्रजापतिः
सर्वज्ञानस्वरूपोहं शक्तिः प्रकृतिरीश्वरी ॥ १२ ॥ आत्माधीनाश्चयंसर्वेस्थितेतस्मिंश्चसंस्थिताः ॥ गतेगता
श्चपरमेनरदेवभिवाकुलाः ॥ १३ ॥ जीवस्तत्प्रतिविंवश्चसकर्मेणाचकर्मणां ॥ यथार्कचंद्रयोर्विंवंजल
पूर्णघटेकुच ॥ १४ ॥ विंवोघटेकुभग्नेषुप्रलीनश्चंद्रसूर्ययोः ॥ तथासदोवभूयोजीवोब्रह्मस्वरूपली
यते ॥ १५ ॥ एवमेवपरंब्रह्मशोषंवत्सभवभये ॥ वयंप्रलीनास्तत्रैवजगद्रूपंचराचरं ॥ १६ ॥ तच्चज्योति
स्वरूपंचमंडलाकारमेवच ॥ वदंतियोगिनस्तात्परंब्रह्मसनातनं ॥ १७ ॥ दिवानिशंवध्यायंतेंतसूर्य
मंडलं ॥ तिरोहंचनिराकारंपरमात्मानमीश्वरं ॥ १८ ॥ स्वेच्छामयंस्वतंत्रंचसर्वकारणकारणं परमानंद
रूपंचपरमानंदकारणं ॥ १९ ॥ परंप्रधानंपुरुषंपुंसिगुणंप्रकृतेःपरं ॥ तत्रैवलीनाप्रकृतिः सर्वजीवस्व
रूपिणी ॥ २० ॥ यथाग्नेर्दाहिकाशक्तिः प्रभासूर्यंयथाभुवि यथाजलेशैत्यंतथैवचपरा
यथापृथ्व्यांचगगनेयथागंधः स्थितोसदा ॥ तथाहि निर्गुणंब्रह्मनिर्गुणाप्रकृतिस्तथा ॥ २२ ॥ सृष्ट्यादु

कौस्तुभेनेद्रनीलेन-निर्माणं कलशोज्वलं। हीरासारविनिर्माणसोपानसंयुतं दृढं॥४५॥ मणींद्र
सारनिर्माणैः कपाटदर्पणान्वितैः। नानाविधविचित्रैश्च वेदैः संतमीश्वरं वने॥४६॥ नवीननीरदश्या
मंस्निग्धशोभावयसंयुतं। शरन्मध्याह्नमार्तण्डप्रभामोचनलोचनं॥४७॥ शरत्सार्वणपूर्णेंदु शोभा
धारननाननं कोटिकंदर्पलावण्यलीलांचितसुंदरं॥४८॥ कोटिचंद्रप्रभामुष्टपुष्टश्रीयुक्त
विग्रहं सस्मितं मुरलीहस्तंसुप्रशस्तंसुमंगलं॥४९॥ वह्निसंस्कारपीतांशुयुगलेनसमुज्वलं।
चंदनोक्षितसर्वांगं कौस्तुभेनविराजितं॥५०॥ मालतीमालावनमालाविभूषितं।
मणिरत्नघटितंचसद्रत्नमुकुटोज्वलं॥५१॥ रत्नकेयूरवलयरत्नमंजीररंजितं। रत्नकुंडलयु
ग्मेनगंडस्थलसुशोभितं॥५२॥ मुक्तापंक्तिविनिंद्यैकदशनंसुमनोहरं। पक्वबिंबाधरोष्ठवना
शिकोनतशोभितं॥५३॥ वीतिहोत्रोपिकाभिश्चवेष्टितामिश्चसंततं। शिरीषनवमुक्ताभिः
सस्मिताभिश्चसादरं॥५४॥ श्रद्धिताभिश्चसद्रत्नसिंहासनवरेवरे। सुरेंद्रैश्चमुनींद्रैश्चमु

निभिश्चचिरंतरं। प्रलयेष्वपिवानंतधर्मादेवीहितेसदा॥ भक्तिप्रियंभक्तनाथंभक्तानुग्रहकातरं॥५६॥ रा
धेश्वरंसुरसिकंरथावरुस्थलस्थितं। एवंरूपमरूपंतंध्यायंतेवेदकाःमुने॥५७॥ सनातनंपरंब्रह्म
परमात्मानमीश्वरं। अक्षरंपरमंब्रह्मभगवंतंसनातनं॥५८॥ स्वेच्छामयंनिर्गुणंचनिरीहंप्रकृतेःपरं स
र्वाधारंसर्वबीजंसर्वज्ञंसर्वदर्शिनं॥५९॥ सर्वेश्वरंसर्वसुखंसर्वसिद्धिकरंपरं। सएवभगवानादिर्गो
लेक्रीडुजःस्वयं॥६०॥ सोपवेशाश्रयोपालैःपार्षदैःपरिवेष्टितः॥ परिपूर्णतमःश्रीमान्श्रीकृष्णो
राधिकेश्वरः॥६१॥ सर्वात्मासर्वतत्त्वज्ञःसर्वसंमतः। कृष्णश्चसर्ववचनोनकारश्चादिवा
चकः॥६२॥ सर्वोत्कृष्टंपरंब्रह्मतेनकृष्णःप्रकीर्तितः॥ सर्वाद्यःपुरुषोव्यापीतेनकृष्णःप्रकीर्तितः
॥६४॥ सएवांशेनभगवान्वैकुंठेचतुर्भुजः॥ चतुर्भुजैःपार्षदैश्चसंततःकमलापतिः॥६५॥ सए
वकलयाविष्णुःपातावज्रगतौप्रभुः॥ श्वेतद्वीपेसिंधुकन्यापतिरेवचतुर्भुजः॥६६॥ एतत्तेकथि
तंसर्वंपरब्रह्मनिरूपकं॥ अन्यत्कंचिन्नीयंचसेवंवेदेनमीक्षितं॥६७॥ इत्युक्त्वाशंकरस्तं

त्रविरराम च शौनक॥ गंधर्वराजस्तोत्रेण तुष्टाव तं च नारदः॥६७॥ मुनिस्तोत्रेण संतुष्टो भगवान्नारदः
पुनः॥ तानेवमुवाच॥ जयं तस्मै वरं शिष्ये॥६८॥ तं प्रणम्य मुनींद्रश्च प्रहृष्टवदनेक्षणः॥ तदाश्रमं
पुण्यरूपं ययौ नारायणाश्रमं॥७०॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्ते महापुराणे ब्रह्मखंडे नारदप्रस्थानं नाम
द्वाविंशतितमोध्यायः॥ २२॥ सौतिरुवाच॥ दृष्ट्वाश्रमं माश्रयं देवर्षिर्नारदस्तदा॥ स्वैर्नरा
यणस्थैश्च वटवृक्षं समुत॥१॥ नानावृक्षलताकीर्णं पुंस्कोकिलकलध्वनं॥ शरभेद्वैः केश
रीद्वैर्व्याघ्रैर्ऋक्षैः परिवेष्टितं॥२॥ सर्वेद्वैस्वप्रभावेणाहिंसाभावविवर्जितं॥ महारण्यमगम्यं
चस्वर्गाधिकमनोहरं॥३॥ सिद्धैर्ज्ञानाश्रमाणां वेष्टितं वह्निकोटिभिः॥ आवृतं वैष्णवारण्यं
परिजानववर्जितं॥४॥ दृष्ट्वातमृषींद्रश्च सभामध्ये मनोहरं॥ त्रिषष्टिकोटिविप्रेंद्रैरावृतंस्व
यंवर्त्रसं॥५॥ सप्तद्वीपाणांचपंचाशत्कोटिभिश्चवेष्टितंसदा॥ विद्याधरीणांनृत्यंचपश्यंतंस
स्त्रितोद्विजः॥६॥ गंधर्वकृष्णसंगीतंश्रवंतं सुमनोहरं॥ रत्नसिंहासनेरम्येवसंतं योगिनांगु

MEMORIAL

रुं॥१॥ जपंतं परमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरं॥ प्रणम्यनारदंदृष्ट्वाब्रह्मपुत्रश्चशौनक॥८॥ उत्थायस
हसासिंह्यसुखदेपरमासिने॥ पप्रच्छकुशलंस्नेहाद्बंधुर्बंधुंनिधिप्रजने॥९॥ हसासिंहासनेरम्येवा
सामासर्वगः॥ निवसन्नासनेरम्येवर्णाश्रमविवर्जितः॥१०॥ उवाचनारदश्चैवंभगवंतंसनातनं
॥ नारदउवाच॥ अहोत्यजेदासर्वोऽपिनुःसर्वसुदुर्गमान्॥११॥ ज्ञानंसंप्राप्यदोषाद्वाज्ञानंतेवशं
करादिभोः॥ मनोमेनहिरक्षोमि दुर्धियारंवंचलं॥१२॥ हृदंभवान्वसादाद्यं मनसाप्रेरितेन
वा॥ किंवापित्वांनविशेयंचलचेतसि धामसां प्रतं॥१३॥ यत्रकृष्णगुणाख्यानंजन्ममृत्युजराहरं॥
श्रवणंविघ्नहरंवापापघ्नं दुःखनाशनं॥१४॥ कंचिंन यंतिपुरुषो मनवश्चापिवक्षणाः॥
तस्मात्स्थिरंचप्रभवेत्कुत्रवाप्यविलीयते॥१५॥ लोकासर्वेक्षयंयांतिः सर्वकारणकारकं॥ नस्थे
यंस्यात्किंरूपंकर्मवाकिंजगन्मते॥१६॥ विधायीमनसासर्वंतत्सर्वंकल्पमर्हसि॥ नारदस्यव
चः श्रुत्वाप्रहस्यभगवान्मुनिः॥१७॥ नयोकथितुमारेभेपुराणंभुवनत्रयं॥ इतिश्रीब्रह्मवै

MEMORIAL

वैवर्ते महापुराणेब्रह्मखंडेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिनामैकोनाशीतितमोऽध्यायः॥२८॥नारायण उवाच॥ लंबोदरोहरिरमापतिरंशोयोबलादयःसुरगणामनवोमुनींद्राः॥सावित्रीशिवाराधाप्रभृतयश्चकलांशकलांशजाद्याःकार्यसंचिंतयद्भगवतश्चरणारविंदं॥१॥संसारसागरमनीवगभीरघोरंदावाग्निसर्वपरिवेष्टितनेहितांगं॥संलभ्यगंतुमभिवांछतियोहिमर्त्यसंचिंतयेद्भगवतश्चरणारविंदं॥२॥वेदागवेदमुखनिःसृतकीर्तिरेषावेदांगवेदजनकस्यविधेर्विधातुः॥ज्ञानंनकादिभिरयंनविदीलदेहःसंचिंतयेत्॥३॥मत्स्यहयग्रहणनाग्रहणेवनेनकिंस्थानिलोमविवरेषुविभर्तुराट्॥तस्येश्वरस्यप्रकृतेःपरस्यसंचिंतयेत्॥४॥वक्षःनिवासरमणीजगतांविधातानाकर्मवस्तुविधिपुंभुविकःसमर्थः॥वेदापिनारदमुनेपरमादरेणसंचिंतनंकुरुहरेश्चरणारविंदं॥५॥इत्थंवयंप्रकृतेःकलाःकलांशाःशक्राद्रिदेवमनवोमुनींद्राः॥कलाविशेषाभवपद्मपुरोगमाश्चविराट्पुरुषस्यकलाविशेषः॥६॥सहस्रशीर्षाविराट्पुरुषोविभर्तिसिंधौसमंचविश्वं॥कूर्मश्च

शेषंमशकंगजोयथाकूर्मश्चकृष्णस्यकलाकलांशः॥७॥गोलोकनाथस्यविभोर्यथामलंब्रह्मतोपुरारोनहिकिंवनस्तुतं॥नपाप्तपूर्वोःकथितुंसमर्थाःसर्वेश्वरंतंभजपाप्तपूर्वं॥८॥विश्वेषुसर्वेषुचविश्वधात्रःसत्यंवशक्तादिधिविष्णुरुद्राः॥तेवांचसंस्थाश्चतयश्चदेवाःपरंनजानंतिनमीश्वरंगां॥९॥करोतिसृष्टिंसविधेर्विधानाविधायनित्यांप्रकृतिंजनत्रयं॥बलात्स्वयंप्राकृतिकाश्चसर्वेभजंतिपद्मांप्रकृतिंभजस्व॥१०॥बलस्वरूपांप्रकृतिंनमोयथावसृष्टिंकुरुतेसवानवः॥स्थितिंयश्चसर्वीःकलयाजगत्सुमायावसर्वेवनमाविमोहिताः॥११॥नारायणीसापरमासनातनीप्रकृतिःपुंसःपरमात्मनःपरा॥जगत्स्थितौस्थापिपयाचशक्तिरनंतपद्मासुमहेशवंद्या॥१२॥सत्कार्यकेकुरुकर्मसंप्रतेकुंप्रयोजयंतीपुरुषंनिदेशं॥पुरोर्भिदेशप्रतिपालनोभवेत्सर्वत्रमन्योविजयीचसंततं॥१३॥पत्नीप्रसूनयेद्यादिवत्सानारदवेदनैः॥साचयोषिन्नतस्वरूपंप्रतिविश्वेषुमानितं॥१४॥योषिन्नामपिमानेनपरिपूजासुसंभवेत्॥दिव्यास्त्रीप्रजायेनपतिपुत्रवतीसती॥१५॥प्रकृ

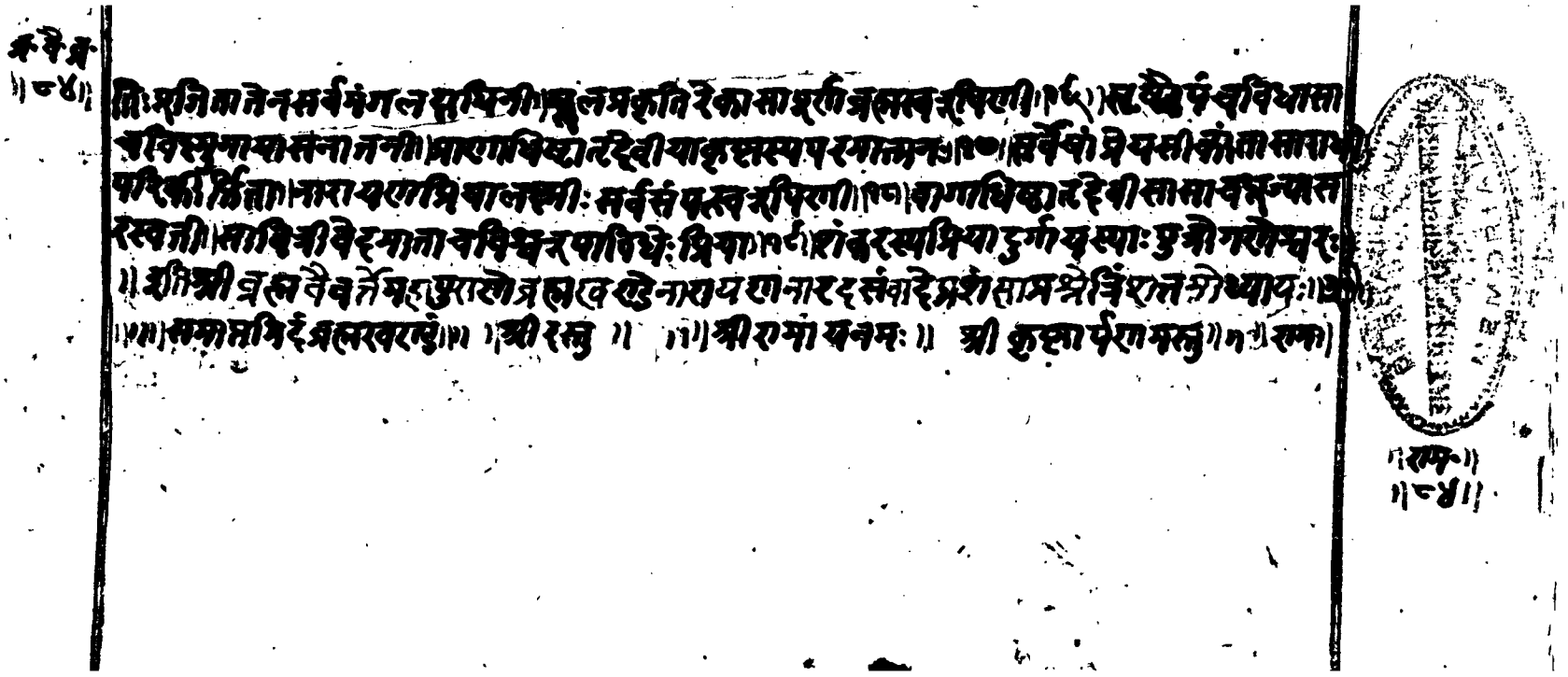

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्ते महापुराणे ब्रह्मखण्डे नारायणनारदसंवादे प्रकृतिसाम्प्रेक्षणं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥
॥ ॥ समाप्तमिदं ब्रह्मखण्डं ॥ ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥ ॥ श्रीरामायणमः ॥ श्री कृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ शम ॥